Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

L.2.5 h scaff.

Manutii in Epis
M.T. Ciceronis
Ad Atticum

M. fr.

Ch. [illegible]
1572.
Ren. II 2 96.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE ◆ RACCOLTA NENCINI ◆
ALDINI
II
1
43

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

P 426 - Ald. 2.1.

Marchionnis Silvii [illegible]
Pauli de Alleis et [illegible]
Victorii Claudi Jose[illegible]
De Alleis filius [illegible]
A.no D.ni N.tri J.C. mdccciii

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
ALDINI
II
1
43
RACCOLTA NENCINI

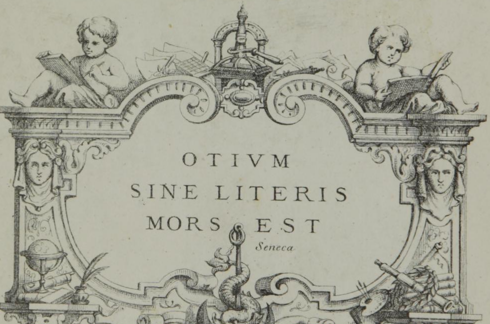

Ex Libris Joannis Nencini
1874

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

MVM MVM
AD. ILL. ET. REV.
S. ANGELI. CARDINALEM
PONTIFICIVM. IN. PICENO
LEGATVM

RAINVTIVM. FARNESIVM

PAVLI . MANVTII
IN. SVOS. COMMENTARIOS
CICERONIS. EPISTOLARVM
AD. ATTICVM

PRAEFATIO

BENE *audire, qui est recte factorum fructus, omnes fere uolumus, amplissime ac praestantissime Rainuti: ipsum quidem recte facere, unde illud quasi ex fonte deducitur, paucorum hominum semper fuit. est enim tum perfectae naturae, tum doctrinae singularis: ut tamen natura sine doctrina facile possit ad laudem peruenire; doctrina sine natura laudabilis numquam, turpis etiam saepe sit. itaque uel in agris inculto homines ingenio uirtutem tamen coluere: doctrinis autem eruditi uiri, quae ad bene agendum esse instrumenta debuerant, iis ad perniciem suarum ciuitatum sunt abusi. quid de Pisistrato Graecae historiae loquuntur? quid nostrae de Caesare? doctum utrumque, & eloquentem fuisse; iis tamen utrumque*

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ginta millibus, id eſt ſcutatis noſtrae monetae 3900. Et, ut de numeris aliquanto latius diſſeramus, de quibus uideo Priſcianum incerte locutum; antiquas notas, quibus praeter ceteras uſi ſunt ueteres Latini, & earum ſignificationem e regione ſubiiciam. quod ad numerum figurarum attinet, tredecim erũt, totidem, quot Priſcianus agnoſcit: in ipſis autem figuris, quiddam eſt, cur ab eo diſſentiam.

Antiquae notae:	ſignificatio.	
I	1	unus
V	5	quinque
X	10	decem
L	50	quinquaginta
C	100	centum
IↃ	500	quingenta
CIↃ	1000	mille
IↃↃ	5000	quinque millia
CCIↃↃ	10000	decem millia
IↃↃↃ	50000	quinquaginta millia
CCCIↃↃↃ	100000	centum millia
IↃↃↃↃ	500000	quingenta millia
CCCCIↃↃↃↃ	1000000	decies centena millia.

Non erat autem, inquit Plinius, apud ueteres numerus ultra centũ millia: itaque & hodie multiplicantur haec, ut, decies cẽtena millia, aut ſaepius, dicatur. Atque hae notae, ſi figurã conſideres, eadẽ omnes ſunt, niſi quod in quinque primis deprehẽditur diſſimilitudo. nam, cum ſcribimus CIↃ, ſiue IↃↃ, & inde quae ſubſequuntur; nõ plus duabus utimur notis, I & C, hoc tamen obſeruãtes, ut C poſt I non tamquã auerſa, ſed quaſi reſpiciens, cõſtituatur. ſic unamquãque ſummã, quam uolueris immenſam, explicari primis quinque notis animaduertes. Haec eſt prima cõſideratio: ſequitur altera, quod a prima nota ad uſque eas, quas in extremo poſui, alternis modo in quĩcuplũ ſumma

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

IN . LIBRVM . II
EPISTOLARVM . CICERONIS
AD . ATTICVM
Pauli Manutij Commentarius .

EPISTOLA . I

E VNTI *mihi Antium*] huc ſe nobiles Romanos animi cauſſa contuliſſe, legimus in Strabone . Aberat autem Roma Antium ſtadiis CCCVII , hoc eſt milliariis XXXIIX. cum dimidio. nam , ut ait Plutarchus in C. Graccho, τὸ μίλιον ὀκτὼ ςαδίων ὀλίγον ἀποδεῖ. *Gladiatores M. Metelli*] gladiatorum certamina cum alij cupide uiſerent, ego cupide reliqui. *Tuum*] commentarium Graece ſcripſerat Atticus de conſulatu Ciceronis. Nepos in Attici uita . *Legi enim libenter*] quod & tua eſſent, & de rebus meis, ideo libenter legi: ſed, ad genus orationis quod attinet, horridula mihi, atque incōpta uiſa ſunt, &, Libenter, quaſi diligenter ; ut contra non libenter legunt, qui negligenter. *Ornata hoc ipſo, quod ornamenta neglexerant,*] Sic in Oratore : Vt mulieres eſſe dicuntur nonnullae inornatae, quas id ipſum deceat: ſic haec ſubtilis oratio, etiam incompta, delectat. Fortaſſe imitatus eſt Terentij figuram ex Phormione.

,, Virgo pulchra : &, quo magis diceres,
,, Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem .

Quale etiam uetus illud in mulieres odoratis unguentis non utentes : Ideo bene olere, quia nihil olerent. quod eſt apud Plautum in Muſtellaria. Cui ſententiae non diſſimilis illa Varronis in ſatyra Menippea, quam recitat Macrobius lib. III. Bellaria ea maxime ſunt mellita, quae mellita non ſunt. *Iſocratis*

ſenſibus, ut, exempla maiorum & legum ſanctiſsima iura contemnentes, libertatem ſuis ciuibus eripere praeclarum duxerint. ergo prima laus bonitatis eſt; quae nihil, niſi ſe ipſam, ſpectat, ipſa ſibi finis eſt: altera doctrinae; quae niſi ad bonitatem referatur, laudabilis non eſt; ideoque, ut laudetur, finem ſequitur ſe ipſa praeſtantiorem. quod ſi quis eſt, qui alterum cum altero coniunxerit, ut & bonus ſit, & idem doctrinis inſtitutus; neque rectum ideo ſolum cupiat, quia ſit ipſe ad rectum natura propenſus, ſed quia, quod rectum non eſt, id eſſe turpiſsimum intelligat: hic eſt, quem in uita humana diuina bona conſecutum putemus. praeclara res, ſed exemplo minus nota: id autem, ut ego opinor, ob eam cauſſam, quod unuſquiſque in uitam Principis, tanquam in ſpeculum, intuens, ad illius ſimilitudinem ſe ipſe fingit, & format. ideoque uiri ſapientes alterutrum recte cupiuerunt: ut aut reges philoſopharentur, aut regnarent philoſophantes: utrum eſſet, futurum ut ex uirtute penderemus. Quod ſi fuit ullum tempus, cum homines rationes & cogitationes omnes ſuas in philoſophia conſtituerent: tum profecto coepit eſſe, cum auus tuus, ad Chriſtianae Reipublicae, nimium magno periculo fluctuantis, gubernacula Dei iuſſu accerſitus, ſedit in ſede Pontificia Pontifex digniſsimus, ea praeditus non ſolum

lum

lum auctoritate, sed etiam sapientia, ut hic nos in tantis tempestatibus seruare solus a naufragio possit. cumque laudandus est maxime, quod optime ipse sentit, optimis semper in studiis consiliisq. defixus; tum, quod optimos uiros adsciuit sibi & consiliarios, & suae uoluntatis administros. in quo ego tantum soleo ponere; ut, si mihi ad alterutrum eligendum optio detur, non bonum Principem malim cum bonis administris, quam bonum cum sui dissimilibus. sed bene, quod habemus utrumque; & Pontificem, qualem res poscebat; & Collegium tali Pontifice dignissimum. itaque nunc emergit uirtus: honestum reuocatur: desertae per multos annos litterae patronos habent, diuque, ut auguror, habebunt. tu, Rainuti fraterq. tuus, duo clarissima Italiae lumina, uterque Cardinalis, & Cardinalis uterque optimus, praeclaram consuetudinem tenebitis ab auo traditam. certe enim non ideo te Patauij per tot annos summi doctores erudierunt, ut ea, quae tantis uigiliis quaerebas, consecutus negligeres. amabis eadem, & fouebis: tuumque erit proprium studium non solum colendae uirtutis, sed etiam ornandae. refer animum ad eos, qui, multis ante saeculis exstincti, tamen in laude uiuunt: omnes reperies his gradibus adscendentes ad immortalitatem peruenisse. quorum tu quia facta imitaris; non dubito, quin eo-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

rum semper florētibus nominibus ita tuum nomen inseras, ut numquam exarescat. Materiem habes ad gloriam, Anconitanam prouinciam; quam nunc ita regis adolescens, ut ea praestes, quae saepe desideramus in senibus. quae quamquam ad eos solum, quibus cum potestate praees, pertinere uideantur: tamen illa tuae ditionis terminis non continentur. scis consuetudinem famae. illa nos per ora hominum sublimes uehit: benefacta simul & malefacta aeque circumfert: sed benefacta laudibus excipiuntur, malefacta conuiciis exploduntur. itaque noli putare, te Picentibus solis esse continentem, esse iustum, esse beneficum. Picentes haec uident, longinqui audiunt, & praedicant. te aiunt esse, ad quem aditus omnibus pateat; cui sit iustitiae, sit pietatis antiquissima cura; cuius & potestas timeatur, cum omnia possis; & bonitas diligatur, cum idem non plus licere tibi uelis, quam quantum leges praescribant. Macte adolescens laudibus eximie, imitator aui, maiorumq. tuorum. recte cogitasti, In imperio laudem non esse, nisi cum is, qui imperat, imperio dignus est. quod quia tibi siue a natura, siue a disciplina, siue, ut ego arbitror, ab utraque simul contigit: quod ad naturam attinet, referimus ad Deum: de disciplina, te ipsum & laudamus, qui ad haec praeclara inuigilaueris; & amamus, quia sunt amabiles uirtute praediti.

Me

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Me quidem & multis abhinc annis, cum Romae te uidissem, atque allocutus essem, in tui obseruantiam uoluntas inclinauit, iam tum de tua indole exspectantem ea, quae consecuta sunt; & postea Patauij, cum in studiis optimarum artium totus esses, iudicium impulit. haec tua Picentina legatio quasi operis perpolitio fuit: in qua thesauros philosophiae, multorum annorum studio congestos, explicas, & cum prouincia communicas. itaque, cum ego multo ante, quam istam tibi administrationem summus Pontifex demandasset, eos commentarios, quibus epistolas ad Atticum illustrare sum conatus, in tuo nomine emittere statuissem; postea simul cum tuis laudibus creuit uoluntas mea. Eos igitur nunc emitto, serius omnino, quam nonnulli exspectauerant; sed meam tarditatem opus ipsum excusat. epistolas ad Atticum interpretanti properandum non fuit: aliis in rebus possum esse quantumuis strenuus: in hac qui possum esse non tardus? primum multa difficilia, deinde non iisdem caussis omnia, sed alia propter breuitatem, alia propter historias, alia propter mores. Huc adde, quod mihi quibusdam in locis non satis fuit explicare ea, quae aperta non erant; sed tentaui, num etiam paullo floridius possem, quam nostri grammatici solent. Neque tamen sum nescius, fore multos, qui me in his commentariis, ut hebetem, quia nonnulla

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

minus acute uiderim, uel fortasse etiam ut caecũ, quia prorsus non uiderim, reprehendant. qui si mihi, cur id faciant, caussas afferant probabiles; non committam, ut iidem me etiam ut pertinacem possint reprehendere. amo enim ueritatem, neque eam in me ipso magis, quam in alio; itaque complectar, sicubi eam uidero. Tibi uero, clarissime Raimuti, quod in has Ciceronis epistolas laboris impendi, maxime ob eam caussam cupio probari; ut, si qui uere iudicare aut propter inscitiam non possunt, aut propter maleuolentiam nolunt, eos a consilio detrahendi tua deterreat auctoritas. Venetiis, ∞ D XLIIX

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

IN. LIBRVM. PRIMVM
EPISTOLARVM. CICERONIS
AD. ATTICVM

Pauli Manutij Commentarius.

DE. ORDINE. EPISTOLARVM
LIBRI. PRIMI

ANTE quam ad explanandum aggrediar, ordo ipſe poſtulat, ut agatur de ordine epiſtolarum huius libri: quae, ut infra deſcriptum eſt, rectius, opinor, diſponentur, quam quo modo ab imperitis librariis collocatae nunc leguntur.

Quantum dolorem, epiſtola I.

Hoc puto cũ aliis argumentis, tum hoc praecipue, quod, ante nullas ad Atticum miſiſſe litteras, indicat ipſe non obſcure, cũ ait: Numquam a Pomponia noſtra certior ſum factus, eſſe, cui litteras dare poſſem. porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficiſceretur; neque dum te Athenis eſſe audiebamus.

Non committam, epiſtola 2.

Cum ſuperiorem proximã oſtenderim primam eſſe; ſecundus huic locus debeatur, neceſſe eſt. iterat enim & de litterarum miſſione, & de Quincti fratris animo erga Pomponiam. Exiſtimo etiam (& haec, quae ſcribimus, ſcribimus opinantes, gratias habituri, ſi quis meliora dederit) hanc epiſtolam diuidi in duas oportere: ut prior in eo terminetur, Quid agas omnibus de rebus, & quid acturus ſis, fac nos quamdiligentiſſime certiores: quae eſt aptiſſima epiſtolae clauſula: deinde altera

tera

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

tera incipiat, Apud matrem recte est; quale est etiam sequentis epistolae initium. Priorem aũt scripsit, nullis Attici litteris respondens, ut res declarat; alteram, cum respõderet, acceptis ab Attico litteris paullo post, quam ipse scripserat. Puto etiam unam non esse epistolam hac de caussa, quod de signis non scripsisset duobus locis, sed coniunctim. nisi si hoc dicas, per aliquot dies in manibus habitam, & extremam partem, spatio interiecto, acceptis ab Attico litteris, esse additam.

Apud te, epistola 3.

Tertia est, quia scribit, se Cincio pecuniam curasse: quam curaturum, scripsit in proxima superiore.

Nimium raro, epistola 4.

Haec superiorem proxima sequitur. in illa enim dubitat, utrum Lentuli naui Atticus uti possit; in hac ex Lentuli sermone affirmat.

Cum essem, epistola 5.

Cum enim in ea, quã tertia sede cõstituimus, ita scripsisset, Tulliola tuum munusculum flagitat, me ut spõsorem appellat; in hac, ut Atticum de munusculo magis urgeret: Tulliola, inquit, iocans tibi diem dat, sponsorem non appellat. &, quoniam in hac epistola, signa Megarica nondum in nauim imposita, significatur; in illa uero, cuius initium est, Crebras, iam in Formianũ aduecta perspicuum est: nimirum apparet, hanc ante illam esse collocandam. quod cum ita sit; illud, quod in hac ita scriptum est, De comitiis meis, accipio de praetoriis: nam de consularibus non potest: cum illa, quam post hanc esse scriptam ostendimus, a Cicerone praetore scripta sit, ut C. Macri condemnatio declarat: quem condemnatum a Cicerone praetore, testes locupletes affirmant, Valerius, & Plutarchus.

Et mea sponte, epistola 6.

In hac quia scribit idẽ, quod in proxima superiore, ut sibi Attici libri cõseruentur; de comitiis praetoriis, non de cõsularibus, puto significari. & in hac quidem,

statos

statos comitiorum dies iam praeteriisse, manifestũ est: in illa, nondum aduenisse. ergo & haec post illam constituatur; & de comitiis praetoriis intelligamus.

Crebras, epistola 7.

Cum de comitiis praetoriis in duabus superioribus agatur; ordo postulat, ut haec sequatur proxima, quam praetor scripsit, cum C. Licinium Macrum condemnasset. Valerius, Plutarchus.

Petitionis, epistola 8.

Haec uero cum anno, qui est praeturam consecutus, scripta sit, (scripta est enim Cotta & Torquato cos. cum Cicero prensaret) recte hunc locum sibi uindicabit, proxime post eam, quae in praetura scripta est.

Abs te, epistola 9.

Haec quoq. prensationis anno, sed in extremo, cõsulibus iam ante designatis Caesare & Figulo, scripta est, haud multo ante mensem Ianuarium, cum dicat, Tuo aduentu nobis opus est maturo; deinde inferat, Ianuario ineunte cura ut Romae sis. accersit autem Atticum ad comitia sua, consularia uidelicet, nõ praetoria; quia Catilinam appellat competitorem suum: qui competitor esse non potuit in petitione praeturae. quo enim anno praeturam Cicero gessit, Africam Catilina propraetor administrabat, ut est in oratione pro Coelio. ergo praeturã gessit ante Ciceronem. &, cũ in hac epistola Atticum accersat ad comitia sua consularia; manifestum est, in epist. 7. de comitiis consularibus accipi non posse; ubi Atticum tantum abest ut accersat, ut etiam prohibeat.

Teucris illa, epistola 10.

Inter hanc, & proximam superiorem integrum triennium interest. tantum enim distat consulatus Messallae & Pisonis, cuius haec initio scripta est, a cõsulatu Cottae & Torquati, quo in extremo scriptam ostendimus proximam superiorem. neque tamen hoc toto triennio Atticum absfuisse credatur. fuit enim Romae Ci-

ceronis

cerone consule, ut ostendit epist. 15. l. 1. & 1. l. 2. sed, cum Romam maxime Ciceronis caussa rediisset, postea rursus in Graeciam ad sua negotia reuersus est. Nūc, quibus quaeque consulibus scripta, ostendamus.

I. *Quantum dolorem*, L. Caecilio Metello Cretico, Q. Marcio Vatia cos.

II. *Non committam*, iisdem consulibus.

III. *Apud te*, C. Calpurnio Pisone, M'. Acilio Glabrione cos.

IV. *Nimium raro*, iisdem consulibus.

V. *Cum essem*, iisdem consulibus.

VI. *Et mea sponte*, iisdem consulibus.

VII. *Crebras*, M'. Aemilio Lepido, L. Volcatio Tullo cos.

IIX. *Petitionis*, L. Aurelio Cotta, L. Manlio Torquato cos.

IX. *Abs te*, iisdem consulibus.

L. Iulio Caesare, C. Marcio Figulo cos. nullae litterae: M. Tullio Cicerone, C. Antonio, nullae: D. Iunio Silano, L. Licinio Murena, nullae.

X. *Teucris*, M. Pupio Pisone Calpurniano, M. Valerio Messalla cos.

Reliquae epistolae recto ordine dispositae. quarum primae quinque iisdem consulibus, id est Pisone & Messalla, scriptae sunt: tres uero postremae Afranio & Metello Celere cos.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

EPISTOLA . I

P ETITIONIS *nostrae,*] peti consulatum a Cicerone, uideo esse qui credãt: imperite: non enim petit, sed prensat, anno ante, quã petat: idque ex consuetudine; quod, quid de quaque tribu sperandum, aut timendum esset, tãto ante scire non alienum uidebatur. nam etsi non tributis, sed centuriatis comitiis consulatus daretur: cum tamẽ ex omnibus tribubus essent centuriae; (erãt enim classium partes; & classes ipsae ex uniuerso populo) prẽsare tributis comitiis, & cuiusq. tribus animum tentare, nõ inutile putabant. itaq. & in oratione pro Milone, cum de consularibus comitiis, idest centuriatis, loquitur, Conuocabat, inquit de Clodio, tribus: se interponebat. Nec desunt huius generis exẽpla: quae, ne satietatem afferat copia, libenter praetermitto. *Huiusmodi ratio est,*] status hic est: ita se habet nostra petitio. *Coniectura*] nondum enim explorate iudicari poterat. *Prensat*] prensare, & prendere, est rogare. prensamus enim eos, a quibus aliquid studiose petimus. *Vnus P. Galba*] non, unus sine fuco, ac fallaciis; sed unus ex competitoribus: ideoque, ne coire cum insequentibus posset, interposui quam grammatici notam subdistinctionis appellant. quod enim infert, Non aliena rationi nostrae fuit illius haec praepropera prẽsatio; unum scilicet prẽsare Galbam, non obscure significat. Sed occurritur a quibusdã, negantibus unum prensare Galbam, cũ, paucis interiectis uersibus, & de Antonio, & de Cornificio legatur. Qui puto, uidentur aliquid dicere; cũ tñ nihil plane dicant. neq. enim animaduertũt, quod magnopere oportuit, Ciceroni per plures dies hãc epistolã in manibus fuisse, ut in eã aliud alio tempore coniiceret; neq. prius missam, quã consules designati sunt Caesar & Figulus: quos tamẽ aperte indicat nondũ fuisse designatos, cum scripsit illam partem, De iis, qui nunc petunt,

tunt, Caesar certus putatur. Ergo & prẽsauit primo solus Galba, & idem postea cum Antonio, & Cornificio. Prima epistolae pars desinit in eo, Dicebat. secunda, Acciderim. Huius autem generis epistolarum, quae pluribus diebus scriptae sint, exẽplum est in epistola Coelij, quae est 9. lib. 8. fam. & in ea, quae prima est lib. 2. ad Q. fratrem. Quod ad competitores Ciceronis in consulatus petitione pertinet; sex omnino fuerunt, duo patricij, P. Sulpicius Galba, L. Sergius Catilina, qui postea, coniuratione facta, caesus est, quattuor plebeij, ex quibus duo nobiles, C. Antonius, M. Antonij oratoris filius, L. Cassius Lõginus; duo, qui tantum nõ primi ex familiis suis magistratum adepti erant, Q. Cornificius, & C. Licinius Sacerdos. solus Cicero ex competitoribus equestri loco natus. Haec Pedianus. *More maiorum.*] sine largitione, sine fuco, & fallaciis. Honores, inquit Nepos de Attico, non petiit, cum ei paterẽt propter uel gratiam, uel dignitatem; quod neque peti more maiorum, neque capi possent conseruatis legibus in tam effusis ambitus largitionibus, neque geri sine periculo, corruptis ciuitatis moribus. In oratione etiam pro Cluẽtio cum laude usurpatur. Acta, inquit, est caussa more maiorum, sine ui, sine metu, sine periculo. Posset hoc tamen, More maiorũ, cum sequentibus cõiungi. Sed & Nepotis locus ualde me mouet, & uerbum, Negatur, per se positum, quiddam habere uidetur elegantius. *Praepropera*] quod ante me prensat, qui tamen plura in populum R. beneficia cõtuli. *Mihi se debere*] propter defensas multorum caussas. Quinctus frater in commentariolo de petitione consulatus. *In campo comitiis tribuniciis*] satis docet hic locus, tribunos pl. ante consules solitos esse designari. nam, consularia comitia nondum facta, declarant, quae paullopost sequuntur. Creatos autem ante reliquos magistratus, eo etiam consentaneum est, quod magistratum inibant IV. idus Dec. cũ reliqui magistratus Kalẽdis Ian. quod

Dionysius

Dionysius aperte docet. *Certi*] certo petituri, certi cõpetitores. nõ enim explano, Certi, gratiosi ad populũ: cũ inferat, Sunt, qui ẽt Caesoniũ putent: subaudi, petiturũ. *Antonius*,] hic in aedilitate, & praetura, Ciceronis fuerat collega, fuitq. post ẽt in cõsulatu. Plura Pedianus, ubi orationẽ explanat in toga cãdida; & Quinctus frater de petitione. *Aut risisse, aut ingemuisse*,] quod Cornificius, neque clarus a maioribus, neque sua uirtute cõmẽdatus, tamen certus esse uideatur. *Risisse*, stultitiã Cornificij, de cõsulatu cogitantis. *Ingemuisse*, tẽporum condicionem, cum ea, quae summis uiris patere solis debeant, etiã infimi sperare audeant. Simile illud lib. I. de Orat. Potes oratores putare eos, quos multas horas exspectauit, cum in cãpum properaret, & ridens, & stomachans Scaeuola? *Vt frontem ferias.*] Gemitus dolorem indicat, percussio frontis etiam indignationem. Oratores, qui frontem ferirent, Cicero laudat in Bruto, Quinctilianus improbat libro II. quod scenicũ id magis, quam oratorium, uideretur. Non displiceret haec distinctio: Ingemuisse. ut frontem ferias, sunt, qui etiam Caesonium putent. *Aquillium*] C. Aquillium Gallum, iuris scientia clarũ: quem Ciceronis anno petiturum, simile ueri uidebatur, quod eodem itẽ anno collega fuisset in praetura. Pro Cluentio. Eius exstant adhuc nonnulla. *Iurauit morbum*,] ne uideretur animo humili, atque abiecto, qui consulatum anno legitimo non peteret, ualetudinem, & simul iuris ciuilis occupationem, excusauit. sic infra, ep. 12. l. 12. Veniam, & ipse perpetuum morbum iurabo. Ne cenas Appuleij, augur auguris, obire cogeretur. *Regnum iudiciale.*] iuris interpretandi munus: in quo ita excellebat, ut quasi regnare uideretur, omnibus, qui maiore aliqua de caussa in iudicium irent, ad unum consilij caussa cõfluentibus. *Opposuit*] contra rogantes, ut peteret, hoc opposuit, ut diceret, se gerendo magistratui uacare non posse, occupatum in iure respondendo. Tale illud ad Quinctum

fratrem,

fratrem, lib. 2. epist. Mea factum est inuisa uerecundia, ut te proficiscens non tollerem. opposuisti semel *ἀντίεκτον* caussam, Ciceronis nostri ualetudinem: conticui. iterum Cicerones: quieui. *Si iudicatum erit &c.*] antequam uerba Ciceronis explanemus, libet quaedam de Catilina ἐν ἐπιτομῇ subscribere. Ex praetura Africam obtinuit, Lepido & Volcatio cos. quo anno Cicero praetor fuit. id Cicero ipse declarat in oratione pro Coelio, his uerbis: Fuit assiduus mecum praetore me. non nouerat Catilinam. Africam tum praetor ille obtinebat. secutus est annus: caussam de pecuniis repetundis Catilina dixit. Ex his uerbis satis constat, Catilinam reuersum esse Romam eo anno, qui est Ciceronis praeturam consecutus, id est eo, quo scripta est epistola prima huius libri: quo anno Cotta & Torquatus consulatum gesserunt. quod ideo monere uolui, ne quis in errorem inducatur ex illis Pediani uerbis, quae sunt in oratione, quam habuit Cicero in toga candida: quae uidentur significare Catilinam rediisse Romam Lepido potius & Volcatio, quam, ut diximus, Cotta & Torquato cos. sic igitur in ea oratione: A quibus Catilina consulatum petis? a principibus ciuitatis? qui tibi, cum L. Volcatius consul in consilio fuisset, ne petendi quidem potestatem esse uoluerunt. Caussamque, cur eius habita ratio non sit, ponit Asconius interpres, quia quaerebatur repetundarum. nam, etsi legati Afri Romam uenerunt Lepido & Volcatio cos. & in senatu de rapinis Catilinae questi sunt: non tamen eo anno Catilina in urbem rediit, cum tamen redire se uelle, & consulatum petere, iam significasset. quod consilium abiecit postea, deterritus ea legatione, & spe obtinendi consulatus amissa, cum audisset, consulem Volcatium habuisse publicum consilium, an eius rationem habere deberet, si peteret consulatum. absens igitur ab oratoribus Africanis accusatus est Catilina in senatu. quod eiusdem Pediani uerbis ostendemus.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

mus. sic enim scripsit in explanatione orationis, quam proxime nominauimus. Catilina, inquit, ex praetura Africam obtinuit, quam cum grauiter uexasset, legati Afri in senatu iam tum absente illo questi sunt, multaeq. graues sententiae in senatu de eo dictae sunt. querellae igitur fuerũt in senatu aduersus Catilinam absentem, rapinarum caussa, Lepido & Volcatio cos. accusatus autem est anno sequenti, cum ex Africa rediisset, Cotta & Torquato cos. quod idem Pedianus ibidem proxime docet his uerbis: Ante annum, quam haec dicerentur, Catilina, cum rediisset ex Africa, Torquato & Cotta cos. accusatus est repetundarum a P. Clodio adolescente, qui postea inimicus Ciceronis fuit. defensus est Catilina, ut Fenestella tradit, a M. Cicerone. Et Cicero in oratione pro Sylla, Parens tuus, ait, Torquate, consul reo de pecuniis repetundis Catilinae fuit aduocatus. Iam igitur, testibus Cicerone, & Pediano, Catilinam rediisse ex Africa, & accusatum esse repetundarum Cotta & Torquato cos. ostendimus. quod cum ita sit; apparet administratam esse ab eo Africam per biennium. nam, si consulatum petere cogitauit Lepido & Volcatio cos. certe non id cogitauit eo ipso anno, quo profectus erat in prouinciam, sed tum scilicet, cum iam integrum annum Africae praefuisset. quattuor igitur proxime consequentibus annis aut petere uoluit consulatum Catilina, nec tamen petiit; aut petiit, & repulsam tulit. primus annus fuit Lepido & Volcatio cos. quo anno, cum decedere ex Africa uoluisset consulatus petendi caussa, postea non decessit, & a cõsulatus petitione destitit. deterritus enim est, ut iam dixi, Afrorum legatione, & grauissimis aduersus eum absentem senatus decretis: de quibus mentionem facit Cicero in oratione aduersus ipsum & C. Antonium competitores. Alter annus fuit Cotta & Torquato cos. quo anno petere quidem uoluit consulatum, sed prohibitus est, quod intra legitimos dies

profiteri nequiuerit. nam quaerebatur repetundarum. atque hoc & satis aperte Sallustius declarat, & ipse Cicero in hac epistola non obscure, cum ait: Catilina, si iudicatum erit meridie non lucere, certus erit competitor. Et in altera epistola, cum ait: Hoc tempore Catilinam, competitorem nostrum, defendere cogitamus. Tertium annum fuisse liquet eum, quo M. Cicero, & C. Antonius designati consules sunt, Caesare & Figulo cos. quo anno petiit Catilina, & repulsam passus est, ut & ipse Cicero, & omnes historiae demonstrant. Quartus annus fuit Cicerone & Antonio cos. cum, deiecto Catilina, Silanus, & Murena consulatum sunt adepti. idque, ut omittam historicos tum Graecos, tum Latinos, satis ex orationibus Ciceronis aduersus ipsum licet intelligere. Bis igitur tantum Catilina consulatum petiit, cum tamen quater petere uoluerit. & de duabus petitionibus Cicero significat his uerbis in oratione pro Coelio: Deinceps fuit annus, quo ego consulatum petiui, petebat Catilina mecum. numquam recessit. tot igitur annos uersatus in foro sine suspicione, sine infamia, studuit Catilinae iterum petenti. Et in epitome Liuiana ita scriptum est: Catilina bis consulatum petiit, & repulsam passus est. Absoluimus quod ad petitiones attinet. de accusationibus autē agemus infra, epist. 14. in illo loco: Bis absolutum esse Catilinam. Redeo ad epistolam. Beroaldus homo fuit, ut illa tempora ferebant, satis doctus: peccauit tamen saepe, quod humanum est, uel memoria, uel iudicio lapsus, is hoc in loco, primum contra uetere libros, deinde contra ueritatem ipsam legendum os pinabatur, pro, Meridie non lucere, Meridie non liquere. eumq. alij postea sunt secuti. qui si paullo attentius Ciceronis sententiam examinassent; aliter sine dubio sensissent. quid enim? non hoc Cicero significat, fore Catilinam

linam

linam certum competitorem, si iudicum sententiis absoluatur? atqui non ambigitur. at uero, non liquere, num ualet, absoluere? potius indicium fuit condemnationis, ut ex oratione pro Cluentio, & ex deprauatis Asconij uerbis in III. Verrina facile tamen colligitur. Hoc igitur Cicero dicit. Si a iudicibus absoluetur Catilina, meus erit in consulatu competitor. erat enim reus repetũdarum, adeo manifestis criminibus, ut eum iudicare insontem nemo posset, nisi idem iudicaret meridie non lucere. absolutus tamen est, accusatore P. Clodio praeuaricante, ut in oratione de haruspicum responsis, & Pediani cõmentariis traditum est: consulatumq. petiit, & repulsam tulit. Non me praeterit, doctos quosdam uiros legendum opinari, Si iudicatum erit, eius rationem haberi licere. nam reorum in petitione magistratuum ratio non habebatur. quod ex lib. de claris orat. in mentione Seruilij Glauciae, & Pediani interpretatione orationis contra competitores habitae, (ubi rationem Catilinae, de repetundis accusati, non esse habitam a consule Volcatio significat) itemq. ex agraria II. licet animaduertere, in eo loco, Reus denique, quo minus decemuir fieri non possit, hac lege non excipitur. Quibus equidẽ commoueor exemplis: sed mihi numquam ea, quae a ueteribus libris tam longe distet, correctio probabitur. *Palicano*] arbitror hunc esse M. Lollium Palicanum, de quo his uerbis accusatione III. in Verrem: Oblitos ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam tribunus pl. in concione egit, cum eum, quem uirgis iste ceciderat, in prospectum populi Romani produxit. Quo loco Pedianus tribunum pl. ait esse M. Lollium Palicanũ. Et de claris oratoribus: Cn. Carbonem, M. Marium, aptissimos cognoui turbulentis concionibus: quo in genere nuper L. Quinctius fuit: aptior etiã Palicanus auribus imperitorum. Item

infra ep. 16. & Pedianus in Diuin. *Qui nunc petunt,*] ut proximis comitiis consules designentur. nam ceteri, quos nominauit, non petebant, sed prensabant ad insequentis anni petitionem. *Caesar*] is est, quem a triumuiris proscriptum soror Iulia, Antonij triumuiri mater, seruauit. Plutarchus. *Certus putatur.*] hic, Certus, accipio alio sensu, atque supra. nō enim dicit, Certus competitor putatur; cum iam dixerit, De iis, qui nunc petunt: sed, putatur fore, ut consul designetur. *Thermus*] Q. Minucius Thermus, plebeius, is, opinor, qui postea partem Asiae propraetor administrauit: ut fam. l. 2. ep. 18. & l. 13. ep. 53. & hic ep. 13. & 20. l. 5. *Silano*] D. Iunio Silano, qui cum L. Licinio Murena consul fuit, proxime post Ciceronem, & Antonium. *Curium obducere*:] contra illos in campum Martium ducere Q. Curium, aleatorem notissimum: in quem est illud Calui, apud Asconium: Et talis Curius pereruditus. &, *Obducere*, proprie: quia candidatos amici & clientes in Campum, honoris caussa, deducebant. unde illud epist. 1. l. 2. Cum candidatum deducerem, quaerit ex me, num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare. Aut, *Curium obducere*, Curij uitia obtegere; cum horum tam infamis uita sit. Sic, Obducta cicatrix, dicitur. *In nostrum annum*] in eum, qui proxime sequitur. *Nostrum* autem, quod is erat annus, quo per leges ei petere consulatum liceret: ut in epistola ad Cassium: Haec tolerabilia, illud non ferendum, quod est, qui uestro anno consulem filium suum futurum putet. Et in Rullum: Est illud amplissimum, Quirites, quod hoc honore ex nouis hominibus primum me, multis posthabitis, affecistis, quod prima petitione, quod anno meo. Et ad petēdum consulatum legitimus erat annus aetatis XLIII. ut latius in libro de Magistratibus. *Firmior*] Thermo. cum enim Flaminiam uiam muniuerit, cuius curator est; firmissimus erit cādidatus. itaque uidetur e re mea esse,

se, nunc eum designari cum Caesare; ne, in nostrum annum reiectus, absoluta Flaminia petat. *Sane facile eum &c.*] quis est tam Lynceus, qui sententiam tantis in tenebris uideat? uerba uero restituere quis sine uetustis exemplaribus possit? at illa, quae quidem ego uiderim, cum uulgatis libris cōsentiunt. unum, quod in bibliotheca D. Marci, a Bessarione Cardinali cum aliis innumerabilibus dono datum, asseruatur, discrepat in uno, sed scriptura nihilo minus deprauata: habet enim, Numititeri, ubi est in impressis, Nunc ceteri. Doctissimo uiro, Carolo Sigonio, placet sic: Quae cum erit absoluta, sane facile eum nunc Caesari consulem addiderim. ut, Libenter, tollatur, tamquam interpretatio uerbi, Facile. Ego nihil aufero, parua tantum mutatione ita lego, ac distinguo: Quae tum erit absoluta, sane facile. eum libenter nunc Caesari consulem addiderim. Ceteri autem, pro Caesari, mendose factum est, ex eo fortasse, quia scriptum esset, C^ri. *Adhuc informata*] nondum perfecta, sed rudis adhuc, & impolita. quasi dicat, non certa, & explorata, sed, ut coniectura prouideri potest. habes, inquit, quod ego de petitoribus cogito. intelligit autem simul & qui prensant, & qui petunt. *Informare* uerbum a Formis deductum. & est, cum quid non perfecte formatum, sed in aliquam formae similitudinem redactum. Sic, Informata proscriptio, quae tantum esset animo designata, ep. 6. l. 11. *Multum posse Gallia*] cisalpinae Galliae, cui Piso praeerat, cispadana pars fuit, quae suffragij ius cum tota Italia lege Pompeia obtinuerat, sicuti Transpadana ius Latij eadem lege. ad Quinctum fratrem lib. 2. Magna manus, inquit, ex Piceno, & Gallia exspectatur, ut etiam Catonis rogationibus de Milone & Lentulo resistamus. Et oratione. 11. in Antonium: Ex omnium omnibus flagitiis nullum turpius uidi, nullum audiui, quam, quod, qui magister equitum fuisse tibi uiderere, in proximum annum consu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

latum peteres, uel potius rogares, is per municipia, coloniasq. Galliae, a qua cum consulatus noster petebatur, non rogabatur, petere consulatum solebamus, cum caligis, & lacerna cucurristi Hirtius autem, quo libro persequitur, quae de Gallico bello Caesar praetermiserat, in eo libro sic: T. Labienum Galliae Togatae praefecit, quo maiore commendatione conciliaretur ad consulatus petitionem. Per cispadanam igitur Galliam eunti ad Pisonem Ciceroni transeundum erat. Est autem Cisalpina, siue Togata Gallia, quae incipit a Rubicone ad mare superum; ab Arno autem ad inferum: terminatur alpibus. *Cum Romae a iudiciis forum refrixerit,*] circiter idus Sextilis iudicia dimittebantur, subsequentibus ludorum diebus, quorum primi uotiui XVII. Kal. Sept. committebantur: nec fere ad usque Ianuarium mensem repetita iudicia calebant. ideo infert, Ut Ianuario reuertamur: cum obire tempus iudiciorum uellet, in quibus propter eloquentiam uigebat. *Legati*] non, legati ad Pisonem; sed, excurremus ad Pisonem, legati. quam autem hic legationem significat? liberam, opinor: quia senatori ab urbe diutius abesse, nisi iure liberae legationis impetrato, non licebat. *Ad Pisonem*] C. Calpurnium Pisonem, qui biennio ante cum M'. Acilio Glabrione consul fuerat. est autem sciendum; etsi Cicero de Gallia Togata hic intelligat, nõ ideo tamen intelligi oportere, Pisonem ei praefuisse. praefuit enim Narbonensi, ut ex Dione constat. ideoq. pacificatorem Allobrogũ, qui sunt Narbonensis Galliae populi, Cicero illum infra nominat. hoc igitur Cicero sperabat; cum per Galliam Togatam iret ad Pisonem, Narbonensem Galliã proconsulem administrantem, aliquid se in transitu posse proficere, appellandis, rogãdisq. coloniis, & municipiis. & est hic non primus, sed alter annus, quo Narbonensem Galliam Piso regebat. usitatum enim erat, ut non modo annua, uerum etiam bima, inter-

dum

dum etiam trima, & quadrima prouinciarum esset administratio. itaque Macedoniae biēnium praefuit C. Cotta, Ciliciae triennium Lentulus Spinther, Macedoniae quadriennium C. Antonius. ut alia mittantur exempla. *Cetera*] respexit ad proximum membrum: Illam manū tu mihi cura ut praestes Pompeij nostri amici. Vt sit ordo: tu mihi eos praesta, qui cum Pōpeio absunt. ego cetera spero fore ut uolumus. *His dumtaxat urbanis competitoribus*:] modo ne, qui reipublicae caussa absunt, eorum aliquis ad petitionē ueniat. nā, quos mihi ex iis, qui nunc in urbe sunt, uideo competitores fore, neminem pertimesco. Sic, Vrbani, pro, Ex urbe, dixit ep. 48. l. 12. Hanc ego huius loci sincerā duco sententiā. quidquid alij dixerint, ita non improbo, amicitiae caussa, ut, quo suadet ratio, libētius inclinē. *Illam manum*] nobiles uiros, cum Pompeio in Asiam ad bellum Mithridaticum profecto. *Cura ut praestes*,] effice, ut meam petitionem adiuuēt, missis Romā epistolis ad propinquos, & familiares. *Quoniam propius abes*,] cum tu in Graecia sis, minus abes a Pompeio, quā ego, qui sum Romae: itaque per litteras & cū ipso potes, & cum iis, qui una sunt, de honore meo cōmodius agere. Est aūt, Propius abesse, minus distare. quo modo locutus est & in Tusc. 1. Quo propius aberat antiquitas ab ortu, & diuina progenie, hoc melius ea fortasse, quae erāt uera, cernebat. Et lib. de Sen. A morte propius absum. *Ad mea comitia*] satis erit, si me illa manus litteris adiuuet: non peto, ut mea caussa Romā ad comitia ueniat. *Caecilius, auunculus tuus*] de hoc nepos in Attici uita, & Valerius lib. 7. cap. 9 *Dolo malo*] quod inter Variū, & Caninium diceret conuenisse, ut ad fraudandos Varij creditores earū rerum uenditio fieret, quas mācupio uenditas, ab eo, qui emisset, repetere non licebat, nisi si dolo malo emptas esse constaret: quod Caecilius factum affirmabat. *Lucullus*,] alij de Lucio Lucullo accipiunt, ego de Marco fratre.

Nam Lucius ab expeditione Mithridatica nondum redierat. rediit enim M. Catone tribuno pl. ut scribit Plutarchus: Cato autem tribunatum gessit Murena & Silano cos. ut idem Plutarchus, & in oratione pro Murena, id est, biennio post, atque eo amplius, quam haec scripta sunt. *P. Scipio,*] hic est Scipio socer postea Pompeij, quem ex adoptione Metelli Pij Q. Metellum Pium Scipionē esse appellatū scribit Dio lib. xl. *Magistrum*] auctionis. cum in auctione bona uenirent, ut inter heredes, aut creditores diuiderentur; de sententia coheredum, aut creditorum eligebatur qui praeesset auctioni. is Magister dicebatur: ut l. 6. ep. 1. De hereditatum possessionibus, de bonis possidendis, magistris faciundis. Et Quinctilianus lib. vi. dictum recitat Ciceronis in Plaetorij matrem: ludum habuisse, dum uixit; magistros, postquam mortua sit. ita infamem significauit & ab impudicitia, dum uiueret; & mortuam, ab aere alieno. Item pro Quinctio: Cui magistri fiunt, domini constituuntur, qui, qua lege, qua condicione pereat, pronuncient. *Si bona uenirent,*] si bona Varij, Caninio adempta, in auctione uenirent, ut ex ea pecunia satisfieri creditoribus posset. *Obseruat*] assectationis officio colit: ut illud Philippica. 11. Postea custoditus sum a te, tu a me obseruatus in petitione quaesturae. Et in epistola ad Gallum: Ego te in consulatu obseruaram. Obseruare enim dicuntur, qui aliquem officij honorisue caussa deducunt, & reducunt. *Domitium*] Ahenobarbum, Porciae uirum, quae Catonis soror erat. fuit aliquot post annis cōsul cum Ap. Claudio Pulchro, mox in caussa Milonis quaesitor; postremo successor Caesari datus, ut esset proconsul in Gallia; orto inter Caesarem, & Pompeium ciuili bello, Pompeium secutus; Corfinij captus, & incolumis dimissus; cum se rursus ad Pompeium contulisset in acie Pharsalica a M. Antonio est interfectus. *Etiam si id sit,*] etiam si propter ambitionem

peccauerim.

peccauerim. ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην] Homerus Iliados χ pronunciat hos uersus de Achille, qui Hectorem contento cursu sequebatur:

ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην
,, ἀρνύσθην, ἅτε ποσσὶν ἀέθλια γίνεται ἀνδρῶν,
,, ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον ἕκτορος ἱπποδάμοιο.

& Latine Virgilius:

,, - Neque enim leuia, aut ludicra petuntur
,, Praemia, sed Turni de uita, & sanguine certant.

Sensus est. Quod auunculo tuo non satisfecerim, & caussam fateor ambitionem fuisse, & mihi tamen arbitror esse ignoscendum; quod, ut uides, haec me ambitio, quasi cursus quidam, non ad ludicrum, aut inane praemium, sed ad consulatum ferat. *Non modo retinendas,*] quod in Satyro feci. *Hermathena tua ualde me delectat, & posita ita belle est, ut totum gymnasium ἡλίου ἀνάθημα esse uideatur.*] statuam, inquit, Mercurij, & Mineruae, mihi a te missam, in gymnasio meo, Academia, ita belle constitui, ut illustrare tamquam Sol totum gymnasium uideatur. ἀναθήματα uocabantur, quae in templis, ornatus maxime gratia, dicata Deis ponebantur. qua ratione, ἡλίου ἀνάθημα dixit Cicero pro Solis dedicatio: quasi dixerit: ita ornat Hermathena tua, tamquam ἀνάθημα, Academiam meam, ut Sol ipse, qui cuncta illustrat, uniuerso gymnasio dicatus esse uideatur. Putat uir doctrina, & humanitate excellens, mihiq. uetere necessitudine coniunctus, Pompilius Amasaeus, legendum, ἡλίου αὔγασμα, idest, Solis splendor: quia scriptum reperit in suo libro satis antiquo, eliu auasma. sententia non dissimilis. uerum, cum & in meo, & in aliis antiquis libris uideam scriptum esse, ἡλίου ἀνάθημα, & Hermathena illa in Ciceronis gymnasio ἀναθήματος loco fuerit: argute mihi uidetur, ἡλίου ἀνάθημα, Cicero subiunxisse, ut simile simili redderet, & augeret etiam comparatione Solis Hermathenae ornamentum.

mentum. Qui pro, ἡλίου ἀνάθημα, legunt, ἑρμαθῆνα, iis non aſſentior, tum quia diſcedunt a ueteribus libris; tum etiam, quia ſententia magis augetur, & ex ipſo quaſi Sole ſplendorem accipit, ſi legatur, ἡλίου ἀνάθημα. De Academia ſic Plinius lib. 31. cap. 2. Digna memoratu uilla eſt, ab Auerno lacu Puteolos tendẽtibus impoſita litori, celebrata porticu, ac nemore, quam & uocabat M. Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum, ibi compoſitis uoluminibus eiuſdem nominis; in qua & monumentum ſibi inſtaurauerat. huius in parte prima, exiguo poſt obitũ ipſius, Antiſtio Vetere poſſidente, eruperunt fontes calidi, perquam ſalubres oculis, celebrati carmine Laureae Tullij, qui fuit e libertis eius, ut protinus noſcatur etiam miniſterium eius ex illa maieſtate. Ponam enim ipſum carmen, dignum ubique, & non ibi tantum, legi.

Quo tua Romanae uindex clariſſime linguae
  Silua loco melius ſurgere iuſſa uiret,
Atque Academiae celebratam nomine uillam,
  Nunc reparat cultu ſub potiore Vetus.
Hic etiam apparent lymphae non ante repertae,
  Languida quae infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
  Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope.
Vt, quoniam totum legitur ſine fine per orbem,
  Sint plures, oculis quae medeantur, aquae.

Multum te amamus.] de Hermathena: ut in proxima inferiore epiſtola: Te multum amamus, quod ea abs te diligenter, paruoq. curata ſunt. & ep. 2. l. 7. *L. Iulio Caeſare, C. Marcio Figulo cos.*] docui, non uno die ſcriptam epiſtolam: &, cur dubitetur, cauſſa non eſt. ſcripſerat illud ante comitia conſularia, De iis, qui nunc petunt, Caeſar certus putatur: & illud, Noſtris rationibus conducere uidetur, Thermum fieri cum Caeſa

re.

re. Comitiis uero habitis, cum Caesaris & Figuli designationem significare uellet, argute, eorum nominibus epistolam clausit. Designatis, cur non addiderit, quidam sine caussa mirantur: quasi uero ita peregrinaretur Atticus in rebus Romanis, ut hoc anno gerere consulatum nesciret Cottam & Torquatum, Caesarem autem & Figulum in proximum esse designatos. Figulum autem quem hic nominat, ante appellauit Thermum: quod ex Minuciis in Marcios adoptione transiisset, uetere cognomine conseruato.

EPISTOLA. II

De meis ad te rationibus] de petitione consulatus. *Competitorem nostrum*] non quia peteret, sed quia petiturus uideretur nam Comitiorum dies longe aberat, utpote quae anno proximo non ante Quinctilem mensem futura essent. petiit autem, & repulsam tulit, ut supra demonstratum est. *Defendere*] crimine repetundarum. est enim scripta haec epistola Cotta & Torquato cos. quo anno Catilina caussam dixit de repetundis, ut iam probauimus. & apparet, post designatos Caesarem & Figulum iudicium illud esse factum: cum hanc epistolam scriptam esse constet post eam, quae ante est impressa, in qua de Caesare & Figulo designatis in extremo legitur. Catilinam tamen a Cicerone non esse defensum, probat Asconius contra Fenestellam in explanatione orationis aduersus competitores. *Summa accusatoris uoluntate*] ex iudicum numero & accusator, & reus reiiciebant, quos putarent sibi uel inimicos, uel, ut Asconij uerbis utar, ex aliqua re incommodos fore. Habemus, inquit, iudices quos uolumus, accusatore non reiiciente. Accusatorem autem P. Clodium intelligit. Asconius. *Sin aliter acciderit*] si nobis minus erit coniunctus in ratione petitionis. *Tuos familiares, nobiles homines*] maxime Q. Hortensium significat, iam inde a Verris accusatione sibi infensum: quem infra quoque Attici familiarem appellat,

appellat, epistola ultima lib. 2. & Nepos in uita. Nobiles autem homines, quia summos honores gesserat Hortensius. erat enim tum consularis. de quo & in oratione pro Quinctio: Dicet Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione. Et Pedianus haec in argumento Diuinationis: Defendebatur Verres ab Hortensio, facile & principe in senatu propter nobilitatem, & in foro ob eloquentiam rege caussarum. Nobiles igitur, etiam qui patricij non erant, dicebantur. erant enim Hortensij plebeij. *Desiderio tui*] qui tam diu abesses. *Quod uerita sit*] deridet suspiciosae aniculae inanem superstitionem. *Latinae*] mulieres. & festiue, quod mulier de mulieribus laboraret. nam si ad historiam respicimus, ex populis Latinis non tam mulieres, quam uiri in montem Albanum hostias adducebant: &, quatriduano sacrificio facto, accepta carne in suam quisque ciuitatem digressi reuertebant. ea dicta Visceratio; quoniam ex hostiis carnes in partes caesae distribuerentur. & uisceratio mox a Caesare populo data, apud Suetonium. Ferias autem Latinas, maximo Romanorum Latinorumq. magistratuum conuentu, consules procurabant, cum interea cum populo agere non liceret: ut ob eam caussam Latinae aliquando a consulibus instaurarentur, cum tribunis pl. obsistere uellent, populares leges ferre cupientibus. Itaque ad Q. fratrem lib. 2. Consul, inquit, Lentulus dies comitiales exemit omnes. nam etiam Latinae instaurantur: nec tamen deerant supplicationes. sic legibus perniciosissimis obsistitur, maxime Catonis. Liuius, Strabo, Plutarchus, Dionysius. *Eius rei consolationem*] Ridiculum est consolationem compositam ob mortem uetulae plus quam septuagenariae. etiam suspecta est mihi locutio, Eius rei consolationem. legendum putat homo doctus, amicus meus, Conflationem. nam & id obscure tetigerat, cum dixit, Verita est. neque enim uerita erat, ne celebrarentur Latinae,

nae, sed, bellum inter Latinos & Romanos ne susci-taretur. *Saufeium*] equitem Romanum, philoso-phum Epicureum, Attici familiarem. ep. 6. l. 4. & 1. l. 7. & Nepos in uita. *Ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios missis?*] genus loquendi, quod in re parum certa ueteres usurpabant: ut libro. x i. De Quincto filio nihil audiui: sed quaere ex Diochare, Caesaris li berto. is dicitur uidisse an euntem, an iam in Asia? Et in Bruto: Summa senectute M. Cato, legem suadens in Galbam, multa dixit: quam orationem in Origi-nes suas retulit, paucis ante quam mortuus est an die bus, an mensibus? Nec dissimile illud ep. 12. Proxi-mus Pompeio sedebam: intellexi hominem moueri; utrum, Crassum inire eam gratiam, quam ipse prae-termisisset, an esse tantas res nostras, quae tam libenti senatu laudarentur? *De nostro amico placando,*] Luc-ceium intelligit. infra: Accedebat hortator Sallu-stius, ut agerem quamdiligentissime cum Lucceio de uestra uetere gratia reconcilianda. *De te*] Sallustius me accusare solebat, quod Lucceium tibi non placa-rem. *Nec sibi*] qui etiam ipsius Sallustij caussa labo-raui. *C. Pisoni*] is cum uita excessisset, exsulante Ci-cerone; haud multo post nupsit Tulliola Furio Cras-sipedi, ut in epist. 4. libri. 11. ad Q. fratrem, & in epi-stola 7. l. 1. ad Lentulum; tertio, P. Cornelio Dolabel lae, cum Cicero Ciliciam proconsul administraret, ut fam. epist. 19. l. 8. & deprehenditur error Plutarchi, & Pediani, qui Tulliolam bis dumtaxat nupsisse falso credunt, Pisoni, & P. Lentulo: cum Lentulus inter Ci ceronis generos nemo usquam nec ab ipso Cicerone, nec ab aliis nominetur.

EPISTOLA. III

Quincti fratris comitia:] quibus aedilitatem Quin ctus petebat. nam praeturam gessit triennio post, Si-lano, Murena cos. proximisq. consulibus Pisone & Messalla, ex praetura est in Asiam profectus: petiit

igitur

igitur aedilitatem Lepido & Tullo consulatum gerentibus, gessit Cotta & Torquato, quoniam inter aedilitatem & praeturam biennium intersit necesse est, uacuum ordinariis honoribus. *Acutilianam controuersiam*] uide in epistola sequenti, & in ea, quae ab hac est tertia. *Peducaeus,*] Sex. Peducaeus, Attici amicissimus. Nepos in Attici uita. *De C. Macro transegimus.*] Non alienum est subiicere, quae Valerius, & Plutarchus tradunt: Valerius his uerbis: C. Licinius Macer, uir praetorius, Calui pater, repetundarum reus, dum sententiae dicerentur, in Maenianum conscendit: deinde M. Ciceronem, qui id iudicium cogebat, praetextam ponentem cum uidisset, misit ad eum, qui diceret, se non damnatum, sed reum periisse, nec sua bona hastae posse subiici: ac protinus, sudario, quod forte in manu habebat, ore & faucibus coartatis, incluso spiritu, poenam morte praecurrit. qua cognita re, Cicero de eo nihil pronunciauit. igitur illustris ingenij orator, ab inopia rei familiaris, & a crimine domesticae damnationis inusitato paterni fati genere uindicatus est. Plutarchus sic: Στρατηγίαν μετιόντων ἅμα σὺν αὐτῷ πολλῶν καὶ μεγάλων, πρῶτος ἁπάντων ανηγορεύθη, καὶ τὰς κρίσεις ἔδοξε καθαρῶς καὶ καλῶς βραβεῦσαι· λέγεται δὲ καὶ Λικίνιος Μάκερ, ἀνὴρ καὶ καθ' αὐτόν ἰσχύων ἐν τῇ πόλει μέγα, καὶ Κράσσῳ χρώμενος βοηθῷ, κρινόμενος κλοπῆς, ὑπ' αὐτοῦ τῇ δυνάμει καὶ σπουδῇ πεποιθὼς, ἔτι τὴν ψῆφον τῶν κριτῶν διαφερόντων, ἀπαλλαγεὶς οἴκαδε, κείρασαί τε τὴν κεφαλὴν κατὰ τάχος, καὶ καθαρὸν ἱμάτιον ὡς νενικηκὼς λαβὼν, αὖθις εἰς ἀγορὰν προιέναι, τοῦ δὲ Κράσσου περὶ τὴν αὔλειον ἀπαντήσαντος αὐτῷ, καὶ φράσαντος ὅτι πάσαις ἑάλωκε ταῖς ψήφοις, ἀναστρέψας, καὶ κατακλιθεὶς ἀποθανεῖν. Sed Pedianus, ubi explanat orationem pro Cornelio, in eadem pagina loquitur pugnantia. dicit enim, primo praetorem fuisse Ciceronem M'. Lepido, L. Volcatio cos. deinde,

de, paucis interiectis uersibus, L. Cotta, L. Torquato: errore ita manifesto, ut, Pedianum tam foede lapsum, mihi persuadere non possim, peccatum potius a librario suspicer. utrum igitur probamus? ego non dubito, quin praeturã gesserit Lepido & Volcatio cos. cum enim aedilis fuisset Hortensio & Metello cos. ut ex libro de claris oratoribus, & ex accusationibus in Verrem notissimum est; aedilitas autem a praetura biennio distet, ut apparet ex epistola ad Furnium, fam. lib. x. praeturam gesserit, necesse est, Lepido, Volcatio cos. siquidem honores omnes adeptus est anno suo, ut gloriatur in II. de Officiis. non esset autem praeturam adeptus anno suo, si eam gessisset Cotta & Torquato cos. nam ita inter aedilitatem & praeturã triennium interesset: cum biennium modo intersit, ut ex locis intelligitur. De hoc Macro uide quae scripta sunt in Bruto. *Cui cum aequi fuißemus*] quem cum iure damnassem. Praetor enim hãc epistolam scripsit, quod iam ostendi. *De Hermathena*] quamquam & Mercurij & Mineruae signum hoc fuerit: quale tamẽ signum, & qua figura fuerit, utrum bicorpore, an bicipiti, aut bifronte, an etiam in una base duo signa fuerint, dubitari potest. sed in hac difficultate uir summae doctrinae, & exquisitae industriae Fuluius Vrsinus opem tulit, inuento antiquo nummo, cuius ex una parte cernitur effigies Hadriani Imperatoris, ex altera signum hoc: cuius interpretatio haec est. Inferior pars lapis est quadrangula figura: quae Mercurium significat: itaque uocatur Ἑρμῆς τετράγωνος. Superior uero pars cũ galea, clypeo, hasta Mineruam designat. ita fit Hermathena. Quadratis enim lapidibus, Mercurium ea figura referentibus, capita uel deorum, uel praestantium uirorum, qui de rep. benemeriti essent, imponere Athenienses consueuerunt. Mercurij nomine cum eorum nominibus coniuncto, quorum effigies in quadrato la-

pide

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

pide cernebatur. auctor est Plutarchus, accusatum esse Alcibiadem, quod una nocte eiusmodi omnia signa deiecisset.

Academiae proprium meae] haec Ciceronis uilla fuit, celebrata porticu, & nemore; quam nominauit Academiam ab exemplo Athenarum. Plin. lib. XXXI. *Commune omnium*] gymnasiorum, quia litteris, & ingeniis praeesse creditur Mercurius. uel, *Commune omnium*, non gymnasiorum, sed hominum: quibus felicitatem promittere uidetur. & hoc ad diuitias potius, quam ad litteras, refero. nam Lucianus in uotis, & Communem appellatum esse Mercurium, & diuitiarum caussa, significat his uerbis: *Κοινός Ἑρμῆς, φασὶ, καὶ ἐς μέσον φέρων τὸν πλοῦτον.* Aristoteles autem lib. II. ad Theodecten: *Καὶ τὸ κοινὸν. κἂν φάναι, τὸν Ἑρμῆν εἶναι μάλιστα τῶν θεῶν. μόνος γὰρ καλεῖται* Κοινὸς Ἑρμῆς. *Minerua, singulare eius gymnasii.*] cur Mineruae statua proprium & singulare ornamẽtum Academiae Ciceronis? quia & Academia gymnasium erat Athenis, unde suam uillam Cicero nuncupauit; & Athenae a Minerua conditae, ac nominatae: siquidem Graeci Ἀθήνην Mineruam uocant. uel, quod Mineruam Cicero praecipue coleret, cuius etiam signum domi habuit, ut ait Plutarchus. *Cum locum*] Academiam nostram. *Caie-*

tam,]

puellam, quae esset in tutela, pertinere; postulantibus puellae tutoribus restituere male emptum cogebatur. *Vsucapta*] capta res dicitur, quam a nobis occupatam nemo repetiit intra tempus lege definitum. ergo is, qui Tadio quiddam ex hereditate uendiderat, recte se aiebat uendidisse: eam enim hereditatem usucepisse, quod autem usucaptum esset, legibus ad se pertinere. *De tutela legitima,*] in lege uidetur ita scriptum fuisse: Si quis quid usu ceperit, id usucapionis iure ad illum pertineto; ut ex bonis tamen pupillorum, qui sint in tutela legitima, nihil usucapi possit. Hanc exceptionem dicit Atticum ignorare: quam si teneret, hereditatem, quae esset in tutela legitima, iniquo usucapionis iure usurpatam, recte uendi potuisse non putaret. Tutelae autem legitimae dicuntur, quae, cum quis intestato mortuus est, eis liberis lege dantur. dari autem agnatos, & consanguineos, item patronos, idest eos, qui ad legitimam hereditatem admitti possunt, scribit Vlpianus in consuetudine fuisse; & patronos ob eam caussam, ut, qui sperarent successionem, iidem ea bona studiosius tuerentur. pro Flacco. *In qua dicitur esse puella,*] audio, inquit, qui tutores puellae sunt, eos non a patre, sed a lege datos. itaque, cum tutela legitima sit, ex eius puellae bonis usucapere nihil potuit is, qui Tadio uendidit. *Gaudeo tibi placere.*] gaudeo te delectari possessione, quam in Epiro emeris. Et sane omnis Attico pecuniae redditus in Epiroticis & urbanis possessionibus constabat, ut in eius uita Nepos tradit. *Quae tibi mandaui,*] loquitur de signis. epist. 2. 3. 5. 6. 7. 8. *Laboribus*] quos agendis caussis grauissimos sustinebat. Tusc. 1. Cum defensionum laboribus essem aliquando liberatus.

EPISTOLA. V

Tu iam dimensam,] tu eam constitueras emere; &, quasi iam emisses, ita eius exaedificationem animo designabas. HS CCCIↃↃↃXXX.] sestertiis centum triginta

ginta

tam,] uillam in agro Caietano. *Si quando abundare coepero,*] si quando erit, ut mihi pecunia superet. *Ornabo.*] signis. *Conserua,*] quia se uenditurum Atticus significauerat. Sic infra: Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. nam ego omnes meas uindemiolas eo reseruo, ut illud subsidium senectuti parem. Et ep. 9. Libros tuos caue cuiquam tradas; nobis eos conserua. *Noli desperare*] uelim speres, me tamen posse tantam pecuniam cogere, ut emere tuos libros possim. *Vicos, & prata*] urbanas, rusticasq. diuitias. Vicus duplex est, in urbe, & extra urbē. de utroque diximus ep. 10. lib. 2. fam. hic de urbano accipiendum. Pratis vero inter praedia rustica primas partes tributas a ueteribus, ait Columella l. 2. c. 17. & lib. 3. cap. 3. & Varro l. 1. de re r. c. 7. & Cicero Parad. VI.

EPISTOLA. IV

Lucij, fratris nostri] patruelis, de quo in 2. de Oratore, & 5. de Finibus, utrobique in prooemio, & apud Pedianum, & in Verrem. *Affinem*] quia frater fuit sororis tuae uiro, Quincto fratri meo. *Sorore tua*] Q. Ciceronis uxore. *Misi.*] erat enim Quinctus in agro Arpinati. ep. 6. *Si cuius animus*] Lucceium intelligit, de quo ep. 9. *Quid dicas?*] de mea uidelicet intelligentia: qui ne id quidem neglexi, quod fortasse negligendum fuit. quantum enim hoc oneris est, quod mihi post multa mandata superimponis, ut, si cuius animus in te sit offensior, ego recolligam? *Neque id*] ne id quidem: ut in epistola ad Torquatum prima lib. 6. Qui neque, cum id faciebamus, tam eramus amentes. Et ad Paetum, ep. 15. lib. 9. Quod altera epistola purgas te, non dissuasorem mihi emptionis Neapolitanae fuisse, sed auctorem commorationis urbanae, neque ego aliter accepi. *Nihil esse iam, quod laboraret,*] Tadius cum ab herede nescio quid emisset; idq. postea compertum esset non ad eum, qui uendidisset, sed ad

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

crescit, modo in duplum: quod, ipsas notas qui perse qui singulas uoluerit, intelliget. Priscianus autem hãc rationem tractat imperite. primum, mille sic ait notari, x, & decem millia sic cxɔ. in quo repugnat uetustatis obseruatio. triplex enim genus est, quod antiquitatem maxime testatur, lapides, libri, nummi. & cum ego in singulis non ita negligenter sim uersatus, numquam tamen x, pro mille comperi, numquã cxɔ pro decem millibus. sed idem labat in sua sententia: infert enim paullo post: Decem millia, quod uerisimilius est, notantur per M, circumscriptam ex utroque latere; & M putat mille significare, quia nominis prima sit littera. quorum alterum concedo, ut M mille ualeat: alterum, quia cum ratione pugnat, concedere non possum, ut M ideo mille significet, quod in uerbo Mille princeps occurrat littera. mihi enim dubium non est, quin M inde sit deriuata, quod ueteres pro quingentis hac utebantur figura ıɔ, unde, contra Prisciani sententiam, qui de origine D nescio quid ridicule comminiscitur, facta est D, negligentia simul & ignorantia describentium, dum antiquas notas elementa putant. ergo pro quingẽtis, ut dixi, scribebant ıɔ, pro mille cıɔ: unde fluxit M, errorem creante similitudine; quod M quandoque ita scribitur cıɔ, ut minimum discrepare uideatur a cıɔ. in antiquis autem libris & alias figuras pro mille usurpatas licet animaduertere, ut ω, & cıɔ, quas peperit minus accurata librariorum festinatio, id agentium, ut cıɔ uno calami ductu perficerent. etiam ∞, & cIɔ pro mille reperias: quae deriuatae sunt ab cıɔ, corruptae scilicet a corrupta. Quaeritur etiam, cur L quandoque pro I posita reperiatur, ut in hac figura, cccLɔɔɔ, & similibus. huius quoque mutationis culpam sustinet librariorum inscitia: qui cum antiquam notam, I, longiusculam uiderẽt, exempli gratia sic, cccIɔɔɔ; decepti similitudine consonantem L putarunt, & pro

cccIɔɔɔ

ccclↃↃↃ ſcripſerunt ccclↃↃↃ. Haec de numerorum notis. reliqua erant nonnulla: quae, quia ſatietati legentium placet occurrere, praetermitto. hac de re paullo plenius egit Aldus filius in libris de Quaeſitis per epiſtolam. *Pater nobis deceſſit*] ut ipſi ratiocinamur, hanc epiſtolam ſcripſit multo ante petitionem conſulatus: idq. ſatis uidemur probaſſe, cum de ordine harum epiſtolarum diceremus. quod ſi ita eſt; nō recte ſcripſit Pedianus, Ciceronem in petitione conſulatus patrem amiſiſſe. ſed idem de duobus etiam Ciceronis generis errauit, Furium Craſſipedem non agnoſcens. Quod autem nonnulli, Patro nobis deceſſit, putant legendum: infirma coniectura eſt. nam de Patrone uiuo multis poſt annis mentio, ut ep. xi. & 19. l. 5. & 2. l. 7. *Loci ſint eius*,] Academiae. ep. 3. 7. & 9. *Apud matrem*] Attici: quam extulit annorum nonaginta, natus ipſe tunc ſeptem & ſexaginta. Caeciliae gentis eam fuiſſe, coniicitur; cum & Caecilius frater eius fuerit, is, qui Atticum teſtamento adoptauit; & mulieres nomine familiarum appellarentur. *L. Cincio*] qui Romae curabat Attici negotia. HS xxcd] ſeſtertiorum uiginti millia quadringenta, hoc eſt, ſcutati 612. cum enim haec linea --- ſuperimponitur notae, ad eius notae ſignificationem addit millia. c uero cum praeponitur his notis, & d & m, detrahit centum. & omnino de ſequenti nota antecedens minor nota tantum demit, quantum ipſa ſignificat; ut iv, ualet quattuor; vl, quadragintaquinque; xc, nonaginta; & huiuſmodi. *Conſtitui*] non eſt, decreui, ut iuris ciuilis imperiti ſuſpicari poſſent; ſed genus quoddam ſignificatur obligationis, iure praetorio introductum: de quo integer eſt titulus in Pandectis, de Conſtituta pecunia inſcriptus. *Curaturum*] pro ſignis Megaricis mihi a te emptis. in epiſtola ſequenti. *Ea*] ſigna. *In tua humanitate*] ſpero, inquit, fore, ut tu mihi, quae tua humani-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

tas est, bibliothecam conficias, in qua me otiosus oblectare possim.

EPISTOLA . VI

A suo procuratore] scripserat Atticus, cum Acutilij procuratore se esse collocutum, eiq. pecuniam uoluisse persoluere, cum eo tamen, ut satisdatione sibi caueretur, neminem amplius eo nomine petiturum; illum autem recusasse. Et, Amplius non peti, frequens est in satisdationibus apud Iurisconsultos locutio; quam & Cicero usurpauit in epistola ad Sulpicium, fam. ep. 28. l. 13. cum, L. Mescinium commendans, ita scribit: Te rogo, ut, si quid satisdandum erit, amplius eo nomine nō peti, cures, ut satisdetur fide mea. Nec dissimile illud in Bruto: Ego tibi Brute non soluam, nisi prius a te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, petiturum. Simillimum illud pro Q. Roscio: Quid ita satis non dedit, amplius a se neminem petiturum? *Decidiße*] cum tutoribus puellae. ep. 4. *Ille noster amicus,*] Lucceius. ep. 9. ccIↃↃ ccIↃↃ cccc] sestertiorum nummorum uiginti millia quadringenta, totidem plane, quot proxima in epistola superiore. diuersis enim notis eandem summā explicauit. *Megaricis*] ex Megaris, Atticae urbe. *Hermae tui Pentelici*] Mercurij statuae ex marmore Pentelico. Suidas. *Eius loci,*] Academiae. ep. 3. & 7. *Xystique*] Xystus quid sit, Vitruuius lib. v. cap. xi. docet. *Nauis*] quo imponas signa. *Tuum munusculum*] quod te illi ex Graecia missurum pollicitus es. ep. 9.

EPISTOLA . VII

Ne dubitaris] ne te deterreat impensa: & confidito, futurum mihi unde soluam. *Naues suas.*] quas habet in Graecia. *Pollicetur*] ad uecturam signorum. *Chilius*] poeta; de quo ep. 14. *Te rogat* Εὐμολπιδῶν πάτρια.] rogat, ut ritus Eumolpidarum mittas. Eumolpidae autem sacrorum praesides Athenis: de quibus Aeschines in oratione contra Ctesiphontem: ab

Eumolpo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Eumolpo Musaei filio, de quo Suidas, & alij. Πάτρια σύρων, Athenaeus quoque dixit, id est, leges & ritus Syrorum, libro IIX. δειπνοσοφιστῶν.

EPISTOLA. IIX

Cum eßem in Ceramico] Atticus hoc epistolae principio usus erat, Cum essem in Ceramico. quem Cicero imitatus, & ipse ita coepit, Cũ essem in Tusculano. Ceramici aũt Athenis duo, de qbus Suidas his uerbis: Κεραμεικοὶ δύο ἦσαν, ὁ μὲν ἔνδον τῆς πόλεως, ὁ δὲ ἔξω: ἔνθα καὶ τοὺς ἐν πολέμῳ τελευτήσαντας ἔθαπτον δημοσίᾳ, καὶ τοὺς ἐπιταφίους ἔλεγον: ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ εἱστήκεισαν αἱ πόρναι. *De nostro amico placando*] De Lucceio. ep. 9. *Hermeraclas,*] Mercurij & Herculis coniuncta signa imponas in nauim. ep. 7. *Eius loci, quem non ignoras,*] Academiae: ut in epistola, quae huic, & ea, cui haec antecedit. *Palaestrae,*] Vitruuius lib. v. cap. xi. *Typos tibi mando, quos in tectorio atrioli possim includere.*] cum typos in tectorio atrioli uelit includere; licet opinari, Typos esse parua signa, in tabula marmorea insculpta, quae non tota, sed dimidia tãtum exstent. hodie communis Italica lingua, Figuras dimidiae eminẽtiae, uocat. Includere autem typos in tectorio, est, in summa parietis parte typos ita statuere, ut marmoreae illae typorum tabulae cum tectorio, idest cum calce parietis, exaequentur. de marmorea autem tabula, ideo conieci, quia, si imagines ipsae includerẽtur, oculis intuentium minus paterent. Plinius lib. 35. cap. 12. Dibutadis, inquit, filia, capta amore iuuenis, illo abeũte peregre, umbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumscripsit: quibus pater eius impressa argilla, typum fecit, & cum ceteris fictilibus induratũ igni proposuit: eumq. seruatum in Nymphaeo, donec Corinthũ Mummius euerteret, tradunt. Et ibidẽ paullo post: Primus personas tegularum extremis imbricibus imposuit, quae inter initia Protypa uocauit: postea idem ectypa fecit. Idem lib. 37. cap. 10. Hae

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ſunt gemmae, quae ad ectypas ſcalpturas aptantur. Hic audio placere docto uiro, & in litteris cum laude uerſato, non Typos, ſed Tubos legi: quia ſequitur, Putealia. mihi, Typos, congruere magis cum ſententia uidetur. quorſum enim tubi, qui ſunt ad aquam ducendam fictiles canales, in tectorio includãtur atrioli? quod ſi legatur, Typi; belliſſime includentur, idq. etiam in more poſitum uidemus. Nam, quod ſequitur, Putealia: non refertur hoc neque ab tubos, neque ad typos. ſunt enim duae diſiunctae, diuerſaeq. res, quas Cicero Attico mandat, Typi, & Putealia: neque altera alteram, quaſi ſimilem, reſpicit: ſed Typi ad atriolum, Putealia ad puteos pertinent. Magis moueor, quod in omnibus antiquis libris, nulla omnino narietate, uideo ſcriptum eſſe, Lypos. quod ego, quid ſignificet, intelligere nondum potui. *Includere,*] ſedibus conſtituere aliquanto intra tectorium exciſis. *Putealia ſigillata*] puteorum opercula, paruis ſignis exornata, qualia & hodie uidemus, in quibus inciſae delectant imagunculae. Capitolinus in Gordiano iuniore: Medium lithoſtrotum (breuioribus columnis altrinſecus poſitis, & ſigillis per pedes mille. Beſſarionis liber, Putealia ſignata: eadẽ ſcilicet ſententia. nã ſiue de ſignis intelligas, ſiue de ſigillis ὑποκοριστικῶς, mi nimi refert: utrumuis licet accipias. *Deſpondeas*] uenditurũ te promittas. *Omnes meas uindemiolas*] quidquid pecuniae poſſumus hincinde cõtrahere, ſeponimus ad emptionem tuae bibliothecae. Supra, Libros, inquit, tuos cõſerua; & noli deſperare, eos meos facere poſſe. *Ita eſſe, ut ſemper uolui,*] optime ei cum tua ſorore conuenire. *Permiſiſſe*] ut eorũm cauſſa Romam ne uenias. Et de comitiis accipe non conſularibus, ſed praetoriis, ut ſupra docuimus in ordine epiſtolarũ. *Sponſorem non appellat.*] Antea, quod tu ei promiſſum munuſculum non mitteres, me ſponſorem appellabat; nunc ſpõſorem omittit; te ipſum in iudicium uocat;

itaque

itaque faciundum tibi est, ut promissum omnino solуas. In uulgatis libris, Sponsorem appellat, legebatur. ego negantem particulam interieci, sumptam ex antiquo Bessarionis exemplari, sententia, mihi quidem ut uidetur, mirifice comprobante.

EPISTOLA. IX

Illud suum arbitrium,] apparet, Atticum in quadam arbitrum controuersia contra Lucceij uoluntatem decreuisse. *Suum*] quod saepe accusare solitus est. *Epistolae tuae*,] ad illum. *Nostra legatio*] diligentia, quam ego, allegatus ad Lucceium a te, soleo adhibere. *Humanitati tuae*] nam humanitatis tuae non est, ab eo dissidere. *Designatum*] praetorem, non consulem, ut in proxima superiore. *Quamprimum mittas.*] de signis intelligi, perspicuum est. *Tradas*] uendas. epist. 1. & 5.

EPISTOLA. X

Teucris illa] superiores omnes epistolae ante consulatum scriptae, haec autem, ut e clausula manifestum est, ineuntibus magistratum Messalla & Pisone, qui post Ciceronem & Antonium consules anno altero fuerunt: ut, epistolarum haud paruum interijsse numerum, necesse sit: nisi si toto superiore triennio Romae mansit Atticus cum Cicerone. Neque mihi dubium est, quin, Teucris illa, principium sit epistolae, cum inferat paullo post; Vt ad prima illa redeam; idest, ad id, quod scribere primum institui: ut appareat, fuisse primam epistolae partem, in qua de Teucride ageretur. Sic & infra ep. 22. l. 13. Ad prima redeo; idest, ad sermonem de suis libris institutum. & Fam. ep. 29. l. 7. Ad prima redeo. sapienter haec reliquisti, si consilio; feliciter, si casu. Et in Laelio, Quamobrem ad illa prima redeamus. Cum uero, Teucris, ait, Antonium, quem Cicero collegam habuerat in consulatu, ficto nomine significari, declarant ea, quae sequuntur. eundemq. in epistola proxima ijsdem uerbis

appel-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

appellat; & in ea, quae proximam consequitur, promissa dicit praestitisse. *Lentum sane negotium,*] tardat enim, & procrastinat solutionem eius pecuniae, quã debet. ep. 11. & 13. *Cornelius*] amicus, aut affinis Antonij, qui se ad Terentiam dixerat rediturum, ut de ea pecunia colloqueretur. *Considium, Axium, Selicium,*] feneratorum nomina. Ad Axium Ciceronis epistolas nominat Suetonius, & Fronto Grãmaticus. sed is est Axius senator, non fenerator, de quo ep. 7. l. 3 mentio fit. Axius, inquit ep. 12. l. 10. de XII. millibus Pudens: saepe enim adscripsit, ut Gallio, quantum is uellet, darem. & Gellius lib. 7. c. 3. De Cõsidio autem Valerius lib. IV. cap. 8. *Confugiendum est:*] ut ab ijs nummos sumamus; quando exigere ab Antonio non possumus. *Caecilio*] & hic fenerator erat: sed benigniores aliquanto superiores tres. nam ab hoc nec ipsius propinqui nummum auferre poterant, nisi cum fenore centesimarum, quae usurarum omnium grauissima erat, & As dicebatur. pendebantur enim in anno duodeni nummi pro centenis. cum uero pro centenis octoni, besses; cum seni, semisses; cum quini, quincunx; cum quaterni, triens; cum terni, quadrans; cum bini, deunx; cum singuli, unciaria uocabatur usura: quam maiorem XII. tabulae primum, ut ait Tacitus lib. V. deinde etiam rogatio tribunicia uetuit, ut lib. VII. Liuius narrat: qui etiam de semunciario fenore instituto subiũxit. Tacitus omnino sublatas usuras docet, quae tamen denuo uarijs fraudibus exortae, paullatim consuetudine leges uincente, ad centesimas peruenerunt. Seneca libro epistolarum XXI. Quam durus fenerator Caecilius, a quo minoris centesimis propinquis nummus moueri non possit. *Centesimis*] centesimae dicebantur usurae, quia singulis mensibus in fenus centesima sortis pars impenderetur. a menstrua enim solutione potius appellatas esse Centesimas credibile est, quam, quod nulli

putant,

putant, quia centum mensibus usura sortem adaequaret. Vnciarium fenus uocat Liuius. In quo miror erraſſe eruditos nostrae aetatis homines, opinãtes Vnciarium fenus esse unicam centesimam annuam, cum sit unica menstrua. *Illa*] Teucride. *Impudentius, astutius, lentius.*] quia, caussis nectendis, solutionem differret. *Libertum mitto: Tito mandaui:*] uerba sunt non Ciceronis, ut quidam existimant, sed Antonij, qui soluendae pecuniae diem produceret his uerbis: Libertum mitto; (subaudi, qui numeret) Tito mandaui; ut scilicet ipse tibi pro me satisfaceret. Antonij igitur, quem Teucridem appellat, σκήψεις hae sunt, atque ἀναβολαὶ. non enim ἀναβολάς, lego, sed ἀναβολαὶ, duobus ex antiquis libris, Bessarionis, & Caualcantis. σκήψεις autem, & ἀναβολαὶ, tergiuersationes, & dilationes, conuerto. *Nescio, an ταὐτόματον ἡμῶν*] Antonius, inquit, non soluit: sed hoc optime cadit, ut deinde eius defendendi caussa mihi nulla sit. Et spectauit fortasse ad illum uersiculum, qui est in Graecis sententijs, ταὐτόματον ἡμῶν καλλίω βουλεύεται, Casus melius, quam nos, consuluit. magis e re nostra est, eum non soluere, quam si, quod uolebamus, solueret. quod casu, non consilio nostro, fit. *Pompeiani prodromi*] quos Pompeius, ex bello Mithridatico reuertens, celeri cursu praemittit. *Actuarum*] in senatu. *Antonio succedi oportere:*] Antonium de prouincia Macedonia reuocandum, quod pecunias a socijs inique cogeret. reuocatus tamen nõ est: quia Cicero eum in senatu defendit. quod ipse scribit ad Sextium, ipsius Antonij quaestorem, fam. lib. v. postea defendit eundem in iudicio, maiestatis accusatum, Caesare & Bibulo cos. cum Antonius triennium prouinciae praefuiſſet. Suetonius, Dio, Cicero pro domo, pro Sextio: & in ea, qua Coelium, quo accusante damnatus erat Antonius, defendit, hanc intelligit accusationem, cum ait: Ex reipublicae caussa uictoriam

riam

riam est, mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam, consecutus. quod infra in eadem oratione apertius his uerbis: Accusauit C. Antonium, collegam meum: cui misero praeclari in rempublicam beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. Et in extrema oratione: Hominē consularem, quod ab eo remp. uiolatam diceret, in iudicium conuertit. Accusauit eundem, condemnauitq. Q. Maximus: ut in oratione in Vatinium. *Aget praetor ad populum.*] ut Romam euocetur ad caussam de repetundis dicendam, quod socios diripuerit. infra enim de pecunijs iniuste coactis mentio fit. nec tamen hoc anno, id est Pisone & Messalla cos. sed biennio post, idest Caesare & Bibulo cos. caussam dixit C. Antonius, quod e Suetonio, & orat. pro domo planum fit. *Existimationem*] multum, inquit, de mea detrahatur existimatione & apud bonos, & apud populum, si C. Antonium, manifestis criminibus reum, defendam. *Mando tibi, ut perspicias.*] & perspicere Atticus id poterat nō magno negotio, qui esset in Graecia, proximus Macedoniae, quam Antonius administrabat. *In cogendis pecuniis*] contra quam legibus liceret. Cogendis autem, ex prouincialibus hominibus, auaro, & iniquo imperio. *Valerius interpres*] externarum legationum caussa senatus Valerio utebatur interprete, multarum linguarum perito. ep. 10. *Chiliusque*] is, de quo supra ep. 7. *Constat*] nondum enim aderat, sed Italiam iam attigerat, ex illo se referens memorabili Mithridatis bello. *Diuortium Muciae*] Pompeius, deuicto Mithridate reuertens, cum in Italiam peruenisset, nuncium remisit coniugi suae Muciae, Q. Mucij Scaeuolae filiae, quod adulterium cum C. Caesare commisisset, ut Suetonius tradidit. Et, ut ex historia, maximeq. ex Plutarcho, colligitur, uxores habuit Pompeius quinque, Antistiam, Aemiliam, Muciam, Iuliam, Corneliam: cum duabus, Antistia, Mucia, diuortium fecit: apud

ipsum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ipsum duae perierunt, Aemilia, Iulia: Cornelia superuixit. Illud addo; quod appelletur a Pediano Tertia, quae alibi Mucia nominatur, erratum non esse in nomine, sed Muciae cognomen fuisse Tertiam: ut, cum sorores haberet duas, utramque aetate maiorem, omnes autē Muciae uocarentur, ex consuetudine, quae tum erat, (nam a patre, hoc est a familia, nominabantur filiae) ipsa Tertia dicta, proprij cognominis appellatione internosceretur. Haec, vt sperabamus, haud paullo uberius in libro de Familijs explicare, consilium erat. *P. Clodium*] eum, qui Ciceronem tribunus pl. lata ad populum rogatione, quod ciues Romanos indicta caussa cōsul occidisset, publicatis bonis in exilium egit. inimicitiarum autem caussa ex hoc ipso, quo de nunc scribit, pollutarum caerimoniarum crimine manauit. *Appij*] hic est Ap. Claudius Pulcher, qui cōsul fuit cum P. Seruilio Vatia Isaurico. *C. Caesaris*,] erat enim Caesar pontifex maximus, itemq. praetor: & apud pontificem maximum, eius uxore sacrificium faciente, praesente Vestalium uirginum coetu, Bonae deae pro salute populi supplicabatur: cum ea sacra uiris adspici nefas esset. Pedianus hac de re, Clodius, inquit, quaestor designatus, deprehensus est cum ueste muliebri, cum intrasset eo, ubi sacrificium pro populo R. fiebat. Suetonius autem his uerbis in Caesare: Pompeiam duxit, Q. Pompeij filiam, L. Syllae neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus a P. Clodio; quem inter publicas caerimonias penetrasse ad eam muliebri ueste, tam constans fama erat, ut senatus quaestionem de pollutis sacris decreuerit. Et infra: In P. Clodium, Pompeiae uxoris suae adulterum, atque eadem de caussa pollutarum caerimoniarum reum, testis citatus, negauit se quidquam comperisse; quamuis & mater Aurelia, & soror Iulia apud eosdem iudices omnia ex fide retulissent. interrogatus, cur igitur repudiasset

uxorem;

uxorem; Quoniã, inquit, meos tam suspicione, quam crimine, iudico carere oportere. Praeterea Cicero ipse, Plutarchus, Valerius, epitome Liuij. quamquã epitome mendum continet, quae stuprum illud confert in Metelli, non in Caesaris uxorem; aperte prorsus historia refellente; quod, id temporis pontificem maximum Caesarem fuisse, notissimum est. opinor autem inde errorem esse natum, quod, cum ibi pontificis maximi nomen desideraretur, aliquis historiae imperitus Metelli nomen scripsit, qui pontifex maximus ante Caesarem fuit. Caesarem enim in locũ Metelli Pij pontificem Max. esse factum, Dio memoriae prodidit. *Pro populo*] hoc sacrificium, quod fiebat in operto, in honorem Bonae deae, Damium appellatum, quasi minime δημόσιον. in aedem enim Bonae deae uirum introire, religiosum fuisse, Festus tradit. *Per manus seruulae seruatum, & eductum*:] Plutarchus inductũ quidem ait a seruula, sed mox a mulieribus extrusum. *M. Messalla*,] opinor hunc esse alium ab eo, qui praeturam petijt Cicerone consule, de quo in oratione pro Sylla. opinor autem ob eam caussam, quia, si praetor designatus est Cicerone cõsule, magistratum gessit anno proximo, Silano & Murena cos. quorum annus eum annum proximus antecessit, quo Messalla cum Pisone consul fuit. consul igitur Messalla designatus esset in praetura; quod inusitatum erat. is autem praetor designatus non est: multo minus consentaneum uidetur, anno post repulsam praeturae proximo consulatum & petijsse, & adeptum esse.

EPISTOLA. XI

Tribus Tabernis] locus fuit non procul ab Vrbe: item in extrema Gallia munimentum Germanis oppositum, ut ostendit lib. 16. & 18. Ammianus Marc. *Anchoris solutis*] cum soluisses, illico nauigaturus. *Releuarit?*] contrarium contrario reddidit, iocatus in uerbis, Grauiorem, &, Releuarit: cum grauiorem dicat

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

dicat epistolam, quae scripta grauibus de rebus quasi pondus habet; ut tabellarius oneris partem releuare uideatur, cum epistolam legat. *Caesis apud Amaltheam tuam uictimis*] Sicyonij pecuniam Attico debebant. ea caussa Sicyonem ire cogitarat. sed uenuste Cicero metaphoram sumpsit de re militari: quod exercituum ductores non ad bellum prius exibant, quam uictimas caecidissent. Amalthea in Epiro Attici uilla, studijs & libris dicata. quemadmodum Academia Ciceronis, Puteolos inter & Auernum lacum, in litore. ep. 14. *Ad Sicyonem oppugnandum*] ad exprimendam a Sicyonijs pecuniam. est autem, auctore Plinio, ciuitas Achaiae Sicyon. *Ad Antonium.*] in Macedoniã; quae contingit Epirum a Solis occasu. nescio, inquit, Sicyone mansurus quam diu sis. nam inde ad Antonium se esse profecturum, Atticus antea litteris significauerat. *Achaicis hominibus*,] qui tibi, in Achaia pecunias exigenti, litteras re dant. *Primum me non esse rogatum sententiam*,] in senatu primi sententias a consule rogabantur consules designati: si modo post consularia comitia senatus haberetur: sin ante, rogabat consul arbitratu suo, non quem uellet ex omni senatorum frequentia, sed quem uellet e numero consularium. et antiquae consuetudini dabatur, ut, quem ordinem interrogandi sententias consul Kalendis Ianuarijs instituisset, eum toto anno conseruaret. quo ordine Caesar neglecto primum Pompeium post affinitatem consul rogare sententiam coepit, cũ antea Crassum solitus esset. Itaque, cum hoc legerem attentius, Primum igitur scito me non esse rogatum sententiam; facile conieci, Kalendas Ianuarias intelligi; quo primum die consules inito magistratu senatum habebant de rep. Quoniam autem, cum designati consules fuissent, ij sententiam primi rogabantur: uenit in mentem, quaeri posse, uter ex ipsis designatis prior rogaretur. nec difficile est quaerenti re-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ti respondere. nam me quoque olim ex ipsa re in eandem dubitationem adductum, & aliquandiu haerentem, obseruatio uetusti moris expediuit. Sciendum igitur; siue patricius, & plebeius, siue duo plebeii designati consules essent, qui priore loco declaratus esset consul, cum in magistratu priorem quoque sententiam rogasse: ideoq. rogauit in re Catilinaria non C. Antonius, sed M. Cicero, quia consul priore loco declaratus. nam genere pares erant, uterque plebeius. et hic pacificatorem Allobrogum rogat sententiam M. Pupius Piso consul, ex familia plebeia. M. Valerius Messalla, etsi patricius, tamen non rogat. plebeius igitur anteponitur patricio: cur? quia priore loco declaratus consul. Vter in magistratu prior rogaret, ostendi; quo conijcitur, & uter rogaretur, cum designati essent. *Rogatum*] a M. Pisone consule. *Pacificatorem Allobrogum*,] C. Calpurnium Pisonem: quem Galliae praefuisse, qua in prouincia sunt Allobroges, diximus in epistola prima. et opinor id Pisonem consulem dedisse propinquitati, cum C. Pisonem sententiam primum rogauit. *Homine peruerso*] ipso consule. *Tantum cauillator*,] unum est in eo cauillandi genus, praeterea nihil. Quid sit autem Cauillatio, docet ipse in 2. de Oratore his verbis: Cum duo sint genera facetiarum, alterum aequabiliter in omni sermone fusum, alterum peracutum, & breue: illa a ueteribus superior Cauillatio, haec altera Dicacitas nominata est. sed cum in illo genere perpetuae festiuitatis, ars non desideretur; natura enim fingit homines & creat imitatores, & narratores facetos, & uultu adiuuante, & uoce, & ipso genere sermonis: tum uero in hoc altero dicacitatis, nihil habet ars loci; cum ante illud alterum facete dictum haerere debeat, quam cogitari potuisse uideatur. Non alienum est subijcere, quid de hoc ipso Pisone in libro de claris oratoribus. Marcus, inquit, Piso, quid-

quid

quid habuit, habuit ex disciplina; maximeq. ex omnibus, qui ante fuerunt, Graecis litteris eruditus fuit. habuit a natura genus quoddam acuminis, quod etiã arte limauerat: quod erat in reprehendendis verbis uersutum, & sollers, sed saepe stomachosum, nonnumquam frigidum, interdum etiam facetum. is laborem, quasi cursum, forensem diutius non tulit; quod & corpore erat infirmo, & hominum ineptias, ac stultitias, quae deuorandae nobis sunt, non ferebat, iracundiusq. respuebat, siue morose, ut reputabatur, siue ingenuo, liberoq. fastidio. is, cum satis floruisset adolescens, minor haberi est coeptus postea: deinde ex Virginum iudicio magnam laudem est adeptus: & ex eo tempore, quasi reuocatus in cursum, tenuit locum tam diu, quam ferre potuit laborem; postea, quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria. Pedianus autem sic: M. Pupius Piso eisdem temporibus, quibus Cicero, fuit, sed tanto aetate maior, ut adolescentulum Ciceronem pater ad eum deduceret; quod in eo & antiquae uitae similitudo, & multae erant litterae. orator quoque melior, quam frequentior, habitus est. biennio tamen serior, quam Cicero, consul fuit: triumphauit procõsul de Hispanis, Q. Hortensio, Q. Metello Cretico consulibus, ante Ciceronis consulatum. De eodem paullo post: Consul autem ille, deterioris histrionis similis, suscepisse negotium dicitur. *Genere illo moroso*] cauillandi plura genera, sed illud morosum, cum facie risum mouemus, nulla sermonis festiuitate. Recitabo Ciceronis uerba ex lib. 2. de Orat. Primum, inquit, genus, quod risum uel maxime mouet, nõ est nostrum, morosum, superstitiosum, suspiciosum, gloriosum, stultum. naturae ridentur ipsae: quas personas agitare solemus, non sustinere. alterum genus est, imitatione admodũ ridiculum, sed nobis tantũ licet furtim, si quando, & cursim: aliter enim minime est liberale. tertium, oris

D depravatio,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

deprauatio, non digna nobis. *Eius autem collega*] M. Valerius Messalla. *Leuiter inter se dissident*] Leuiter, hic non ualet, parum, sed, aliquantum: ut infra, l. 2. ep. 1. Mihi, quod defendissem, leuiter succensuit. *Infectum*] inquinatum, contaminatum: a labe metaphora deducta, quae ex oleo facta, serpit late in ea re, quam semel infecit. Vereor, inquit, ne hoc malum, natum ex Clodij scelerata libidine, deinceps ipsum ex sese alia mala pariat. paullo post aperte: Vereor, ne haec neglecta a bonis, defensa ab improbis, magnorũ reip. malorum caussa sit. *Virum*] P. Clodium, Appij filium. ep. 10. *Virgines*] Vestales: quas sacrificio interesse solitas, Plutarchus tradit. *Rogationem promulgasse,*] proposuisse, in uulgus edidisse; (hoc enim significat Promulgare, auctore Festo) ut, si quis uellet tribunus pl. intercederet; nemine intercedente, lex ferretur: etiam ob eam caussam, ut quiuis e populo, rogatione inspecta, per otium examinare posset, antiquãda mox esset, an sciscenda. *Nuncium remisisse.*] quod a Clodio stupratam suspicaretur. Suetonius, Plutarchus. *Amicitia P. Clodij ductus,*] Familiarissimum Clodij appellat in Parad. IV. *Quam ipse fert,*] idest cuius lator futurus est. nam rogationi ferendae nondum dies uenerat. quae tamen nec ipso die lata est, cõcursu optimatum comitiis dimissis. ep. 12. *De religione,*] de pollutis sacris. *Antiquetur.*] Antiquare, & Abrogare putat amicissimus meus in suo libro idem esse: quem exempla ueterum refellunt. nam antiquat populus latam rogationem, cum perferri non sinit; abrogat autem, iam perlatam. *Operae comparantur*] homines mercede conducti, quorum suffragiis rogatio tollatur. *Lycurgei*] acerrimi legum propugnatores, qualem fuisse Lycurgum historiae narrant, qui Spartanis leges dedit. *Scin quem dicam?*] forte Pompeium intelligit, paucis ante diebus e bello Mithridatico reuersum. *Praetores*] in iis erat Q. Cicero; cui deinde obtigit

tigit

]tigit Asia. *Ad* III. *nonas Decembris,*] mendosa dies in quadam Ciceronis oratione. *Metellinam*] quam scri pserat contra concionem Metelli Nepotis. legenda est epistola ad Metellum Celerem, fam. lib. 5. Gellius lib. XVIII. cap. XVII. Prisc. l. 9. Quinct. l. 9. c. 3. Fortunat. *Liber*] ipsa oratio Metellina; ut infra l. 2. ep. 1. & alibi apud eundem, & alios quoque. *Etiam.*] etiam est, quod scribam, praeter superiora, & est genus quoddam familiariter scribendi, saepe in extrema epistola usurpatum, ut ep. 6. l. 2. De muro statuae, quid faciendum sit. Aliud quid? etiam. quando te proficisci istinc putes, fac ut sciam. Et ep. 19. eiusdem libri: Quid aliud? quid? hoc opinor. Et ep. 1. lib. 3. ad Q. fr. Quid praeterea? quid? etiam. Atticus etiã ita uidetur locutus in extremis litteris: quod indicat illud τί λοιπόν? ep. 1. l. 6. sumptum de communi sermone; cum aliquid nobis, praeter ea, quae diximus, de repente in mentem uenit. Terentius Hecyra, actu 5. sc. 3. PAR. Nil aliud dicam? BA. Etiam: cognosse anulum illum Murrhinam &c. Et Adelph. actu 2. sc. 3. SY. Numquid uis, quin abeam? SA. Immo hercle hoc, quaeso, Syre, &c. *Autronianam domum*] quae fuerat L. Autronij Paeti: qui consul designatus, cum collega suo P. Sylla lege ambitus interrogatus poenas dederat: deinde coniurationis nomine dãnatus, exsulabat. ep. 2. l. 3. CCCCXXXVII.] tredecim millibus centum decem scutatis, ut nunc loquimur. *Amicorum facultatibus*] ut ego, qui domum emi praeclaram in Palatio, a P. Sylla pecuniam mutuatus. & innuit, Messallam ad Autronianae domus emptionem ipsum quoque usum esse facultatibus amicorum. Gellius lib. XII. cap. XII. *Teucris illa*] C. Antonius, qui debitam Ciceroni pecuniam non soluebat. ep. 9. & 12. *Ista confice*] expedi tua nomina, quae istic habes: exige, inquit, a tuis debitoribus, ut redire ad nos mature possis.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

EPISTOLA. XII

Prima concio Pompeij] quam primam habuit, ex bello Mithridatico reuersus. *Frigebat.*] iacebat, studiosum sui iam neminem habebat. *L. Fusius*] praenomen abest a Bessarionis antiquo libro: & recte abest: non enim hic L. Fusius, sed Quinctus; cui Caleno cognomen fuit: quem postea Pansae socerum fuisse, in commentariis nostris in epistolas ad Q. fratrem satis probauimus, ex Philippicis orationibus, & ex Dionis historia, & Pediani commentariis. *In concionem produxit.*] licebat tribunis pl. quemcumque uellent, arripere, & in concionem productum cogere pro ipsorum iure & potestate, ut, quibus de rebus esset interrogatus, iis de rebus responderet. itaque tribunus pl. C. Carbo minorem Africanum, excisa Numantia redeuntem, ab ipsa porta in concionem cum produxisset, quid de Ti. Gracchi nece sentiret, interrogauit. *Quo consilio*] quibus iudicibus uteretur in caussa Clodiana. *De Clodiana religione*] de sacris Bonae deae, Clodij scelere contaminatis. *Promulgata rogatione*] ab ipso & Pisone consulibus. *De istis rebus*] malim, De nostris rebus, id est, in consulatu gestis. de coniuratis enim intelligit supplicio affectis. quod factum Pompeius satis a se probatum significabat, cum senatus omnia consulta γενικῶς laudasset. nam Cicero animaduersione illa usus fuerat auctore senatu: ut, qui senatum laudaret, Ciceronis idem acta confirmare uideretur. In hac ipsa epistola paullo post, An, inquit, esse tantas res nostras, quae tam libenti senatu laudarentur? Et infra, ep. 14. De nostris rebus nimium diu tacuerat Pompeius. Et l. 2. ep. 1. Videtur posse aliquid nostris rebus lucis afferre. *Quod hi suspicarentur homines*] hi, quibus praesentibus Pompeius loqueretur, & a quibus laudem excepisset. *Suspicarentur*: non dicit, Viderent, sed, Suspicarentur; propterea quod Pompeius

tantummodo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

tantummodo γενικῶς senatus decreta laudauerat, de Ciceronis rebus nominatim nihil dixerat; sed ex laudatione senatus, quid de Ciceronis consulatu sentiret, coniiciebant. *In aristocratia*] tum, cum optimatis personam maxime sumo. nam ἀριςοκράτεια, status est optimatum in rep. A duobus tamen antiquis libris, Bessarionis, & Caualcantis, & a uetere libro Vrbinatis bibliothecae, abest hoc, In aristocratia. &, opinor, recte abest. *Varie pingere*] admodum exornare: μεταφορικῶς: quia uarietas in pictura delectat. *De flamma, de ferro*] cum incendiis urbem, ciuitatem caede, mea uigilantia, meaq. uirtute dico esse liberatam. (*Nosti illas ληκύθους*] non discedit a translatione. nam, ut pictores ἐκ τῶν ληκύθων, quae sunt ampullae pigmentorum, sumunt quae ad colorandum apta nouere: sic orationem suam Cicero cum uolebat eloquentiae ueluti coloribus illustrare, ad illa loca, de flamma, de ferro, quasi ad suas ληκύθους, confugiebat. Et Pli. l. 1. ep. 2. eodem uerbo usus est, eadem sententia: Marci, inquit, nostri ληκύθους non fugimus. In libro tamen Graecarum dictionum, qui, Λύκυθος, interpretatus est, hunc Ciceronis locum nominans uertit, Vniformis dicendi copia; sententiam, ut mihi quidem uidetur, non assecutus. *Vtrum, Crassum*] genus loquendi a ueteribus usurpatum, cum, de duabus rebus utram crederent, ignorabant. Tale fere illud est ep. 6. l. XI. Is dicitur uidisse, an euntem, an iam in Asia? & illud ep. 2. Nos hic te ad mensem Ianuarium exspectamus, ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios missis? *Meis omnibus litteris in Pompeiana laude perstrictus*] locus est huiusmodi in oratione pro lege Manilia: ubi Pompeium ita laudat, ut, quod illi tribuit, Crasso detrahat, qui seruile bellum solus confecerat. locus hic est. Testis est iterum, & saepius Italia; quae, cum seruili bello taetro periculosoq. premeretur, ab hoc

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

auxilium abſente expetiuit: quod bellum exſpectatio-
ne Pompeij attenuatum, atq. imminutum eſt, aduen-
tu ſublatum, ac ſepultum. In oratione etiam pro Sex-
tio de eodem Pompeio ſic: Ille uir, qui ſceleratiſſimos
ciues, qui acerrimos hoſtes, qui maximas nationes,
qui reges, qui gentes feras, atque inauditas, qui prae-
donum infinitam manum, qui etiam ſeruitia uirtute
uictoriaq. domuiſſet. *Ab illo*] a Pompeio. ἀνεπερ-
πειρασάμην,] oſtentaui me, adulatus ſum. fortaſſe le-
gendum, ἀνεπερπερευσάμην: a notiore uerbo, περπε-
ρεύεσθαι. quo utitur Paulus in epiſtola ad Corinthios,
& Petrus Alexandrinus martyr: cuius uerba: Πεπλώ-
κασιν ἐκ περπερευόμενοι: explanat Theodorus Balſa-
mo: πεπλώκασιν ἐκ περπερείας, ἤτοι ἀλαζονείας. *No-
uo auditori.*] modo enim redierat Pompeius, Mithri-
date deuicto. ἐπιχειρήματα] ſententia probat hanc di-
ctionem. quos tamen uidimus Caualcantis & Beſſa-
rionis antiquos libros, eam non habent, ſed eius loco;
Si umquam mihi περίοδοι, ſi καρποὶ, ſi ἐνθυμήματα, ſi
κατασκευαὶ, &c. quibus item uerbis eloquentiae uis
indicatur. *Haec erat* ὑπόθεσις,] argumentum hoc
erat orationis meae, de grauitate ſenatus, qui, Catonis
ſententiam ſecutus, de coniuratis ſumendum ſuppli-
cium cenſuerat; de equeſtri concordia, cum equites
Romani ad opprimendam coniurationem cum ſena
tu mire conſenſerunt; ut in oratione pro Sextio, &
apud Plutarchum: de conſenſione Italiae; quae ſena-
tuſconſultum de puniendis nefariis ciuibus apprime
laudauerat: de immortuis reliquiis coniurationis,
hoc eſt de ſupplicio affectis Lentulo, Cethego, Cepa-
rio, Statilio, Gabinio, reliquiis coniurationis in urbe,
Catilina emiſſo: de utilitate, quae in urbe fuit ipſo
conſule: multis enim conſulibus infamiae fuit, quod
eorum anno ciuitas caritate laborarit, quam uitare
prouidentia potuerint: de otio, quod ciuitati conſul
peperit coniuratione oppreſſa: ut in 1. de off. magni-
fice

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

fice gloriatur his uerbis: Nobis remp. gubernantibus non togae arma cessere? Neque enim in rep. periculum fuit grauius umquam, nec maius otium. ita consilijs, diligentiaq. nostra celeriter de manibus audacissimorum ciuium delapsa arma ipsa ceciderũt. quae res igitur gesta est umquam in bello tanta? quis triũphus conferendus? *ἄρειος πάγος.*] seuerus, & fortis, ut Athenis Ariopagitarum consilium, a Solone constitutum. *Ferendae,*]ad populum. *Barbatuli iuuenes*] dictum cum lasciuiae nota. nam apud Romanos, barbam alere, moris non erat. ep. 14. Gellius lib. 3. c. 3. *Grex Catilinae*] Magnam manum nobilium adolescentum Catilina, uarijs libidinum illecebris captam, ac deuinctam consuetudine tenuerat; ut qui, pro cuiusque studio, alijs scorta praeberet; alijs canes, atque equos, sua pecunia emptos, dono daret; postremo neque sumptui, neque modestiae suae parceret, dum illos sibi obnoxios, fidosq. efficeret. Sallustius, & hic ipse in oratione pro M. Coelio. *Filiola Curionis*] filio C. Curionis; qui consul fuerat cum Cn. Octauio. sed filiolam uocat ad mollitiem, & impudicitiam indicandam. Hic est C. Curio, qui, Caesaris postea partes secutus, in Africa perijt. cuius pater in senatu pro Clodio sensit. in quem etiam, & Clodium, Ciceronis oratio nominatur a Nonio, Rufiniano, Quinctiliano. *Antiquaret*] rogationem. ep. 11. *Lator rogationis,*] non quod iam ferret, sed quod eo die laturus esset: non tulit autem, quia, bonis uiris manifestam largitionem in re turpi, & consulis Pisonis improbissimam suffragationem non ferentibus, comitia sunt dimissa. *Pontes occuparant*] quibus cistae suffragiorum superimpositae. pontes igitur occuparant operae Clodianae, ut ex iis quas uellent tabellas suffragium laturis ministrarent, eas inquam dumtaxat, quae inscriptae essent, A. idest, Antiquo. nam, in quibus, V. R. idest,

Vti rogas, ſcriptum erat, earum nulla dabatur. Libro. I. rhetoricorum ad Herennium: Caepio, ut Saturninum cõtra ſenatuſconſultum, intercedentibus collegis, legem de ſemiſſibus & trientibus aduerſus remp. uidit ferre, cum uiris bonis impetum facit, pontes diſturbat, ciſtas deiicit; impedimento eſt, quo ſecius feratur lex. Et Cicero libro. III. de legibus: Pontes etiam lex Maria fecit anguſtos. Pontes puto fuiſſe menſulas anguſtiſſimas pedibus altioribus, Pontes ad ſimilitudinem dictas, non ad ueritatem. & ſingulas coniicio ſingulis tribubus aut centuriis appoſitas, ciſtis ſuperſtratas, ſuffragiorum tabellas continentibus. qua de re dictum eſt in libro noſtro de legibus. *Miniſtrabantur*,] ſuffragium laturis diſtribuebantur. *Vt nulla daretur, Vti rogas*] cum populus in campum Martium conuenerat, uti rogationem aliquam aut acciperet, aut antiquaret; tabellae ſingulis binae dabantur, diuerſe inſcriptae; altera ſic, Vti rogas; qua ſignificabant, ſe rogationem accipere, & uelle uti rogaſſet is, qui rogationem tuliſſet: altera cum littera A; quae erat antiquatae, ideſt ſublatae rogationis nota. Liuius libro. x. Ego hanc legem, Quirites, quod bonum, fauſtum, felixq. ſit uobis, ac reipublicae, uti rogaſtis, ſubeundam cenſeo. tametſi ſuſpicor mendoſe ſcriptum in Liuio, Rogaſtis. non enim populus rogat, ſed rogatus iubet. mallem igitur, Rogati, aut, Rogati ſitis: ut & lib. XXXIII. Omnes quinque & triginta tribus, uti rogatae, iuſſerunt. Libro autem de legibus. III. Vos, inquit, legẽ, ut uideo, antiquaſtis ſine tabella. *Nulla.*] corrupti igitur, qui tabellas miniſtrabant, cum eas tantum darent, quibus antiquari rogatio poſſet. *Roſtra Cato aduolat*:] inde concionaturus, maxime in Piſonem conſulem. nam de Roſtris ad populum concionabantur. *Vt conſules populum, &c.*] refertur hoc ad uerbum, Decernerentur. quod autem ſequitur, *Acci-*

piendam;

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

piendam; intellige, probandam. Sic etiam lib. III. de off. C. Mancinus rogationem suasit eam, quam L. Furius, & Sex. Atilius ex S.C. ferebant; qua accepta, est hostibus deditus. *Curioni*] contra quem, & Clodiũ Ciceronis oratio nominatur a Quinctiliano, Nonio, Rufiniano, & hic epist. 15. lib. 3. *Nullum S.C. facienti*] Curionis erat sententia, ut senatusconsultum, de promulganda rogatione factum, tolleretur. ei ita sentienti haud plures quam quindecim homines assenserũt. quid autem Curio spectabat? hoc uidelicet; ut, sublato senatusconsulto, a populi iudicio, cuius seueritatem pertimescebat, ad praetorem, eiusq. consilium, in quo tum gratiae, tum pecuniae futurus locus esset, quaestio de incestu Clodij transferretur. senatus populum iudicem uolebat; quem intelligeret maiore negotio corrumpi uniuersum posse, quam praetorem, & certum iudicum numerum, qui praetori in consilio assiderent. ergo non de iudicio, sed de iudicum genere, dissidebant. *Fusius tertium concessit.*] tertium cessit, cum ante bis cessisset. uel potius, Tr. tum cessit: ut sit Tr. pro, Tribunus. namq; ueteres quandoque &, Trib. &, Tr. scribebant: quod utrumque ualebat, Tribunus, unitatis numero: multitudinis, Tribb. &, Trr. sicuti Praett. & Prr. de praetoribus. potest enim ita disputari. Fusius tertium concessit: falsum est. neque enim ter actum est in senatu de Clodiana re: neque Fusius ante cesserat: cuius etiam opera factum erat, ne a senatu asperius decerneretur, ut ait Pedianus in Miloniana. rectius igitur, Tum cessit, uidelicet cum tam frequenti senatu agi, & decerni rem uideret: ideoq. Clodij miserae conciones destituti a tribuno, infensis patribus. Bessarionis tamen antiquus liber, itemq. Caualcantis, Tertium concessit. *Miseras*,] sine auctoritate, quibus fidem populus non haberet. aut, Miseras, humiles, ad misericordiam eliciendam. *Lucullum, Hortensium, C. Pisonem,*]

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ſonem,] L. Licinium Lucullum, Q. Hortenſium, C. Calpurnium Piſonem, omnes conſulares. *Meßallam conſulem*] M. Valerium Meſſallam: ſed cum alter eſſet eodem praenomine is qui conſul poſtea fuit cum Cn. Domitio Caluino, differentiae cauſſa, Conſulem, adiecit. *Tantum*] contumelioſis uerbis in me non utebatur: hoc unum dicebat, comperiſſe omnia, & me auctore fieri, quae cōtra ipſum fierent. *De Prouincijs praetorum*,] ut proximi ſuperioris anni praetoribus prouinciae decernerentur. *De legationibus*,] audiendis: quod Februario menſe, quo ſcripta eſt epiſtola, fieri ſolitum, multis locis facile eſt animaduertere: ut ad Lentulum: Senatus haberi Februario toto non poteſt, niſi perfectis, aut reiectis legationibus. & ad Q. fratrem: Sancit lex Gabinia, ut ex Kalendis Februarijs uſque ad Kalendas Martias legatis ſenatus quotidie detur. *De ceteris rebus*,] decernebat ſenatus, ut, antequam rogatio de inceſtu Clodiano lata eſſet, nihil omnino ageretur. *Vno uitio minus uitioſus*,] Piſo conſul animo eſt bonis uiris infenſo; re minus nocet, quia tardiſſimus eſt, & in agendo minime omnium efficax. ita minus uitioſus eſt, quod inertiae uitium habet. *Illam concionem*,] quam habuit productus ad populum a Fuſio tribuno pl. ep. 12. *Pſeudocatone*,] ita ſtudioſo partium bonarum, ut Catoni ſimillimus exiſtimetur. Τεῦκρις] C. Antonius perſoluit, quod promiſerat. idem ep. 10. & 12. *Reliquum dodrantem*] uniuerſa hereditas librae, ſiue aſſis nomine ſignificatur: & quia dodrans nouem unciarum eſt, factum, ut nouem item hereditatis partes dodrante ſignificentur. ergo Argiletani aedificij heres erat Quinctus ex quadrante, quae quarta pars eſt, ut in libra, ſic in hereditate: reliquum dodrantē, hoc eſt reliquas nouem partes, emit a coheredibus. HS DCCXXV,] ſeptingentis uiginti quinque millibus; ideſt, ad noſtratis pecuniae rationem, ſcutatis uno & uiginti mil-

ti millibus, septingentis quinquagenis. *Venditat*] uenale proposuit, proscripsit. *In gratiam redi*:] hortatio est, cum spe reconciliationis. infert enim: Videro hominem: renauabo operam. *Videro hominem*: *ualde petitur*: *renauabo operam*] alloquar hominem, experiar an eum tibi restituere possim. ualde enim hoc petitur a communibus, uidelicet amicis. ego autem nauabo eandem operam, quam nauaui antea.

EPISTOLA. XIII

Asiam] eam Quinctus per triennium administrauit. epist. 1. lib. 1. ad Q. fr. φιλέλληνες] quia Graecis litteris praeter ceteros delectamur. Asia enim in Graecia esse dicebatur, & Graeco sermone Asiatici omnes utebantur. ideo in epistola ad fratrem Graecos saepe uocat homines Asiaticos, & alijs in locis. & M. Coelius in epistola ad Ciceronem, Turpe, inquit, tibi erit, me pantheras Graecas non habere. *Curaque, & effice*] cum scilicet in Asia fratris legatus eris. id enim Cicero futurum opinabatur. sed omissam ab Attico prouinciam, perspicuum est infra, ep. 14. & 15. & inicius uita. *Ipsi Quincto*] in Asiam proconsulari cum imperio proficiscenti. *De tuo negotio*.] de exigenda a Sicyonijs pecunia.

EPISTOLA. XIV

De iudicio,] quo P. Clodius est absolutus. Ὕστερον πρότερον] primum enim respondebo, cur ego minus, quam soleam, proeliatus sim; deinde, quod tu primũ quaesieras, id ego secundo loco rescribam, quid acciderit de iudicio Clodiano. Ὁμηρικῶς] Homeri exemplo, qui hysterologia saepe utitur. *Defendenda fuit*,] Pugnaui, inquit, ut omnino, quemadmodum senatus decreuerat, rogatio de incestu Clodiano ad populum ferretur; acriterq. in eo senatus decretum, auctoritatemq. defendi. *Ille*] P. Clodius. *In Pisonem, in Curionem*,] qui Clodio fauebant. et Pisonem consulem intelligit. *Nisi iudicum genus*]

Fufius

Fuſius enim a praetore, & eius cōſilio fieri iudicium uolebat; in rogatione autem conſulari, ut populus iudicaret, ſcriptum erat. *Contraxi uela,*] qui antea cauſſam Clodianam uehementer oppugnaueram, deſtiti, & contentionem omiſi, cum ex inopia iudicum haud dubie conijcerem, quis exitus iudicij futurus eſſet. *Pro teſtimonio,*] cum Clodius iudicibus ſe probaturum affirmaret, quo die in ſacris Bonae Deae deprehenſus diceretur, eo die Interamnae apud C. Caſſinium Scholam fuiſſe; Cicero contra teſtatus eſt, eo die ſe Clodium domi conueniſſe, & allocutum eſſe. Plutarchus. *Ita notum, atque teſtatum,*] notiſſimum enim erat, & maxime teſtatum, Clodium eo die Romae fuiſſe. *Illum in infamiae reliqui ſordibus*] nā, ſi Fuſius interceſſione impediret, quo minus de re Clodiana populus iudicare poſſet; itaq. iudicium de Clodio nullum fieret; Clodius tamen in infamiae ſordibus iaceret; quem non innocentia uideretur in iudicio ſeruaſſe, quod fortaſſe nunc uideri poteſt, ſed tribunus nocentem iudicio eripuiſſe. *Infirmo iudicio*] quod facile corrumpi poſſet. firmiſſimum autem, & integrum ab omni labe, Populi iudicium fuiſſet. *Plumbeo gladio iugulatum iri*] quouis iudicio condemnatum iri. nam, ut ex plumbo gladius acie minus eſſet firma, quam qui e ferro: ſic iudicium populi, quaſi ferreus gladius plumbeo comparatus, multo eſſet firmius, quam iudicium a praetore datum. *Vt reiectio facta eſt*] accuſator, & reus in iudicio reijciebant, quos aliqua de cauſſa ſibi infenſos fore ſuſpicarentur. in cauſſa Milonis quinos ex ſingulis ordinibus reiectos, Pedianus docet. *Accuſator,*] Lentulus, de quo in oratione de haruſpicum reſponſis. *Clamoribus maximis,*] clamores oriebantur, quia reus, & accuſator iudices reijcerent admodum diſſimiles, hic homines nequiſſimos, ille optimos & integerrimos. *Tamquam cenſor bonus,*] cenſores enim

eijciunt

eijciunt e senatu, quos nequam & improbos nouerunt. *Tamquam clemens lanista*] lanistae non gladiatores sunt, ut sensit amicus meus in suo libro, sed gladiatorum domini, & magistri, qui gladiatorum familias in ludo exercerent, & locarent. patet ex epistola M. Antonij, Philippica. XIII. & ex oratione pro Sex. Roscio, & ea, quae est in Pisonem, in qua rempublicam lanistae comparat, quia Gabinium, & Clodium, tamquam lanista suos gladiatores, pugnantes spectaret, & vtriusque interitum, quia malum utrumque ciuem nosset, ita cuperet, vt lanista duorum gladiatorum, quos male se gerentes uideret. *Frugalissimum*] quia dixerat, Nequissimos, contrarium contrario reddidit. et respexit ad pecuniam; qua frugi homines egere non solent; quo spei minus est, in iudicio corrumpi posse. tales igitur reijciebat Clodius; retinebat minime frugales, id est egentes. *Vt appellantur*,] aerati appellabantur, quia pecuniam acceperant, vt Clodium absoluerent. itaque iocus a facetis hominibus in mutatione nominis quaerebatur; cum eos appellarent Aeratos tribunos, qui Aerarij appellari soliti essent. Varro lib. 4. Quibus attributa erat pecunia, vt militi redderent, tribuni aerarij dicti. Pedianus quoque, Pecunia, inquit, attributa dicitur, quae in stipendium militum adnumerari de aerario a tribunis aerarijs quaestori solet. Aerati igitur ob acceptam a Clodio pecuniam, unde illis hoc nomen haesit: aut Aerati, quod essent aere alieno obstricti. nam & nudos equites dixit. Consilium iudicum e triplici ordine constabat, senatoribus, equitibus, tribunis aerarijs. antea soli senatores lege Cornelia L. Syllae dictatoris iudicauerant. postea legem de communicandis inter tres ordines iudicijs tulit L. Aurelius Cotta praetor, Q. Hortensio oratore, & Q. Metello Cretico cos. de quo Pedianus, & alij. Illud ueri simile uidetur, sententiam de reo plures senatores,

qaum

quam equites, & plures equites, quam tribunos aerarios, tulisse: ut esset praestantioris ordinis maior numerus. Adiuuat hanc opinionem Pediani locus in extremo commentario orationis pro Milone. iudicasse enim ostenditur XVIII. senatores, XVII. equites, XVI. tribunos aerarios. in commentario autem orationis pro Scauro minimus uidetur esse numerus senatorum, maximus tribunorum: contra quam ego existimo: nam ratio postulat, eos praestare numero, qui dignitate praestant. Itaque mendosum esse locum suspicor, & legendum, IV. & XX. senatores, non II. & XX. item XXII. tribunos, non XXV. in quo mutationis minimum fit, si quis antiquas notas consideret. Nec dubium, quin plebeij generis tribuni aerarij fuerint: cũ in iudicijs plebem referrent. Sed eos inter diuites in prima classe censos esse arbitror: quippe pecuniam in stipendia erogandam non nisi locupletibus commissam credibile est. Addo illud, quod mihi, nullo ueterum testimonio, tamen consentaneum uidetur, ita ternos e singulis tribub. delectos esse tribunos aerarios, ut essent omnino CV, sicuti centum uiri e singulis tribubus, quae XXXV. omnes erant, terni creabantur: quorum numerus erat CV, licet centum uiri nominarentur. *Tui ciues*] Athenienses. etsi ciuitatis beneficio, ab Atheniensibus delato, noluisse Atticum uti, Nepos tradit. respexit igitur non ad ius ciuitatis, sed ad Pomponij cognomen. Etiam infra l. 2. ep. 1. Tuus, inquit, ille ciuis Demosthenes in Philippicis orationibus enituit. *Xenocratem*] hic, testimonio dicto, cũ ad Aras, ut mos Graecorum est, iurandi caussa accederet; una uoce omnes iudices, ne iuraret, reclamarunt. in oratione pro Balbo, & apud Valerium, & Laertium. *Tabulas Metelli Numidici*] Q. Metello, Quincti filio, Numidico, caussam dicente de pecunijs repetundis, cum ipsius tabulae circumferrentur inspiciendi nominis caussa, fuit iudex nemo, ex illis equitibus Romanis,

grauis-

grauissimis uiris, quin remoueret oculos, & se totum auerteret; ne forte, quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam, uerum ne, an falsum esset, uideretur. in oratione pro Balbo. *Abiens consulatu,*] cum in concione consulatum pridie Kalendas Ianuarias deposuit. deponebant enim eo die. *Domum reductus,*] eius frequentiae mentionem facit his uerbis in oratione in Pisonem: Quo quidem tempore is meus domum fuit e foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero uideretur. *Praeclari Ariopagitae,*] ironia. nam Ariopagitae uere & religiose iudicabant: at in Clodiano iudicio plerique iudices pretio sententias uendiderunt. *Ad consilium,*] actum est in consilio iudicum, num a senatu praesidium esset petēdum, quo tutius iudicare possent. omnes, praeter unum, cēsuerunt. *Datur negotium magistratibus.*] ut praesidium iudices habeant. ἔσπετε] cum Homerus iliados π, stragem illam, quam Hector, igne in Graecorum naues iniecto, edidit, explicare aggreditur, Musarum opem implorat his uersibus:

,, ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,
,, ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε νηυσὶν ἀχαιῶν.

Cicero autem, cum iudicij corrupti narrationem orditur, quasi in re magna, opem musarum Homericis uerbis petit. *Nosti Caluum,*] M. Crassum, ut puto, significat, tribus modis eum designans, primum a caluitio; deinde, ex Nanneiannis cum appellat; postremo, cum dicit, Illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scripseram. nam, laudatum a Crasso Ciceronem, apparet in epistola, quae ante proximam legitur. Surrexit, inquit, Crassus, ornatissimeq. de meo consulatu locutus est, ut ita diceret, se, quod esset senator, quod ciuis, quod liber, quod uiueret, mihi acceptum referre. Et quia Crassus Sylla dictatore ingentes diuitias congesserat, bonis proscriptorum

paruo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

paruo pretio emendis; Nanneij autem proscriptorum e numero fuerunt, quorum bona a Crasso empta uerisimile est, indeq. eum non mediocriter fuisse ditatum; per iocum appellat eum ex Nanneianis; quasi dicat, Nanneiorum facultatibus ditatum. Nanneios autẽ dictatore Sylla proscriptos, & interemptos fuisse, cognoscitur ex libro, quem ad Marcum fratrem Q. Cicero scripsit de petitione consulatus. *Et eum ex ludo gladiatorio,*] ueteres in magna seruorum multitudine habebant, quos in ludo gladiatorio docendos, exercendosq. a lanistis, idest a magistris, curarent; quos deinde populo spectandos loco muneris exhibebant. *Et eum:*] non modo seruum, sed seruum ex ludo gladiatorio, hoc est ex omnibus uilissimum. nã alij colebant artes nobiliores, litteras, musicen, picturam, & huiusmodi. *Confecit totum negotium*] iudices corrupit. *Intercessit, dedit,*] partim promisit se daturum, partim etiam dedit. tale illud libro 6. ep. 1. Adscribit, intercessisse se pro ijs magnam pecuniam. Et illud oratione. 11. in Antonium: Orabat Curio, ut te contra suum patrem, si sestertium sexagies peteret, defenderem. tantum enim pro te intercessisse dicebat. *Introductiones*] antiquus liber Vrbinatis bibliothecae, Productiones. quod est uerbum in eiusmodi re satis aptum, ut exemplis constat. *Summo proposito periculo*] quia plenum forum erat seruorum. *Vel perire*] cum sibi mortem, si Clodius damnatus esset, impendere cernerent ab ijs seruis, quorum plenum fuisse forum, proxime dixit. *Perdere omnia*] totam remp. euertere; quã in iudicio esse positam, plane constat. maluerunt igitur recte sentire, etiam si rectum sensum consecutura mors esset, quam sentẽtias ferre, contra quam leges, & iura praescriberent: quod si fecissent, actum esse de uniuersa rep. opinabantur. quasi, Clodium seruare, & remp. perdere, idem esset. *Catulus*] Q. Lutatius Catulus consularis, quem Sylla dicta-

dictator optimum uirum appellauerat. Plutarchus in Pompeio. XXXI. *fuerunt*] ergo iudices fuerunt in caussa Clodij quinquaginta, & unus, totidem, quot in Milonis caussa, in qua senatores iudicarunt XVIII. equites XVII. tribuni aerarij XVI. hoc ex Pediano. *Factum esse sciebant,*] incestum Clodij significat. *Caluum, & Plautum, & Spongiam,*] iudicum cognomina; quos quasi per contemptum nominat. nam Caluus, & Plautus, & Spongia, cognomina sunt a partibus corporis male affectis, & a uitiis imposita. *Cum religio, cum pudicitia*] religionem Clodius polluit, cum ingressus est eo, ubi sacra Bonae deae uirgines Vestales celebrabant; pudicitiam uiolauit, quia in iis sacris adulterium cum Pompeia commisisse putabatur. hae autem conciderunt, quia uiolatas ulti iudices non sunt. *Iudiciorum fides,*] quae concidit, corruptis a Clodio iudicibus. *Senatus auctoritas concidisset,*] quo modo concidisse uidetur senatus? quia factum non est, quod senatus censuerat, ut populus de Clodiano incestu iudicaret. *Nulla in re consistere umquam sum passus*:] omnibus in rebus ei sum aduersatus. *Desponsam homini iam Syriam*] propemodum senatus promiserat, & desponderat Pisoni Syriam prouinciã, ut eam anno proximo proconsul administraret. Cicero contra pugnauit, & desponsam ademit, cum diceret, non esse habendam eius rationem a senatu, cuius opera senatus auctoritas concidisset. nam per Pisonem steterat, quo minus rogatio ex senatusconsulto ad populum ferretur; ut ep. XI. Piso operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, & fert ex S. C. & de religione, antiquetur. & ep. 12. Piso consul, lator rogationis, idem erat dissuasor. *Abiectum.*] quod uideret, in iudicio Clodiano uictam ueritatem improbitati cessisse. *Contentionis,*] in ipsa altercatione omnia, inquit, habere tum uim, tum uenustatem uidebantur; quae nunc si a me perscriberentur, prorsus ut languida insulsaq.

E iacerent:

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

iacerent: itaque pauca narrabo. *Α'γῶνα uos appellatis*] Atticum ut hominem Graecum agnoſcit, quia diu ui xerat Athenis, unde cognomen Attici retulerat. *Vna plaga accepta*] in Clodij abſolutione. *Ne aut ignorando,*] hoc membrum refertur ad illud, Neque diſſimulandum. alterum membrum deſiderari uidetur; ut, quoniam duo propoſuit, ignorationem, & timorem, ſit, quod utrique reddatur: idq. etiam poſtulat diſiunctiua particula Aut. *Lentulum,*] eum, qui cum Catilina coniurauit, & in carcere necatus eſt. Salluſtius, Plutarchus, alij. *Catilinam,*] etiam in oratione in Piſonem, At contra, inquit, bis Catilina abſolutus. emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciae, cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet. ego tamen ter abſolutum Catilinam inuenio, primũ, de inceſtu, quod Fabiam, uiginem Veſtalem, ſtupraſſet, Hortenſio & Metello cos. idq. Oroſius lib. VI. & Pedianus in commentario orationis contra competitores tradiderunt. Iterum, crimine inter ſicarios, ob necem M. Marij Gratidiani, Caeſare & Figulo cos. quod apud Dionem lib. 36. ſcriptum eſt. id etiam Cicero ſignificat in oratione pro Sylla, cum ait: At idem non affuit alio in iudicio. Tertio, repetundarum ex Africa, Cotta & Torquato cos. ut Ciceronis, Quincti fratris in libello de petitione conſulatus, Pediani teſtimonio probatur. Quid igitur? an ab hiſtoria diſſentit Cicero? minime: ſed, cum Catilinam, item ut Clodium, contra leges abſolutum uelit ſignificare, de tribus abſolutionibus unam omittit, in crimine ſcilicet inceſtus, ne Fabiae, Terentiae uxoris ſuae ſorori, turpem impudicitiae notam inureret: quam etiam in oratione contra competitores expertem culpae dicit fuiſſe. loquitur igitur de iis iudiciis, in quibus Catilina, cum culpam commiſiſſet, abſolutus tamen eſt; repetundarum ſcilicet ex Africa, & inter ſicarios. quibus criminibus manifeſte tenebatur. *Pulchellus*

puer]

puer] ludit in formam, & cognomen Clodij : in formam, quia facie puellae similis erat, ut scribit Plutarchus in Caesare, & Cicerone : in cognomen, quia Clodius Pulcher, cognomine Claudiae familiae patriciae, appellabatur. erat enim & altera Claudia familia plebeia, in qua Marcellorum cognomen. Adscriberem alia de Claudiorum gente ; sed neque locus exigit, & reseruantur Antiquitatum Romanarum libris. Furor Pulchelli, infra quoque dixit. *Baias*] Baianas aquas ; quo tum ualetudinis, tum etiam lasciuiae caussa frequentes conueniebant. *Falsum*] aptius fortasse, Salsum : ut ironia sit, hoc sensu : Salse uero, Clodi, & peruenuste, opinor, tibi uideris dixisse, cum obiecisti, me ad Baias fuisse. uerum non sentis, quam hoc sit frigidum ? at concedo: falsum est, & acutum, quod in me coniecisti : notasti perbelle mollitiem meam, qui balnea delicatus homo petierim : quid tum ? conferamus nostrum uterque factum. ego ad Baias, tu in operto fuisti : num quae similitudo ? nulla prorsus. nam mea mollities cum tuo scelere non uidetur esse comparanda. *In operto*] cum in intimam Caesaris domum, ubi Vestales in operto sacra faciebant, muliebri uestitu penetrasti. Ita locutus est Paradoxorum v. cum, eundem Clodium exagitans, Familiarissimus, inquit, tuus de te priuilegium tulit, ut, si in opertum Bonae deae accessisses, exsulares. quo modo igitur, tot legibus eiectus in exsilium, nomen exsulis non perhorrescis? Romae sum, inquis : & tu quidem in operto fuisti. *Homini Arpinati*] quasi semirustico. nam, si homo Romanus ad aquas calidas iret, ferendum ; si Arpinas, non item. *Aquis calidis?*] Baianis. calidae enim balneorũ aquae. *Patrono tuo,*] sorori tuae. Patronum appellat, quia mulier potens, & amatorum gratia ualens, Clodium saepe non secus ac patronus defenderet : cuius etiam opera Sex. Clodium fuisse absolutum, legitur in ora-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

tione pro Coelio. *Qui Arpinates aquas concupiuit.*] quae me, hominem Arpinatem, quem tu derides, sibi coniugem optauit. Plutarchus in Cicerone. *Nosti enim marinas.*] cum stuprum a piratis passus es. de quo in oratione de haruspicum responsis. *Cum Rex tui mentionem &c.*] Q. Marcius Rex, qui unam e Clodij sororibus, ut ait Plutarchus, in matrimonio habuerat, moriens in testamento nullam Clodij mentionem fecit. Clodius autem fore sperauerat, ut heres ab eo relinqueretur. *Domum, inquit, emisti,*] omnino fuit hoc Ciceroni inuidiosum: qui, cum homo nouus esset, domum emisset in Palatio, quae P. Crassi fuerat, uiri consularis. idq. etiam ei Sallustius obiicit in oratione. emit eam Cicero HS tricies quinquies, ut est in epistola ad Sextium, fam. libro v. cum a P. Sylla, qui tum reus erat, mutua uicies accepisset: quod Gellius refert libro 12. cap. 12. *Iuranti tibi non crediderunt.*] quia cum Cicero iuratus, ut mos erat, testimonium in Clodium reum dixisset, iudices tamen eum absoluerunt. Pedianus de testium iureiurando. xx. *iudices*] qui te suis sententiis condemnarunt. Plutarchus in Cicerone xxv. memorat, qui Clodium damnarint, xxx. qui absoluerint. *Vel perire*] cum sibi mortem, si Clodus damnatus esset, impendere cernerent ab iis seruis, quorum plenum fuisse forum, proxime dixit. *Perdere omnia*] totam remp. euertere: quam in iudicio positam esse, plane constat. maluerunt igitur recte sentire, etiam si rectum sensum consecutura mors esset, quam sententias ferre, contra quam leges, & iura praescriberent. quod si fecissent, actum esse de uniuersa rep. opinabantur. quasi, Clodium seruare, & remp. perdere, idem esset. xxxi,] qui te, nummis ante acceptis, absoluerunt. *Nam & illud*] alterum, Et, quod huic respondeat, uidetur desiderari. sed Cicero saepe particulam, dictionemue, quae exspectatur, omittit;

neque tamen coeptam sententiam absoluit. ut hic al terum, Et, omisit, atque eius loco intulit, Accedit illud. & in epistola ad Coelium, cum initium epistolae fecisset, Primum tibi, ut debeo, gratulor: non subiunxit, Deinde: sed sententiam potius attendens, quam uerba, intulit pro Deinde, Tum uero, quibus uerbis tibi gratias agam, non reperio. *Mißus est sanguis inuidiae*] profuit nobis ad exstinguendam inuidiam, uideri nostrum testimonium non ualuisse. Sic & Liuius libro III. Dandus, inquit, inuidiae est sanguis. *Sine dolore*:] paruo meo damno, haud magna mea mercede. & μεταφορικῶς dixit, Sine dolore, quia bene habet, cum sanguis mittitur sine dolore aegrotatis. *Fautores illius flagitij*] illi ipsi, qui Clodium absolutum uoluerunt, nunc absolutionem pretio emptam confitentur. *Concionalis hirudo aerarij*] quae in concionibus nullum poscendi finem faceret, insatiabilis ut hirudo. &, Hirudo aerarij, quia omnis publica largitio, siue in plebem, siue in quem uelis alium facta, opes imminuit aerarij. Et Aerarium intellige, de pecunia ex annuis uectigalibus coacta. erãt enim duo praeterea, quae sanctiora uocabantur. uide, quae diximus epist. 15. lib. 7. *Comißatores coniurationis*] Catilinae consortes in coniuratione: quem supra Gregem uocauit Catilinae, epist. XII. *Gladiatoribus*] cum munus gladiatorium significare uult, Gladiatoribus, dicit. ut libro 2. ep. I. Quaerit ex me, num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare. Et Philippica. IX. item in epistola Asinij, lib. X. fam. & Dare gladiatorium, Pedianus dixit, cum subintelligeret, munus. *Ἐπισημασίας*] significationes, ut plausum, & quae praeterea beneuolentiam significant. *Sine ulla pastoricia fistula*] sine ullo sibilo. nam odium sibilo, amor plausu significatur: ut in oratione pro Sextio. pastoriciae uero fistulae sonus a sibilo non longe distat. itaque & συρίζειν pro

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ſibilare, & fiſtula ſonum edere; σύριγγα uero pro ſibi lo, & fiſtula paſtoricia reperimus. Qua de re ſcripſit ingenioſe, & erudite, M. Antonius Muretus in Variarum lectionum libris. *Trudit*] quod eius opera futurum ſperaret, ut ea, quae Mithridatico bello egiſſet, confirmarentur. quod tamen, ob Afranij ignauiam, & inimicorum potentiam, conſecutus non eſt. Dio libro XXXVII. *Auli filium*] L. Afranium: quem ad petendum ſequentis anni conſulatum Pompeius trudebat. petiit autem, & obtinuit. bello Mithridatico legatus Pompeij fuerat. bello ciuili, legatus eiuſdem cum Petreio fuit in Hiſpania. uictum, & poſt impetratam ueniam arma inferentem Caeſar interfecit. Auli autem filium ideo uocat, opinor, quod pater nullo honore, nulla uirtute inſignis fuiſſet: quaſi per contemptum. etiam infra, Auli, inquit, filius, quam ignauus, & ſine animo. & ep. 18. *Sed quibus &c.*] nummis. *Deterioris histrionis*] hiſtrioni ſimilis eſt M. Piſo conſul, ſed non boni hiſtrioni. eſt enim cauillator genere illo moroſo, quod etiam ſine dicacitate ridetur. ep. XI. *Diuiſores*] qui populo pecuniam diuiderent, ut conſulem Afranium crearet. *Catone & Domitio*] affinitate coniunctis. nam Catonis ſororem habebat Domitius in matrimonio. Plutarchus. *Inquiri*] num domi diuiſores haberent. *Cuiuſmodi diuiſores haberent*] legendum fortaſſe, uel, Cuius cuiuſmodi, pro, qualeſcumque; quod honeſtis etiam de cauſſis domi poſſent diuiſores haberi. & in epiſtolis, quae Familiares dicuntur, lib. IV. ep. 7. ubi ſcriptum eſt, Cuiuſmodi res eſſet, libri ſunt ueteres, in quibus legatur, Cuiuſcuiuſmodi res eſſet. uel, Cuiuſcuiuſmodi, igitur legerem, uel, Cuius domi: ut ſit: cuius magiſtratus domi diuiſores habitarent, eum magiſtratum aduerſus remp. facere. nam & paullo ante, Conſul ſuſcepiſſe negotium dicitur, & domi diuiſores habere. & in

huiuſmodi

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

huiusmodi uoce alibi quoque reperio factam esse transpositionem litterarum, indeq. similem errorem fluxisse. ut in Oratore: Numerus non domo depromebatur. *Haberent:*] habitarent, apud magistratus: ut apud Plautum in Bacchidibus: Quis istic habet? & Digestorum lib. I I X. titulo I I. Quidam Iberus, qui habet post horrea mea. Sed Bessarionis, & Caualcantis antiqua exemplaria, Habitarent. *Lurco*] gentis Aufidiae cognomen. Et potest esse maternus auus Liuiae, uxoris Augusti. Suetonius in Caligula. *Simul cum lege Aelia iniit,*] tribunatum iniuit seruatis auspiciis ex lege Aelia. *Solutus est Aelia, et Fusia,*] cum lex ferretur, omnes magistratus obnunciandi, idest impediendi, potestatem habebant. obnunciatio autem lege Aelia dabatur. ergo tribunus pl. M. Aufidius Lurco, legem de ambitu daturus, ne obnunciatione impediretur, solutus est a senatu & Aelia lege, & Fusia, facto senatusconsulto, ut ij, qui obnunciandi potestatem haberent ex Aelia lege, & Fusia, moram ne afferrent, quo minus de ambitu lex primo quoque tempore ferretur: qui obnunciasset, eum senatum existimare aduersus remp. fecisse. Sed quaeritur ab hominibus non imperitis; cum Lurco tribunus Aelia lege solutus, quae de auspiciis erat, obnunciationem non timeret, cur additum sit, Et Fusia. Respondetur: quia senatus, quo maturius lex ferretur, sustulit non solum obnunciationem, sed etiam religionem eorum dierum, quibus ferri lex non poterat: cum certis dies essent, quibus legem ferri lex Fusia non fineret. itaque P. Clodius, ut leges, & quas uellet, & quo tempore uellet, ferre posset, perniciosa rogatione tam Aeliam legem, quam Fusiam sustulit. In cuius tribunatum inuehens Cicero in oratione pro Sextio, Mitto, inquit, eam legem, quae omnium religionum iura, auspiciorum, potestatum, omnes leges, quae sunt de iure

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

& tempore legum rogandarum, una rogatione sustulit. Et in Pisonem: Te inspectante, & tacente, a P. Clodio, fatali portento prodigioq. reip. lex Aelia & Fusia euersa est, propugnacula, muriq. tranquillitatis, atque otij. *Claudus homo promulgauit.*] cum ironia: quasi non bonum omen possit esse, cum legem claudus homo promulgauit; idq. potissimum sit contra Aeliam legem, quae auspicia tuebatur. Promulgare autem, supra diximus, quid significet. hanc legem non opinor esse perlatam: quia infra ep. 16. ita scriptum est: Facto senatusconsulto de ambitu, de iudiciis, nulla lex perlata. *Dilata*] quia comitia plures dies abstulissent, uisum est, ut ante lex ferretur. *Pronunciauerit,*] promiserit se daturum. nam candidati nummos tribubus promittebant, si sibi, quem petebãt, magistratum suffragiis demandassent. HS ∞ ∞ ∞] scutatos nonaginta. sunt enim sestertij nummi. *Debeat*] quotannis, quasi tributum pendat. ἀποθέωσιν] ego meum consulatum ita ornaui, atque illustraui praestantissimis rebus gestis, ut eum C. Curio recte ἀποθέωσιν, uocarit: quod, quemadmodum clari uiri, magnis meritis in deorum numerum relati ἀποθέωσιν consequuntur; ita ego mearum actionum amplitudine effeci, ut meus consulatus, quasi numen quoddam, cum religione colendus esse uideatur. sed uides ne, Tite Pomponi, consulatum nostrum, si homo turpissimus Afranius consul factus erit, non iam futurum ἀποθέωσιν, sed fabulis illis similem, quae de Saturno & Ioue narrantur? quae ut inanes, & fictae parui penduntur. *Fabam nummum*] hic antiquos libros uideo dissentire. Bessarionis exemplar, Fabam mimum; Caualcantis, Famam mimum. ego, nec ita magna litterarum mutatione, legendum puto, Fabulam numium: ut ueteres fabulas significet, qualis illa de Iouis cycno, de Saturno expulso, de Minerua e capite Iouis orta,

& huiusmodi,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

& huiusmodi, quibus poetae suos libros referserunt. & recte, Fabulam numinum: ut, quoniam, ἀποθέωσιν, dixit, quasi ἀποθέωσιν referat. Quod si quis huic opinioni non libenter acquiescit; forte, cur illam probet, magis erit, cuius auctores ego quoque sequor non inuitus, Paulum Magnulum Burnensem meum, cui Deus mortuo bene faciat, & M. Antonium Muretum, cui uiuenti cupio optima contingere. horum utrique, Fabulam mimum, ut legatur, uideo placere; quod ad ueterem scripturam attinet, non temere; minimum enim mutant; quod ad sententiam, in primis apte. non enim res leuissima significari potuit accommodatius, quam si fabula mimus nominaretur: cum, Mimos, plane constet, minimum inter fabulas habere grauitatis. Confirmat hanc coniecturam locus Macrobij, quamquam mendosus, libro Saturnal. II. quo in loco eadem dictio, Nummum, per similitudinem litterarum, quasi per lubricam uiam, delapsa est in, Mimum. nam, ubi legitur in uulgatis libris, Cum iratus esse P. Clodius D. Valerio diceretur, quod ei petenti nummum, non dedisset; non dubito, quin, si sic legatur, uerius multo sit: Cum iratus esse P. Clodius D. Laberio diceretur, quod ei mimum petenti non dedisset. Satis enim constat, scribendis mimis Laberium eo tempore excelluisse. *Non flocci,*] contemnendos, qui ne flocci quidem sunt. *Εατέον.*] dimittendum. sunt, inquit, uiles isti consulatus dimittendi. Colenda nobis philosophia est: isti uero cõsulatus ne flocci quidem faciendi. *Minus commode fiat:*] ne Quinctus, frater meus, excandescat, quia legatus cum ipso in Asiam ire nolis. *In prouinciam non sim profectus.*] consul cum in prouinciam Galliam ire posset, neglexit. l. 2. ep. 1. & fam. l. 5 ep. 2. & l. 15. ep 4. & in orationibus Ciceronis. *Amaltheo*] Attici gymnasio, in Epiro. supra muliebri genere dixit Amaltheam, ep. XI. & ita gymnasium nominauit

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

a multitudine librorum : quia capra Amalthea, quae Iouem aluit, fabulosis poetarum carminibus celebratur, quod altero cornu ambrosiam, altero nectar copiose fuderit. ergo uel a copia nomen indidit gymnasio, uel quod legendis in eo libris animũ pasceret suauissimo cibo, sicuti Amalthea suo praedulci lacte Iouem pauit : uel ab utraque caussa. *Contenti erimus,*] Amaltheum tuum ornare uelles epigrammatis egregie de me scriptis. ego, quod mittam, nullum habeo, itaque tuis cogemur contenti esse. nam & Chilius abest, & Archias de me nihil scripsit. Petierat enim Atticus, ut, si quid Archias de Cicerone scripsisset, mitteret, itemque, si quid Chilius. erat autem uterque poetica laude insignis. exstat pro Archia luculenta oratio. de Chilio supra epist. 7. *Nil de me scripserit*] inchoauit tamen : si modo uerum est, quod legimus in oratione pro Archia : potuit enim id Cicero dicere, quia caussae seruiendum putaret. dixit autem haec : Quas res nos in consulatu nostro uobiscum simul pro salute huius urbis, atque imperij, & pro uita ciuium, proq. uniuersa rep. gessimus, attigit hic uersibus, atque inchoauit. Quibus auditis, quod mihi magna res, & iucunda uisa est, hunc ad perficiendum hortatus sum. Et in extrema oratione: Petimus a uobis, iudices, ut eum, qui uos, qui uestros imperatores, qui populi R. res gestas semper ornauit, qui etiam his recentibus nostris, uestrisq. periculis aeternum se testimonium laudum daturum esse profitetur, in uestram accipiatis fidem. *Graecum poema.*] L. Lucullum Graecae linguae peritissimum fuisse, Plutarchus tradit, ut etiam historias Graece scripserit : de quibus ep. 15. *Ad Caecilianam fabulam*] uereor, ne Lucullus, quoniam Graecum poema pertexuit, nunc Graecas etiam comoedias ordiatur, Caecilij poetae comici exemplo; ut ab eo epigrammata exspectare non debeamus. *Antonio*] Macedoniam admini-

adminiſtranti. epiſt. 10. *Gratias egi*] ſcripſi, gratiſſimum mihi feciſſe, quod te tuaq. negotia ex meis litteris humaniſſime ſit complexus. in ep. 5. l. 5. fam. *Vindicaui*.] ultus ſum; quia tu quoque raro ad me ſcribis. *Cincius*] hic Romae Attici negotia curabat. *Facere*] conſtruere gymnaſium eiuſdem nominis in Arpinati. ideo dixit, Scribas cuiuſmodi ſit Ἀμαλθεῖον tuum. uide ep. 1. l. 2.

EPISTOLA. XV

Magna mihi &c.] Quinctus Cicero iracunde ſcripſerat ad Atticum. *Poſt ſortitionem prouinciae,*] poſtquam ei Aſia prouincia ſorte obuenit. quo perſpicuum ſit, non eo ſolum iratum fuiſſe Quinctum, quia cum ipſo legatus in Aſiam Atticus ire nollet. *Viſurus*] in itinere, quod in Aſiam haberet. *A domeſticis*] a ſorore tua: quae, cum uxor ſit Quincti fratris, animum illius iracundia commotum ſedare, tibiq. reſtituere & potuit, debuit. *Irritabiles animos eſſe optimorum ſaepe hominum, & eoſdem placabiles.*] Horatius de ſeipſo, ep. 20. lib. 1. Iraſci celerem, tamen ut placabilis eſſem. Hoc & Ariſtoteles notauit lib. IV. ἠθικ.

Παύονται δὲ ταχέως, ὃ καὶ βέλτιστον ἔχουσι.

Vide & ep. 1. lib. 1. ad Q. fr. *Integritas, & magnitudo animi tui;*] integritas, quod amicitiam cum fide colas: magnitudo animi, quia tuis commodis non inſeruias. *Domeſticoq.*] filiam, filium, uxorem ſignificat. *Negligenti eſſe non licet*] quo magis tuum conſilium deſidero. *Propter ambitionem*] ut honores conſequerer. *Dignitatem*] partam ex honoribus, quos geſſi. *Quod una non eſtis,*] in hoc munere adminiſtrandae Aſiae. *Illa, quae uiolata*] uinculum illud affinitatis, quo coniunctus es cum Quincto fratre, nonnihil uidetur eſſe laxatum; ſed rurſus adſtringetur, & in ueterem gratiam coibitis. *Haec noſtra*] amicitia, quae inter nos eſt, quam ſanctiſſime conſeruauimus, eadē

ſemper

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ſemper erit, ſemperq. a nobis religioſiſſime coletur. *Commutabili*] propter equites a ſenatu alienatos. *Noſtros equites*] quod & ipſe, & Atticus equeſtri loco nati erant. *Quaereretur.*] id enim ad equites pertinebat, qui cum ſenatoribus, & tribunis aerarijs lege Aurelia iudicabant. infra, l. 2. ep. 1. Quid uerius, inquit, quam in iudicium uenire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? cenſuit hoc Cato. aſſenſit ſenatus. equites curiae bellum. *Id*] quod ſenatus ita decreuiſſet. quod propterea, ut opinor, moleſte equites ferrent, quia lege de captis ob iudicãdum pecunijs equeſter ordo non teneretur. uide orationem pro Cluentio. *Neque aperte dicere:*] ne, ſi quererentur, ſuam ipſi culpam proderent, & ideo queri uiderentur, quod acceptae pecuniae crimen ad eos pertineret. *Cum auctoritate:*] quia meam orationem ſenatus attentis auribus excipere uiſus eſt: aut quia ſenatum moueri obiurgatione mea ſenſi. *Non uerecunda*] quid enim impudentius, quam ſenatus aequiſſimum decretum reprehendere? *Deliciae*] accipiendum a contrario ſenſu. nam leuitatem, & impudentiam equitum ſignificat. ep. 12. l. 2. *Aſiani,*] Aſiae publicani, ideſt equites. nam erant omnes publicanorum ſocietates ex ordine equeſtri. *De cenſoribus conduxerunt,*] a cenſoribus conduxerunt Aſiae uectigalia. nam locandorum uectigalium cura penes cenſores erat. Et eſt perelegans, & uſitata locutio, qualis illa in ep. ad Sextiũ, Ego de Craſſo domum emi. *Perſpecta,*] in eam partem, ut equitum ratio duceretur. quod tamen factum non eſt, Catone contra acerrime pugnante. &, ut dicam, quod mihi in mentem uenit, in eas cauſſas inſpiciẽti, quibus afflicta reſp. concidit: ex hac primum radice enatum ciuile bellum uidetur. Cum enim urbs Roma ex tribus ordinibus, ſenatu, equitibus, & plebe conſtaret: duobus ordinibus libertatem tuentibus, nulli umquam improbo ciui ſatis firmae uires ad opprimendam

mendam remp. fuissent. itaque in oratione. IV. in Catilinam, Hanc, inquit, cũ equitibus Romanis coniunctionem si perpetuam in rep. tenuerimus; confirmo uobis, posthac malum ciuile, ac domesticum ad nullam reip. esse uenturum partem. Hoc uir prudentissimus non uidit Cato: qui animo optimo, & summa fide utens, dum aerarium nimis pertinaciter defendit, equites a senatu alienauit. ita, duorum ordinũ disiuncta concordia, euersum est quod erat summum reip. firmamentum. at Caesar, qui tyrannidem spectaret, auide occasionem in consulatu amplexus, equitũ, qui a senatu nihil adhuc impetrabant, caussam suscepit, effecitque, ut tertia debitae pecuniae parte senatusconsulto leuarentur. quo facto equestrem ordinem sibi adiunxit; (& iam antea plebem tenebat) unde imminutae senatus opes; & res omnis publica ad tres uiros, Caesarem, Pompeium, Crassumq. translata. Vbi sunt, qui, cum eloquentiam in Cicerone laudarunt, ut imprudentem, atque etiam, si dijs placet, ut perniciosum patriae ciuem insimulant? scilicet ea, quae consecuta sunt, non uidit: immo uero & uidit, &, ne acciderent, etiam prouidit. non ille senatui auctor fuit, ut equitibus, etsi non aequa postulantibus, tamen concordiae caussa consuleretur? non agrarijs legibus restitit? cum id agi uideret, ut populus beneficio uinctus, a quibus agros accepisset, ad eorum arbitrium leges malas ferret, ueteres bonas abrogaret. non Pompeium monuit, primum ut societatem cum Caesare ne coiret, deinde ne dirimeret? quoties ille in his epistolis proximam reip. calamitatem non falsus uates canit? quoties queritur de auaritia magistratuum, de uitijs principum, de stultitia bonorum? illum ipsum, quem tanti faciebat, quem omnes historiae praedicant, M. Catonem, in rep. peccantem, quandoque reprehendit. Orbis, inquit ep. 9. l. 2. in republica est conuersus, citius o-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

mnino, quam potuit. id culpa Catonis. Culpam autem intelligit eam, quia equites a senatu disiunxerat. quod ipse libro offic. III. aperte declarat his uerbis: Ego cum Catone meo saepe dissensi. nimis enim mihi uidebatur praefracte aerarium, uectigaliaq. defendere, omnia publicanis negare, multa socijs; cum in hos benefici esse deberemus, cum illis sic agere, ut cum colonis nostris soleremus; eoq. magis, quod illa ordinum coniunctio ad salutem reip. pertinebat. Et in epistola ad Lentulum: Dignitatem illam consularem fortis, & constantis senatoris, nihil est, quod cogitemus: amissa est culpa eorum, qui a senatu & ordinem coniunctissimum, & hominem clarissimum, abalienarunt. Hoc igitur, si ad rerum exitum spectamus, grauissimum Catonis peccatum in rep. fuit: alterum, quia Pompeij affinitatem contempsit, ut ipse dicebat, reip. caussa, ne quando Pompeium minus recta cupientem aut adiuuare cõtra legum religionem, aut oppugnare contra ius affinitatis cogeretur. sed illud non uidit, infringi posse popularium ciuium exitiosam potentiam, tanti uiri opibus ad senatus auctoritatem adiunctis. cumq. in uno Pompeio, utram in partem se dedisset, magnum esse momentum uideretur: fuit praecauendum, ne, alienatus a senatu, ad eos se conferret, cum quibus postea coniunctus popularem Caesaris caussam firmauit, publicam euertit. perdidit igitur remp. Cato non minus, quã Pompeius, aut etiam, quam ipse Caesar: siquidem euentorum caussae non minus, quam ipsa euenta, considerantur. repudiatus enim a Catone Pompeius, filiam Caesaris Iuliam duxit uxorem. inde in rep. nihil iure actum, nihil more, cuncta ad gratiam administrata, socero & genero sibi inuicem suffragantibus. Haec uisum est ut subijcerem, aliena fortasse a proposito, sed pangebam Rhamberto meo, petenti, ut in his commentarijs sumptam grammatici personam nonnum-

quam

quam deponerem : cui si satisfactum est, ex illius iudicio satis uberem capio fructum industriae meae. deinde sexcenti reprehendant : non laboramus . *Metellus.*] Q. Caecilius Metellus Celer, consul designatus anno legitimo . praetor enim fuerat Cicerone consule, idest biennio ante: quod erat spatium inter praeturam & consulatum legibus constitutum . *Qui erat dicturus,*] ego pro, Qui, non dubito quin legendum sit, Diu. nam quia Catonis consuetudinem norat, diu tius eum pro aerario contra equites dicturum non ignorabat . Ita locutus est & M. Coelius in epistola quadam : Renunciatum nobis erat , Hirrum diutius dicturum. prendimus eum: non modo non fecit; sed, cum de hostibus ageretur , & posset rem impedire, si, ut numeraretur, postularet, tacuit. Solebat autem M. Cato , cum quid in senatu perfici nollet , diem dicendo eximere. Valerius libro. II. cap. v. *A me conglutinatam concordiam* .] concordiam equitum , & senatus: conglutinatam autem in consulatu Ciceronis. ep. 16. & l. 2. ep. 1. *Ista sunt infirma* ,] meum praesidium est concordia senatus, & equestris ordinis: sed , quoniam ea minus firma est, munio me amicitia Pompeij. *Video, quid dicas.*] dicis, cauendum mihi esse, ne Pompeij caussa de instituto actionum optimarum cursu deflectam. sed noli laborare : cauebo , quae sunt cauenda. *Duo enim soli*] ratio, cur Lucceius , cum differre consulatus petitionem antea cogitasset , postea , statim petere , animum induxit . nam , cum duos modo sibi fore competitores uideret , M. Calpurnium Bibulum , C. Iulium Caesarem ; maiorem spem nactus est adipiscendi consulatus . multis autem competitoribus, petere ipse non esset ausus , qui se non ita gratiosum esse in suffragijs intelligeret . *Cum eo coire*] cum eo societatem inire contra Bibulum. Lucceium enim Caesar collegam malebat in consulatu ; ut qui non dubitaret , Bibulum optime de rep. sentientem

suis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

suis actionibus aduersaturum. itaque (ut Suetonij uerba recitemus) e duobus consulatus competitoribus, L. Lucceio, Marcoq. Bibulo, Lucceium sibi adiunxit, pactus, ut is, quoniam inferior gratia esset, pecuniaq. polleret, nummos de suo communi nomine per centurias pronunciaret. qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu, concordi & consentiente collega, auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem e rep. fieri. igitur cum Bibulo consul creatus est. *Per Arrium*] Arrij opera, qui erat utrique familiaris. *Cum hoc*] cum Lucceio, ad Caesarem consulatu deijciendum. *Posse*] quasi difficile esset. *Moleste rogo*,] Moleste, refertur ad personam legentis, idest, cum molestia tua: quo modo etiam dixit Terentius, Quorum opera suo quisque tempore usus est sine superbia. non enim intelligit, sine superbia eos fuisse, qui usi sunt, sed eos, quorum opera quisque usus est.

EPISTOLA. XVI

Abest] Asiam enim propraetor administrabat. *Amantissimus*.] de fratre dictum, non de Metello. est igitur apponenda nota, quae periodum claudit. *Metellus*] consul; qui in consuetudine ita non hilaris esset, ut homo non uideretur, sed litus, atque aer, & solitudo mera. & apparet, hunc Ciceroni amicissimum fuisse, cum unum nominet ex tot amicorum numero. ep. 16. & 17. & l. 2. ep. 1. *Exhaurire*] effundere ex animo meo, ut deinde me non angant. *Animus*] mihi quidem animus non deest in administranda republica, sed, quia diutius eam uideo stare non posse, spe destitutus, quotidie minus curo. *Fabulae Clodianae*:] quod propter sceleris nouitatem non minus nota res esset, quam quaeuis fabula. *Empto, constupratoq. iudicio*.] empto, quia iudices, accepta pecunia,

nia,

nia, Clodium nocentem absoluerunt; constuprato, quia noctes certarum mulierum atque adolescétulorum nobilium introductiones nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. *Impositus*] quasi onus inuitis. L. Afranium intelligit. ep. 16. *De ambitu,*] ut, qui nummos in tribu pronunciasset, si non dedisset, impune esset; sin dedisset, ut, quoad uiueret, singulis tribubus HS tria millia deberet. ep. 14. *De iudiciis,*] ut quaereretur de iis, qui ob rem iudicandam pecuniam accepissent. ep. 15. *Nulla lex perlata.*] cum & de ambitu, & de iudiciis factum esset senatusconsultum, & ex senatusconsulto promulgatum esset; tribuni pl. intercesserunt, quo minus lex ferri posset. in quo respublica magnum uulnus accepit. ep. 14. *Exagitatus senatus,*] a tribunis pl. seditiose concionantibus. *Alienati,*] a senatu; quia decreuisset, ut quaereretur de iis, qui ob iudicandum accepissent. ep. 15. *Ille annus*] proximus superior, Pisone, & Messalla cos. *Duo firmamenta reip.*] senatus auctoritatem, & ordinum concordiam. *Per me unum constituta*] in consulatu. nam in epistola ad Lentulum nona, fam. l. 1. Tenebam, inquit, memoria, nobis consulibus ea fundamenta iacta Kalendis Ianuariis confirmandi senatus, ut neminem mirari oporteret, nonis Decembribus tantum uel animi fuisse in illo ordine, uel auctoritatis. Hoc primum fuit reipublicae firmamentum, a Cicerone constitutum. ad alterum quod attinet, idest ad ordinum concordiam; legimus, & notauimus, quod oratione. IV. in Catilinam scriptum est his uerbis. Quid ego hic equites Romanos commemorem? qui uobis ita summa ordinis, consiliiq. concedunt, ut nobiscum de amore reipublicae certent: quos ex multorum annorum dissensione huius ordinis, ad societatem, concordiamq. reuocatos hodiernus dies uobiscum, atque haec caussa coniungit. quam coniunctionem si, in consulatu confirmatam meo, perpetuam in

rep. tenuerimus : confirmo uobis, posthac malum ciuile, ac domesticum ad nullam reip. esse uenturum partem. Et in epistola, quae superiorem prima antecedit : Statum illum reipublicae, quem tu meo consilio, ego diuino confirmatum putabam, qui bonorum omnium coniunctione, & auctoritate consulatus mei fixus, & fundatus uidebatur, nisi quis nos Deus respexerit, elapsum scito de manibus. Et in prima sequentis libri : Equitatus ille, quem ego in cliuo Capitolino, te signifero ac principe, collocaram, senatum deseruit. *Abiecit,*] quo modo senatus auctoritas abiecta? quia, facto senatusconsulto de ambitu, & de iudiciis, nulla tamen lex perlata. nam cum ex senatusconsulto promulgata rogatio esset, intercedentes tribuni pl. impedierunt : quo planum factum est, haud magni senatus uoluntatem aestimari. *Ordinum*] equitum, & senatus. ep. 15. *Instat*] adest: quale illud in Pisonem: Instant magnificentissimi ludi. Et in Catilinam : Confido poenam aut instare iam plane, aut certe appropinquare. *Egregius.*] εἰρωνικῶς : quasi egregius non possit esse Afranio consule. ep. 16. *Iuuentutis*] deae, quae Iuuentuti praeesse creditur : quae & Iuuentas dicta, unde in libro de claris orat. Ludi Iuuentatis, Salinatore facti. haec sacra a iuuenibus instituta, Festus tradit. *Non committerentur*] dictum eodem sensu, quo ludos committere. quod infra suo loco explanabitur. *Memmius*] Caius, ut opinor; qui & Pompeij Magni uxorem de stupro appellauit. Suet. in lib. de claris gramm. *Suis sacris*] sacris Iuuentutis, quibus ipse praeesset. *Initiauit.*] argute : nam cum, Vitiauit, dicturus esset, iocans in litterarum mutatione, intulit, Initiauit, ne discedere uideretur a sermone de sacris instituto. *Menelaus*] Lucullus, uitiatae mulieris uir, ut Helenae Menelaus. *Pastor Idaeus*] stuprator Helenae Paris, a pastoribus in Ida monte educatus, pastorq. ipse

diu

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

diu creditus. *Tam Menelaum, quam Agamemnonem*] tam M. Lucullum, quam Lucium, eius fratrem. Paris, inquit, ille Troianus solum Menelaum affecit iniuria, fratrem eius Agamemnonem separatim nulla re laesit: noster autem Paris Memmius tam Menelaum contempsit, quam Agamemnonem ante contempserat: idest: qui ante L. Lucullo iniuriam fecerat, cum eum ex bello Mithridatico redeuntem tribunus pl. die ad populum dicta, triumphare aliquandiu prohibuit, idem nunc Marcum, eius fratrem, non dubitauit offendere. Sed de iniuria, in Lucium illata, quaeret aliquis, unde hauriam. unde, nisi ex historiae fonte? Plutarchus in Lucullo, Ἀναβὰς, inquit, εἰς Ῥώμην, πρῶτον μὲν κατέλαβε τὸν ἀδελφὸν Μάρκον ὑπὸ Γαΐου Μεμμίου κατηγορούμενον ἐφ' οἷν ἔπραξε ταμιεύων Συλλα προστάξαντος. ἐκείνου δ' ἀποφυγόντος ἐπὶ τοῦτον αὐτὸν ὁ Μέμμιος μεταβαλλόμενος, παρώξυνε τὸν δῆμον, καὶ ὡς πολλὰ νενοσφισμένῳ, καὶ μηκύναντι τὸν πόλεμον, ἔπεισεν αὐτῷ μὴ δοῦναι θρίαμβον. ἐλθόντος δ' εἰς ἀγῶνα τοῦ Λουκούλλου μέγαν, οἱ πρῶτοι καὶ δυνατώτατοι καταμίξαντες ἑαυτοὺς ταῖς φυλαῖς, πολλῇ δεήσει καὶ σπουδῇ, μόλις ἔπεισαν τὸν δῆμον, ἐπιτρέψαι θριαμβεῦσαι. Et in Vticensi: Λούκουλλος ἐπανελθὼν ἐκ τῆς στρατείας, ἧς ἔδοξε τὸ τέλος καὶ τὴν δόξαν ἀφῃρῆσθαι Πομπήϊος, εἰς κίνδυνον ἦλθεν τοῦ μὴ θριαμβεῦσαι, Γαΐου Μεμμίου καταστασιάζοντος αὐτὸν ἐν τῷ δήμῳ, καὶ δίκας ἐπάγοντος. *Liberum non putauit.*] nihil fecit, liberi hominis loco non habuit. Vt illud lib. III. in Verrem: Superbia qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuissimum quemque contempserit, despexerit, liberum esse numquam duxerit. Et epist. 3. ad M. Brutum: Coeperat esse tanta insolentia, ut neminem liberum duceret. *Nummos nobis diuidere*] nummos in uestra tribu uiritim diuidere. In Plauti Aulularia magister curiae argentum diuidit in uiros. *Traducit*] ut adoptione plebeius fiat.

nam, quia tribunatus pl. patricio homini non dabatur, ideo Clodius, qui patriciae gentis erat, ad plebem transire adoptionis iure cupiebat: ut deinde tribunus factus, Ciceroni diem ad populum diceret, quod ciues Romanos contra leges occidisset. infra: Haec sunt in rep. nisi illud etiam ad remp. putes pertinere, Herennium quendam, tribunum pl. tribulem tuum, saepe iam de P.Clodio ad plebem transducendo agere coepisse. huic frequenter interceditur. *Suffragium de re Clodij ferat.*] suis suffragiis comprobet adoptionem Clodij, quod anno proximo Caesaris consulis opera factum est. de quo Suetonius: Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum, P. Clodium, inimicum eius, frustra iampridem a patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horaq. nona traduxit. uide Gellium de iure adoptandi, & arrogandi, libro. v. cap. xix. *Accepi in senatu ut soleo*] exagitaui in senatu, ut soleo, huiusmodi homines. epist. 14. bis. *Lentius*] ignauius, tardius. *Habere dicit caußam promulgatam*.] Bessarionis antiquus liber, Habet dicit: Caualcantis, Habet ut dicit. in antiquis libris, Habere, ego quidem nondum uidi. itaque, quod mendosum esse potest, id ut explanem, non laborabo. Putaui aliquando sic posse corrigi: Ab re dicit censum promulgatum: hoc sensu: Metellus ait, sine caussa censum promulgatum: idest, propositum esse decretum senatus, ut comitia censorum consules haberent, quo census haberi posset. in quo imminuit auctoritatem suam: indicat enim cupiditatem censurae, dum consul est, censores creari nollet; uellet, cum e magistratu exierit: ut creari tum ipse possit. Confirmat nostram sententiam quod est in epistolae clausula de censu promulgato, & quod est ep. 18. de eiusdem Metelli cupiditate triumphandi. Potest etiam sic: Auet, ut dicit. in quo Metellus suam imminuebat auctoritatem,

tem, qui promulgatum iri ab Herennio caussam Clodianam cuperet, ut pugnare posset: cum illud idem de Clodio diceret, quod antea solitus esset, sua se manu, si fureret, interfecturum. hoc autem ab eo dici solitum, legitur in oratione pro M. Coelio. Auet, autem cum h scriptum ab antiquis, ex uetustis lapidibus apparet. fit igitur mutatio nulla: siquidem & B pro V in iisdem lapidibus incisam obseruauimus, ut Baleas pro ualeas. *Auli autem filius*] alter consul L. Afranius, Auli filius. ep. 13. *Ignauus*] etiam Dio, psallendi, quam rerum gerendarum, peritiorem fuisse, lib. 38. tradit. *Miles*] quod minime milites imitaretur, qui & strenui & animosi solent esse: Afranius autem ignauus, & sine animo. uel, Miles, quia cum Pompeio diu militauerat. Plutarchus in Sertorio, Pompeio. Dio lib. 37. *Miles quam dignus*] non improbo: cum & ita scriptum uideam in antiquis libris, & sententiam confirmare uideatur historia. militauit enim Afranius sub imperatore Pompeio. ut, qui miles fuerit, eum tamen ignauum esse, ac timidum in consulatu, cum quadam admiratione Cicero dicat: non improbo igitur, ut dixi, scripturam hanc, impressis libris diuulgatam; sed idem tamen probo maxime Vbaldini Bandinelli, praestantis ingenio uiri, coniecturam. is legendum putabat: Milliesq. dignus, qui Palicano, &c. *Qui Palicano*] quem Palicanus, sicut facit, quotidie probris maledictisq. uexet. Sic Liuius lib. IV. Petiisse, inquit, uiros domi, militiaeq. spectatos: primis annis sugillatos, repulsos, risui patribus fuisse: desisse postremo probare ad contumeliam os: idest, non amplius ad petendum processisse, ne repulsi contumeliam pro honore ferrent. De Palicano in epistola I. *Agraria*] lex de agris. uide ep. 17. *Promulgata est*] proposita: ut intercedat, qui uelit; nemine intercedente, ad populum feratur. Dio lib. XXXVII. *A Flauio*] tribu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

no pl. *Leuis*] minimi ponderis, quod in ea populare nihil sit. ep. 17. *Plotia*] agraria, ut opinor, ipsa quoque tribunicia. aliae Plotiae fuerunt, ut de ui, quam Pedianus & Coelius in epistola nominat: item ea, qua, ut in Suetonio legimus, C. Caesar L. Cinnae, uxoris fratri, reditum confecit. de qua, ut puto, loquitur Gellius lib. XIII. cap. 3. *Qui poterat*,] cui, propter opes, & auctoritatem, maximis rebus partam, licebat tueri remp. is silet. *Togulam illam pictam*] ludit in uestem Pompeij triumphalem: qua, illi concessum est, ut ludis Circensibus uteretur. Dio lib 37. Paterculus autem lib. 2. his uerbis: T. Ampius, & T. Labienus tribuni pl. legem tulerunt, ut Pompeius ludis Circensibus corona aurea & omni cultu triumphantium uteretur, scenicis autem praetexta, coronaq. aurea. id ille non plus, quam semel, & hoc sane nimium fuit, usurpare sustinuit. Nunc sensum explanemus. Pompeius remp. non curat, neque iis aduersatur, quibus deberet: quaesita gloria contentus, uerbum contra quemquam facere non uult: tacitus fruitur inani gloriola pictae togulae. De toga picta Liuius lib. x. Festus, Ausonius in gratiarum actione pro consulatu, Capitolinus in Gordiano. Illud addo, multis ante Pompeium annis & a populo, & a senatu concessum esse L. Paullo, qui Macedoniam deuicit, ut ludis Circensibus triumphali ueste uteretur. in lib. de uiris illustr. *Piscinas suas*] L. Lucullum, Q. Hortensium designat, homines consulares, magnaq. praeditos auctoritate; itemq. L. Philippum; qui non consularis, erat tamen eloquentia, grauitate, honore florentissimus ciuitatis. hi piscinis ita delectabantur, ut omnem de rep. curam uiderentur abiecisse: qui non intelligerent, amissa rep. nec suas piscinas saluas esse posse. hos appellat Piscinarios ep. 17. & 18. & l. 2. ep. 1. Nostri, inquit, principes digito se caelum putant attingere, si muli

barbati

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant. Et eodem libro, ep. 9. Si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de Cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se iactare. Plura Plinius, Plutarchus, Macrobius, Varro. *Responsum*] de locatione Asianorum uectigalium. ep. 14. *Patitur*] diem enim dicendo eximit: ita res non perficitur. quod anno sequenti facere conantem Caesar consul prehendi, & in carcerem duci iussit. Gellius, Suetonius, alij. Hac de re sic in oratione pro Plancio: Cum senatus impediretur, quo minus, id quod hostibus semper erat tributum, responsum equitibus R. redderetur. *Nihil decernere*] est enim prius explicanda publicanorum caussa; quam Cato uetat ad exitum perduci. *Etiam legationes*] puto fore, ut legationes audiri non possint mense Februario, sed in aliud tempus reiiciantur, dum, quod agitur de publicanis, expeditur. Februarius autem mensis legationibus audiendis dabatur: ad Q. fratrem, & in epist. fam. Pedianus, & alij. *Ne absens censeare,*] dicam te uenturum, ne censores absentem censeant. *Sub lustrum*] paullo ante lustrum: quod fiebat omnibus iam censis. Liuius lib. 1. Seruius Tullius, censu perfecto, instructum exercitum omnem sue, oue, taurisq. tribus lustrauit: idq. conditum lustrum appellatum, quia in censendo finis factus est. Sub lucem, Virgilius dixit: sub horam pugnae, Suetonius; pro, paullo ante. *Germani negotiatoris*] quia negotiatores peregrinabantur: &, quamquam censum audirent Romae promulgatum, reditum tamen quam maxime poterant differentes, qui a sua re admodum aegre diuellerentur, non nisi sub lustrum ueniebant, ciuibus fere omnibus iam censis. Germani, meri, nimium cupidi, & in lucello supra quam satis est occupati. unde, Germana ironia, Germana patria, Germani Campani, & huiusmodi apud Ciceronem.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

EPISTOLA. XVII

Quod tu soles facere] qui hebes in litteris non sit, intelliget, opinor, aut subesse mendum in hoc membro, aut in eo, quod huic proximum antecedit, abundare Tam. restituerem sic, diuinationi si locus esset: Si tam breues epistolas uelim mittere, quam tu soles; facile te superarem. *Scripto*] sunt, qui reponant, Scribendo, ex ingenio scilicet: nam antiqui libri, quos quidem ego uiderim, habent, Scripto. *Quoniam tibi amore nos proximi sumus*,] quoniam tibi, secundum patriam, rerum omnium carissimi sumus. *Gallici belli uersatur metus.*] Aedui, & Sequani bellum inter se gerebant. sed quoniam Aedui fratres populi R. propterea de exitu belli Romae timebatur; tum, quod, Aeduis uictis, summum erat periculum, ne gens bellicosa in Italiam irrumperet. Caesar lib. I. *Fratres nostri*] senatus, cognita Aeduorum fide, Fratres, Consanguineosq. saepenumero appellauerat. Caesar, Plutarchus, Strabo, Tacitus. *Pugnant*] cum Sequanis. ad extremum Sequani, Germanis mercede conductis, uictoria potiti. Caesar. *Heluetij*] quibus anno proximo superiore Orgetorix persuaserat, ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: perfacile esse, cum uirtute omnibus praestarent, totius Galliae imperio potiri. Caesar lib. I. de bell. Gal. *Prouinciam*] Allobroges, prouinciam populi R. *Consules*] Afranius, & Metellus; ut citeriorem Galliam tuerentur, ulteriorem bello peterent. *Vocationes ne ualerent;*] octaua in Antonium, Grauius inquit, esse Tumultum, quam Bellum, hinc intelligi licet, quod bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. *Cum auctoritate*] qui statuerunt, quod ipsis e rep. uisum esset. nam erat quandoque legationum genus sine auctoritate, dumtaxat cum mandatis. *Q. Metellus Creticus*,] qui consul fuerat cum Q. Hortensio, & Cretici cognomen assumpserat

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

mpserat a Creta deuicta. in quo Plinius & Florus ueritatem ignorauerunt. filium enim Metelli Macedonici crediderunt. quod quam plane sit falsum, in libro de mendosa historia declarabimus. *L. Flaccus,*] qui praetor fuerat Cicerone consule. Sallustius, Cicero, Plutarchus. Τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον] quasi dicat: duobus clarissimis uiris, Metello consulari, & Flacco praetorio non recte Lentulus, qui nullis honoribus commendetur, additus est tertius. Prouerbium hoc apte usurpatur, ubi nobilior cum ignobiliore coniungitur; aut id, quod conuenit in una re, transfertur ad aliam; aut cum lenti, uilissimo legumimi, unguentum adspergitur, quod alioqui magnificis, & exquisitis epulis adhiberi solitum. Pollux lib. 6. cap. 19. Plinius lib. 13. cap. 3. Plutarchus lib. 3. Symposiorum, Athenaeus lib. 1. Aelianus lib. 12. cap. ultimo. Suet. in Nerone. Gellius autem de hoc prouerbio meminit lib. 13. cap. 28. *Clodiae filius*] malo, Clodiani filius; ut emendat historiae Romanae peritissimus Carolus Sigonius. distinguebantur enim ueteres non matris nomine, sed patris praenomine, aut cognomine. Sic lib. 3. ad Q. fratrem, Lentulus Flaminis filius: quod erant Romae plures Lentuli. nec fit litterarum magna mutatio, si referamus animum ad ueterem orthographiam. fuit enim cum diphthongus, AE, scriberetur, AI. Sic in lapidibus Aimilius, pro Aemilius; Paitus, pro Paetus. itaque si, Clodiai, conuertas in Clodiani, una tantum addita littera locus emendabitur. De Lentulo Clodiano lib. 18. c. 4. Gellius, & antiquus nummus uiri doctissimi Fuluij Vrsini, CN. LENTVL. CLODIANVS. *Cum haec dominascantur?*] quid enim aliorum laudationes exspectem, cum tantopere laudera senatu? & quasi se excusat, quia dixerat, Nos duo quasi pignora reipub. quid enim, inquit, externos laudatores exspectem? Cum sermo habetur ijs de rebus, quas in nostra potestate si-

tas alij ſine cauſſa ſuppeditant, recte uſurpamus, Nobis naſcuntur iſta domi. *Agitabatur*] ualde Flauius laborabat de agraria lege perferenda: nihil non tentabat. *Auctore Pompeio*:] qui Afranium, & Metellum cos. ideo fieri curauerat. ea tamen lex perlata nō eſt. Dio lib. XXXVII. *Populare,*] quod populo ualde placeret. ep. 16. *Praeter auctorem*:] praeter ipſum Pompeium; quem populus diligebat. *Secunda concionis uoluntate*] quod ſine ſumma eloquentia fieri non poterat, ut populus contra ſua commoda concionanti aſſentiretur. *Tollebam*] tria capita, dicebam, & probabam, non recte in lege eſſe poſita. *Liberabam*] perſequitur ea capita, quae tollebat ex lege. *Liberabam*:] eximebam e lege: poſſeſſoribus relinqui uolebam. Flauius autem in lege tulerat, ut priuatis ademptus diuideretur populo R. eisq. tantum pecuniae redderetur, quantum pro eius agri emptione numeraſſent. *P. Mucio, L. Calpurnio cos*.] quo anno tribunus pl. Ti. Gracchus legem agrariam tulit. *Publicus fuiſset*:] qui cum poſt conſules priuatis eſſet uenditus, plebi quaſi publicum diſtribui Cicero nolebat. *Syllanorum hominum poſseßiones*] uictor Sylla donauerat amicis ſuis eorum agros, qui Marium ſecuti contra ipſum arma tulerant. *Confirmabam*] Syllanis poſſidentibus eripi nolebam. *Publicarat,*] quia Marium in bello iuuiſſent. *Neque diuiſerat*,] fam. ep. 1. lib. 13. Volaterrani, inquit, Syllani temporis acerbitatem ſubterfugerunt benignitate Deorum immortalium: ſummoq. ſtudio populi R. a me in conſulatu meo defenſi ſunt. cum enim tribuni pl. legem iniquiſſimam de eorum agris promulgaſſent; facile ſenatui, populoq. R. perſuaſi, ut eos ciues, quibus fortuna pepercisſet, ſaluos eſſe uellent. *In ſua poſseßione*] nam in lege Flauius poſuerat, ut, quando eorum agri a Sylla publicati fuerant, publice diuiderentur. *Vnam rationem*] unum illud caput Ci-

cero

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

cero probabat, de pecunia ex nouis uectigalibus co-
genda. qua emptus ager plebi diuideretur. tulerat
enim Flauius, ut uel agri, qui aut tum essent, aut
aliquando publici fuissent, uel, si hoc non placeret,
alij agri, nouorum uectigalium pecunia empti, ple-
beijs agros non habentibus distribuerentur. secun-
dum caput Cicero probauit. *Ex nouis uectigalibus*]
non ex omnibus, (nimium enim id fuisset) sed ex
nouis. quae autem erant noua uectigalia? bello scili-
cet proximis annis quaesita, nationibus maxime per
Cn. Pompeium in populi R. potestatem redactis.
Plutarchus haec tradit: cum tributa, quae reip. pen-
debantur, bis millies HS, idest sex, ut nunc loqui-
mur, scutatorum milliones ante bellum Mithridati-
cum fuissent, ex Pompeij uictorijs aucto imperio fa-
cta esse ter millies & quadringenties, idest, decem mil
liones, & ducenta scutatorum millia. *Per quinquen-
nium*] per tot enim annos uectigalia locabantur.
Pompeio] quo auctore lex ferretur. *Agrariorum*]
hominum de plebe, qui agros cuperent ad egestatem
depellendam. *Noster exercitus*,] hoc est ij, qui no-
bis fauent. infimi enim, & pauperes, ut rerum no-
uarum cupidi, Ciceronem haud omnes amabant,
quem scirent in consulatu acerbissimum ijs fuisse, qui
res nouas quaesierant. locupletes contra in oculis fe-
rebant, cuius uigilantia sublatam coniurationem in-
telligerent, quam egentes & perditi ciues, diuitum
fortunis infensi, fecissent. *Sentinam urbis exhauri-
ri*] cum homines sordidi migrarent in eos agros,
quos pecunia publica emptos accepissent. *Bello*,] ti-
more Gallici belli, maximeq. Heluetiorum. *Refri-
xerat*.] omissa fuerat. & sane de Flauia lege perlata
nihil existat. *Ille alter*] alter consul L. Afranius.
Quid emerit] emerat consulatū: quem tamen ignora-
re nunc uidetur. ep. 12. *Ad plebem transducendo*] ne idē
iteremus, uide supra, ep. 16. *Interceditur*.] legem pro-
mulga-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

mulgauerat, de Clodio adoptando. ei legi intercedebant alij tribuni. *Vt opinor,*] praeter haec, opinor, inquit, nihil est, quod ad te scribam de republica. *Illarum nonarum Decembrium,*] quo die suppliciũ sumpsit de coniuratis. pro Flacco: O nonae illae Decembres, quae me cõsule fuistis: quem ego diem uere natalem huius urbis, aut certe salutarem appellare possum. *Disiungi,*] primum, quod moleste tulissent factum esse senatusconsultum, ut de ijs, qui ob iudicandum pecuniam accepissent, quaereretur: deinde, quod non impetrassent de inducenda locatione Asianorum uectigalium. ep. 16. *Piscinarios*] piscinarum studiosos, Hortensium, & Lucullum. uterque enim Attici amicus, Hortensius etiam familiarissimus, ut l. 2. ep. 25. & Nepos in uita. *Firmiora praesidia*] cum disiungi uiderem senatus & equitum concordiam; quod mihi speraueram fore firmissimum praesidium, (siquidem, eorum sententias, auctoritatemq. secutus, in perditos ciues animaduerteram: ut, ex ea re si qua umquam in me tribunicia tempestas oriretur; senatus & equites pro mea salute pugnaturi uiderentur) ad alia praesidia conuersus, coniunxi me cum Pompeio, & in gratiam redij cum iuuentute. *Tacuerat:*] nondum laudauerat eas res, quas ego in consulatu gesseram. laudauerat autem Crassus, non libente Pompeio. ep. 12. *Saepe, multisq. uerbis suis*] otiosa dictio, Suis, uidetur. nec enim ita loquimur: Saepe, multisq. uerbis meis illum sum cohortatus. at, si, Saepe, multisq. uerbis, recte, & ad Latine loquendi consuetudinem aptius. Quod si cui receptam uocem extrudere religio est; uideat etiam atque etiam, (nam ego ad arbitrium meum nihil reuoco) an, mutatione parua, rectius hoc fit: Saepe, multisq. uerbis huius mihi salutem imperij. amat enim Cicero ad dictionem, Imperium, aliquid fere adijcere; quo facilius intelligatur: ut, Communis imperij, Nostri

imperij,

imperij, Huius imperij. Priora duo notauimus in oratione pro Balbo. O nomen nostri imperij, o populi Romani excellens dignitas, o Cn. Pompeij sic late longeq. diffusa laus, ut eius gloriae domicilium communis imperij finibus terminetur. Tertium in oratione in Catilinam: Id, quod primum, atque huius imperij, disciplinaeq. maiorum proprium est, facere nō audeo. Et in de Amicitia: Inimicissimus huic imperio. *Ex illarum rerum dissensione*] quia Pompeio non probarentur, quae in consulatu gessissem. *In sua ratione*] ad priuatas opes retinendas. *Quae erant in me incitata,*] propterea quod acerbe in iuuentutem Cicero erat inuectus. ep. 14. *Populare, ac dissolutum:*] omnibus, do operam, ut satisfaciam, ita tamen, ut nihil agam, quod, quasi uiro graui minus dignum, reprehendi possit. *Epicharmus*] potest fieri, ut illud, Epicharmus, glossa sit eius, quod antecessit, Vafer ille Siculus. itaque, quod ad me quidem attinet, existimo. atque hoc ineptiarum genere imperiti librarij ueterum scripta referserunt. Sic l. 2. ep. 1. Ille tuus ciuis Demosthenes: cum neque necessarium sit Demosthenis nomen; &, si tollatur, uenustius quiddam habere sententia uideatur. de hoc Horatius, opinor, in epistola ad Augustum:

,, Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro,
,, Plautus ad exemplū Siculi properare Epicharmi.

Inuenit comoediam Syracusis, ut testatur Suidas; quin etiam hunc locum, quem Cicero adducit, recitat in dictione νήφειν, & Polybius ἐν τῷ τῆς ἱστορ. λόγῳ ιζ. haud procul a fine. Quinctus frater Latine usurpauit in libello de petitione consulatus. Est autem trochaicus quadratus catalecticus. *De tuo autem negotio*] factum erat senatusconsultum alijs de rebus; sed hoc additum in extremo, ut liberi populi soluere ne cogerentur. l. 2. ep. 1. *Pedariorum*] senatores, qui curules magistratus gessissent, curru in curiam

riam honoris gratia uehebant: ceteri pedibus itabant: unde Pedariorum nomen. Gellius lib. 3. cap. 18. *Nostrum*] qui curules magistratus gessimus. *Me esse adscribendum*] me affuisse, dum scriberetur senatusconsultum. nam in senatusconsultis adscribebantur eorum nomina, qui affuissent. eaeq. dicebantur Senatusconsulti auctoritates. in epist. fam. ep. 7. l. 8. & in prooemio libri 3. de Oratore. *Aliam rem*] primo relatum est non de populis liberis, sed alia de re, ut ex ipso senatusconsulto potes intelligere: deinde ex sententia Seruilij additum est illud, ne liberi populi cogerētur soluere. quod si de populis liberis primo actum esset, ego, qui scirem a Sicyonijs pecuniam tibi deberi, tua caussa repugnassem, neque scribendo affuissem. ep. 1. l. 2. *A P. Seruilio filio*,] uiuebat enim pater P. Seruilius Isauricus. Sic ad Q. fratrem lib. 2. Carpebatur Pompeius a Bibulo, Curione, Fauonio, Seruilio filio. Et ad eundem lib. 3. Seruilius pater significat, ualde te sibi gratum fecisse, quod de sua uoluntate erga Caesarem diligentissime locutus esses. & ubi patri & filio praenomen idem esset, additum est, Pater, & Filius, ut internoscerentur: ex quo in his epistolis saepe, Quinctus pater, Quinctus filius. *In postremis*] quia, qui curulem magistratum gesserant, ij si a censore nondum in senatum lecti essent, iure tamen magistratus in senatum introibant, & dicendae sententiae ius habebant. Gellius lib. III. cap. XIIX. *Conuentus*] recenti re homines conueniebant: ut inducendi senatusconsulti rationem inirent, quod illud, De populis liberis, additum esset cum iniuria, dannoq. multorum. postea conuenire desierunt, cum intelligerent immutari non posse. idem ep. 1. l. 2. *Tuis blanditijs*] quando iudicio cum ijs agere non potes, impediente senatusconsulto proxime facto. *Nummulorum aliquid*] Attico enim Sicyonij debebant. ep. XI. & l. 2. ep. 7. *Homini Attico*] tibi. ludit in

cogno-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

cognomen Attici. *De suis historijs*] de bello Marsico Graece scriptis. Plutarchus. *Barbara quaedam, & obsoleta*] non Attica, sed Barbara, & nimis antiqua. *Tertium poema*] tertium opus de consulatu meo, uersibus conscriptum. primus enim commentarius Graece compositus, alter Latinus, tertium poema. *Τίς πατέρ' αἰνήσει;*] a filijs patres laudantibus, quod ipsi laudabiles non sint, transtulit Cicero ad seipsum laudantem, quasi qui non laudaretur ab alijs. Plutarchus in Arati principio dilucide explanat, & ait esse *τὴν παλαιὰν παροιμίαν*. *Quod potius sit,*] quod sit laudabilius nostro consulatu. usitata locutio. *Secus esse dictum*] scripserat enim Atticus, se putare, Quinctum, & Romae, & in itinere de ipso minus commode locutum. ep. 15.

EPISTOLA . XIIX

Epistolam reddidit] rescriptam ad eam, cuius initium est, Magna mihi. *Iniucundius*] de discordijs, Quincti, & Pompeiae. *Moderatissimum fuisse*] quod ea moderatissime tuleris. *Neque de statu nostrae dignitatis est recedendum*] recederem autem, si susceptam de rep. curam abijcerem. Responderat Atticus ad illud, Vtor Pompeio familiarissime, quod est ep. 15. *Neque sine nostris copijs*] non debeo Pompeij amicitiam tanti facere, ut ueteres amicorum copias negligam, sine quibus intra alterius praesidia uenire, idest uni Pompeio me totum credere, tutum non est. sic igitur faciam: firmabo, ut institui, meas opes amicitia Pompeij: & tamen, quia non unius fidei sunt omnia committenda, ueterum amicorum praesidia non dimittam. hae sunt enim copiae nostrae. *Et is, de quo scribis*] manifestū est, Cn. Pompeium intelligi. *Nihil non summissum, atque populare*] uerbū enim non faceret, quod quemquam de populo possit offendere. quo minus exspectare ab eo constantiam, & animi firmitudinem debeo. ergo non committemus, ut sine no-

ne no-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ne nostris copijs intra illius praesidia ueniamus. *Fluctuantem sententiam confirmaßem*,] cum eius animus in tuenda rep. nutare interdum uideretur, confirmaui. *A spe malorum*.] sperauerant enim improbi homines contentionem mihi fore aliquam cum Pompeio ex illarum rerum, quas in consulatu gesseram, dissensione. ep. 17. *Ad mearum rerum laudem*] tantum abest, ut propter eas res a me dissenserit, ut eas etiam in senatu non semel, sed saepe laudarit. ep. 17. *Nullam rem tanti aestimaßem*.] nihil tanti fuisset, ut cum eo me coniungerem. *Bonos uiros*.] quos paullo ante suas Copias uocauit. Σπάρταν] remp. quam semel tuendam suscepi, numquam deseram. Adagium est in Suida, & Plutarcho, Σπάρταν ἔλαχες, ταύτην κόσμει; de ijs, quibus, cum fortunae munere contigisset, ut Spartae nascerentur, degenerare a tam nobilis patriae testata uirtute sine magno dedecore non liceret. *Post Catuli mortem*] perierat non multo ante. nam Pisone & Messalla cos. anno proximo superiore uiuebat: ut ep. 14. & apud Plutarchum in Crasso. *Hanc uiam optimatum*] rectam rationem in rep. *Nec comitatu*] scribit Plutarchus in Crasso, Ciceronis, Catuli, Catonis fuisse quandam in defendenda libertate societatem, & consensionem. *Rhinton*] poeta comicus Tarentinus: de quo Suidas. Οἱ μὲν παρ' οὐδὲν εἰσιν, οἷς δ' οὐδὲν μέλει.] iambicus senarius. Latine sic: Alij quidem prope nihil sunt, alijs autem nihil curae est. qui me, inquit, recta sentientem adiuuare, & in optimatum uia pergentem forsitan sequi uellent, infirmi ab auctoritate non possunt; qui possent, negligunt. *Piscinarij*] Hortensius, & Lucullus; quos Ciceronis, noui hominis, dignitas angeret. ep. 17. *A curia*] saepe Curiam pro senatu, Forum pro populo ponit, figura grammaticis obseruata. A curia, igitur, a senatu. ego me, inquit, ad popularem rationem non dabo, ut Pompeius, ut Cae-

sar,

sar, ut omnes non boni ciues. senatui semper ita affixus haerebo, ut nulla res diuellat. *Rebus meis maxime consentaneum*] ne dissentiam a me ipso, qui in consulatu meo nihil gessi non auctore senatu. *Non multum spei est in senatu*] ut senatus factum senatusconsultum de liberis populis inducat ep. 17. & 1. l. 2. *Iam,*] nam initio fuerant, qui quererentur: quod epistola proxima dixit: Conuentus, qui initio celebrabantur, iamdiu fieri desierunt. ep. 17. *Alia uia*] quando in senatu spes non est. *Ad quos pertineret,*] non animaduersum est, illud, De populis liberis, addi sine multorum damno non posse. ep. 1. l. 2. *Partim maleuolentia,*] sunt in senatu, qui odio prosequantur eos, ad quos intelligunt ex senatusconsulto rei familiaris iacturam peruenire: itaque, ne inducatur, pugnabunt. *Opinione aequitatis*] ut ea, quae recta sunt, constanter tueri uideantur. et, Opinione aequitatis, quasi non tam de ipsa aequitate, quam de opinione hominum, & inani quadam specie laborent. *Mediocrius*] quasi aperte Metellus ostenderet, se bellum malle, quam otium. *Auli uero filius*] Afranius consul. ep. 14. & 16. *Magni nostri* ὑπώπιον] Pompeij macula, & infamia: quia Pompeij potissimum opera ad consulatum Afranius peruenerat. ep. 14. *Ser. Claudius*] frater Paeti: de quo in epistola ad ipsum Paetum, his uerbis: Seruius frater tuus, quem litteratissimum fuisse iudico, facile diceret, Hic uersus Plauti non est, hic est, quod tritas haberet aures notandis generibus poetarum, & consuetudine legendi. Frater autem Claudius Papirij, non germanus, (nam eodem uterque appellaretur nomine) sed aut consobrinus, aut ex eadem matre, diuerso patre. ep. 1. l. 2. *Per legem Cinciam licere capere*] iocatur in legem Cinciam, quae erat de donis & muneribus. in II. de oratore, Saepe, inquit, sententiose ridicula dicuntur, ut M. Cincius, quo die legem de donis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

& muneribus tulit, cum C. Centho prodiisset, & satis contumeliose, Quid fers Cinciole, quaesisset; ut emas, inquit, Cai, si uti uelis. Et in de Senectute: Quadriennio post factus sum praetor: quem magistratum gessi Tuditano & Cethego cos. cum quidem ille admodum senex suasor legis Cinciae de donis & muneribus fuit. Et Liuius lib. IV. Quid legem Liciniam excitauit de quingentis iugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi? quid legem Cinciam de donis & muneribus, nisi quia uectigalis iam, & stipendiaria plebs esse senatui coeperat? *Cincius*] hic Attici negotia Romae procurabat. ep. 6. *Agit maximas gratias*:] de eo, quod ipse tua sponte ipsius caussa iam fecisti. Tale illud in epist. fam. ep. I. l. III. Omnino tibi agit gratias: sed idem scribit, meas litteras maximum apud te pondus habituras.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

μυροθήκιον;] non discedit a translatione unguentorum, quia dixerat, Horridula, & Olere. Attici oratio, quia sine pigmentis, horridior: nitida Ciceronis, quia cum pigmentis. *Eius discipulorum*] multos docuit Isocrates, quorum notissimi Ephorus, & Theopompus; ille, ut ingenio tardior, & calcaribus concitandus, sic uita probior; hic ut acrior, & freno coercendus, ita & improbior. Haec Suidas. Isocratem apud Plutarchum deridet Cato maior, quod eius discipuli senescerent dicendo, ut apud Ditem caussas agerent. *Strictim attigisti,*] cursim legisti, missum uidelicet ab aliis: (iam enim diuulgatus erat; siquidem & Posidonius eum Rhodi legerat, ut infra proxime) post autem eum, opinor, accepisti, quem ego L. Cossinio dederam. Sic locutus & Sallustius in Catilina: Strictim, ut quaeque memoria digna uidebantur, perscribere. (ita enim legit Aldus filius ex Nonio, non, ut in peruulgatis libris, Carptim.) Et l. 1. de Orat. Quasi per transennam praetereuntes, strictim adspeximus. *Fastidiose*] cum omnia in eo diligentissime examinassem, usque ad fastidium. *Ornatius*] quod homo Graecus uideretur praestare posse. *Adolescentulorum studiis excitati.*] quia uidemus adolescentulos eloquentiae studio teneri. *Fuit enim mihi commodum &c.*] licuit enim mihi ad Demosthenis imitationem curare, ut orationes aliquot meae, de rep. in consulatu habitae, legerentur. *Demosthenes*] tolle Demosthenis nomen, ut illud tantum remaneat, Ille tuus ciuis: elegantiae multo plus, nec tamen obscuritatis quidquam erit. *Refractariolo*] concertatorio, quod ad restringendum ualet. Seneca ep. 74. contumaces, & refractarios, & contemptores magistratuum negat esse philosophiae fideliter deditos. In Bruto dixit Cicero de Thucydide: Hoc forense concertatorium iudiciale non tractauit genus. *Consulares*] quas nominat proxime. *In senatu Kal. Ian.*] de lege agraria

contra

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

contra P. Seruilium Rullum, tribunum pl. quae exstat, sed initium desideratur, eamq. significat in epistola ad Lentulum, cum inquit: Memoria tenebam, nobis consulibus ea fundamenta iacta Kalendis Ianuariis confirmandi senatus, ut neminem mirari oporteret, nonis Decembribus tantum uel animi fuisse in illo ordine, uel auctoritatis. *Altera ad populum*] quae exstat. Plinij uerba haec sunt libro 7. cap. 30. Sed quo te M. Tulli piaculo taceam? quo ue maxime excellentem insigni praedicem? quo potius, quam uniuersi populi illius gentis amplissimi testimonio, & tota uita tua, consulatus tantum operibus electis? Te dicente, legem agrariam, hoc est alimenta sua, abdicauerunt tribus. te suadente, Roscio, theatralis auctori legis, ignouerunt, notatasq. se discrimine sedis aequo animo tulerunt. te orante, proscriptorum liberos honores petere puduit. &c. *De Othone*] pro Roscio Othone. cui plebem Cicero reconciliauit, moleste ferentem, quod is tribunus pl. quadriennio ante Ciceronem consulem legem tulisset, ut equites in theatro separatim a plebe in quattuordecim proximis ordinibus sederent. Plutarchus in Cicerone, & Plinius lib. VII. Item in oratione pro Murena, & Pedianus in Corneliana. *Pro Rabirio,*] pro C. Rabirio perduellionis reo, ad Quirites. quae exstat oratio. *De proscriptorum liberis*] Sylla proscriptorum liberis aditum ad magistratus lege obstruxerat. his petentibus, ut, abrogata Syllae lege, honores capere liceret, Cicero consul dissuasit. Sed operaepretium est, subiungere ex oratione in Pisonem, quod huic epistolae non parum lucis afferre uideatur. Ego, inquit, Kalendis Ianuariis senatum, & bonos omnes legis agrariae, maximarumq. largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diuidi non oportuit, conseruaui; si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio, perduellionis

reo, XL. annis ante me consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam, atque defendi. ego adolescentes bonos, & fortes, sed usos ea condicione fortunae, ut, si essent magistratus adepti, reip. statum conuulsuri uiderentur; meis inimicitiis, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. ego prouinciam Galliam, senatus auctoritate, exercitu, & pecunia instructam, & ornatam, in concione deposui. ego L. Catilinam, caedem senatus, interitum urbis non obscure, sed palam molientem, egredi ex urbe iussi. ego tela extremo mense consulatus mei, intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefariis manibus extorsi. *Qua Catilinam emisi;*] exstat. *Quam habui ad populum*] exstat, & item quae consequentur duae. *Innocauerunt;*] mallem, Indicarunt: ut subaudiatur, coniurationem. indices enim Allobroges consul Cicero in senatum introduxit. in orationibus, & Sallustius. *Duae breues,*] una, quae in Rullum ad populum tertia legitur, breuissima: alteram desideramus. *Libris*] orationibus. ut in Oratore, Nos etiam in hoc genere frequentes, ut illa sunt in quarto accusationis. quartam enim orationem in Verrem intelligit. *Pulchelli*] Clodij. ep. 14. l. 1. *Metellus impedit,*] obstitit enim, ne plebeius fieret P. Clodius: ut in oratione de haruspicum responsis, & pro M. Coelio. *Non simulat,*] antea caussam occultauerat, cur ex patricio plebeius fieri uellet: nunc non simulat: praesefert, ideo se de transitione ad plebem cogitare, ut deinceps tribunus fieri possit. quod patricio non licet. ep. 16. l. 1. *In Sicilia*] ubi quaestor fuerat. quaesturam autem aedilitas consequebatur: sed plebeiis hominibus inter utramque interpositus tribunatus pl. patebat. Clodius autem patricius, quia tribunatu legibus excludebatur, aedilitatem se statim petiturum dictitarat: postea, ut Ciceroni diem diceret, plebeius factus tribunatum

bunatum petiit, & adeptus est. *Saepe dictitaßet.*] sic Bessarionis & Caualcantis uterque liber. subaudi, se esse petiturum. Omnino abundare uidetur dictio, Saepe, cum frequentatiuum uerbum sequatur; sed fieri potest; cum & Matius in epistola ad Ciceronem dixerit, Frequentes uentitasse, pro, Saepe uentitasse. *Patriciis*] patricij Sergius Catilina, Cornelius Lentulus, principes coniurationis. *A Freto*] quod iacet inter Messanam Siciliae ciuitatem, & Rhegium Calabriae, in extrema Italia. *Prodire*] cum, summa celeritate usus, praeter spem omnium affuerit. *Tribus horis Roma Interamnam* :] designat illud tempus, cum Clodius, de sacris pollutis accusatus, quod noctu intrasset eo, ubi Vestales pro populo faciebant, apud iudices testimonio Cassinij Scholae probauit, se, qua hora diceretur inter sacra deprehensus, Interamnae fuisse: quod tamen perspicue falsum intelligebatur: quia & Cicero eum, & multi eo die Romae uiderant, tribus horis ante horam deprehensionis: ut tum quidem Interamnae esse Clodius non potuerit, nisi si tribus horis Roma Interamnam posset accurrere. quod cum minime posset, propter locorum maiora interualla; cauillans tamen Cicero, factum id a Clodio dicit, quia iudicibus probare uisus est, quoniam est absolutus. *Item ante*:] cum noctu introiuit domum Caesaris, ubi sacra Bonae deae a mulieribus celebrabãtur. *Cum iri maxime debuit.*] cum afficiẽdus supplicio fuit, quod Bonae deae sacra uiolasset. Et iocatur in ambigua significatione. nam Ire obuiam, prodire obuiam proprie ualet; μεταφορικῶς, resistere: ut libro IV. Huic obuiam it Cato. Qua ratione & Brutus in quadam epistola dixit, Maleuolentiae hominum in me, si poteris, occurres. *Cum candidatum deducerem,*] candidatos ad commendationem clari uiri Martium in campum deducebant. Q. Cicero de petitione consulatus. *Siculis locum gladiatoribus dare.*] Siculis, meis cliẽtibus, lo-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

cum dare, ubi gladiatorum certamina spectare possent. amicis enim, & tribulibus ad spectacula locus dabatur: ut in oratione pro Murena. *Gladiatoribus*: cum gladiatores pugnarent. Sic locutus est ep. 19. & fam. l. 10. ep. 32. & in prima in Antonium in extremo, & in nona item in extremo. *Nouos patronos instituam.*] nouos patronos Siculis dabo, quando tu, uetus eorum patronus, locum iis dare gladiatoribus non consuesti. Et patronus Siculorum Cicero iam inde a quaestura sua Siciliensi. *Sed soror, &c.*] quia se ipsum designauit, cum dixit: Nouos patronos, (nam & ipse quaestor fuerat in Sicilia) intulit, Sed locum dare Siculis non facile potero, cum soror mea, quae tantum habeat loci, unum mihi solum ad spectandum pedem det. quasi dicat: poteris igitur tu multo minus, cui consularis soror non est. *Consularis*] uxor consulis Q. Metelli, quae propterea loci plurimum in spectaculis haberet. *Pedem*] de pede, qui est in mensura, Clodius intellexit; Cicero uertit ad genus concubitus, quo mulieris utrumque pedem tolli significat Ouidius in tertio de arte amandi:

,, Melanion humeris Atalantae crura ferebat.

Et Nouius in Quaestione, apud Nonium: Mammas teneas: pedes extollas: suauies, cum gemit. Nec dubitabatur, quin Clodius cũ tribus sororibus rem habuisset. unde illud in epistola ad Lentulum: Qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres sorores. Pedis autem mensura sedecim pollices fuere. & in uncias duodecim, ut as, diuidebatur, uncia uero in quattuor sicilicos. *Non consulare*] obscenum, minimeq. dignum, quod a Cicerone, homine consulari, diceretur. *Male consularem.*] facit enim, quae consulis uxorem non deceant. *Seditiosa* :] hanc fratris Clodij patronum appellauit ep. 14. l. 1. &, gratia multum posse, ostendit in extrema oratione pro M. Coelio, cum eius opera Sex. Clodium dixit

absolutum.

absolutum. *Videtur refrixisse.*] tota res agraria, interpellata bello, refrixerat, dixit ep. 17. l. 1. *Molli brachio*] leuiter: translatione ab ijs, qui pueros errantes leuiter percutiunt. *De populari leuitate*] ut grauiorem se ciuem in rep. praestaret, ep. 18. lib. 1. *Benegestae*] bello Mithridatico. *Conseruatae*] exstincta Catilinae coniuratione. *Cuius nunc uenti ualde sunt secundi.*] quod existimatione, & auctoritate maxime floreret. Sic Horatius ep. 2. l. 2. Hoc paces habuere bonae, uentiq. secundi. *Num tantum*] quantum tu uideris suspicari, qui me de Pompeij familiaritate obiurgas. *Quam quae exsecaret*] ciues enim populares, minus recte sentiẽtes, quos alij non sapientes oppugnarent, ego potius studeo lenire, & artificio quodam ad reip. partes transducere. Ita non uideor improbandus, qui, quod in ciuitate, quasi in corpore, uitiosum est, sanare uelim potius, quam exsecare. Notat nimiam, Catonis maxime, seueritatem, quae reip. noceret. *Equitatus ille,*] equites Romani, quos ego consul cum senatu coniunxeram. *In cliuo Capitolino,*] in aede Concordiae, ad radices assurgentis Capitolij. qua in aede consul Cicero senatum consuluit, quid de coniuratis deprehensis statuendum uideretur; cum etiam equites Romanos adhibuisset. quod initium fuit eius concordiae, quae inter equites & senatum est consecuta: ut supra docuimus, ep. 16. l. 1. *Te signifero, ac principe.*] cum te quoque, equestris ordinis principem, ad eam consultationem adhibui. Sed persistit Cicero in translatione rei militaris: & quia dixerat, Equitatus, intulit, Te signifero: cum nihil aliud significet, quam, in senatu Atticum, qui principem locum ordinis equestris obtineret, cum ceteris equitibus affuisse. *Nostri autem principes*] principes ciues Lucullus & Hortensius, piscinarum studiosi. epist. 16. 17. 18. lib. 1. *Mulli barbati*] Mullos dictos a mullis calceamentis, de quibus Festus, & Plinius

nius libro nono cap. XVII. ex Fenestellae testimonio. Barbatos autem Cicero uocat, quia, quod idem Plinius ibidem tradit, barba gemma inferiore labro insigniuntur. Eodem modo idem Cicero Parad. V. Barbatulos, ait, mullulos de piscina exceptantem. *In Piscinis sint*,] id quod perquam rarum fuit: si quidem in uiuarijs, piscinisq. eos non creuisse, Plinius ait. *Obesse*,] reip. & Pompeium maxime, ac Caesarem intelligi, perspicuum est. *Verius.*] aequius: ut pro Murena, Negat uerum esse allici beneuolentiam cibo. Item Caesar, Liuius, Virgilius, Horatius. *In iudicium uenire*] accusari apud iudices. *Equites curiae bellum*,] indixerunt, subaudi. & Curiam accipe pro senatu: ut sit continens pro contento. *Renunciantibus?*] petentibus ut locatio Asianorum uectigalium induceretur. lib. I. epist. 15. *Retinendi ordinis caussa*] ne ordo equester alienaretur a senatu. publicani enim equites Romani. *Facienda iactura*] fuit satisfaciendum equitibus, locationis inductionem postulantibus; quamquam id cum aerarij iactura fieret. *Consule in carcere incluso*] L. Flauius, tribunus pl. Metellum consulem in carcere inclusit, quia legem agrariam perferri non sineret. alijs tamen tribunis opem ferentibus, & Pompeio suffragante, aliquot post horis exiuit. Dio libro. XXXVII. *Adspirauit nemo eorum*] maxime equites Romanos significat: quorum opera cum Cicero consul usus esset in defendenda rep. post alienati a senatu propter senatusconsultum de iudicijs, & quia de inductione Asianorum uectigalium minime impetrabant, non modo non concurrerunt ad opem Metello ferendam, aut iuuandos optimates in seditionis tumultu, sed nec adspirarunt, id est ne iuuandi quidem uoluntatem indicarunt. *Mercede conductos*] quid ergo, inquies, feremus istos equites, in iudicio pecuniam accipientes? *Libertinis, atque etiam seruis*] praestat, equites Romanos, corruptos, & merce-

mercede conductos, iudices habere, quam libertinis, & seruis seruire: a quibus contra perditos ciues opem implorare cogemur, si equestris ordinis praesidio priuamur. uide, quae de Libertinis diximus in Comm. Ep. fam. ep. x. lib. v. ἅλις σπουδῆς.] sat studij: subaudi, positum est a nobis in tuenda ordinum concordia. nunc, ut dies postulat, ita uiuamus: quando iam officio satis, superq. fecimus. *Meam tribum tulit honestius,*] tribum ferre dicitur, cui tribus uel magistratum petenti, uel commodum aliquod suffragijs defert. Tribus autem Ciceronis uidetur Cornelia fuisse: cum, in ea censeri solitos esse Arpinates, Liuius libro. xxxiix. significet. *Quam suam.*] utramque tulit, sed meam honestius, quam suam. *Lucceij perdidit:*] non tulit tribum Lucceij. Et apparet, Fauonium magistratum petijsse. nec mirũ, perdidisse Lucceij tribum: quippe cum Lucceius Caesaris, Fauonius Catonis familiarissimus esset, Cato autem & Caesar cum natura, tum uitae instituto dissidentes. perdidit igitur tribum hominis non amici, Ciceronis tulit; qui senatus partes sequebatur, ut Cato, & Fauonius, non populum, ut Caesar. *Inhoneste,*] cum non haberet, quod in Nasicam dicere posset. turpiter igitur, & inhoneste accusauit. est autem hic, ut opinor, Scipio ille, quem Q. Metellus Pius adoptauit: cui Nasicae cognomen fuisse, ob eam caussam crediderim, quia & pater eius, ut scripsit Dio, & auus, & proauus, & atauus Nasicae dicti sunt. consul fuit cum genero suo Pompeio Magno. *Moleste*] cum uideatur laudare Fauonium, reprehẽdit. nam, Modeste, est leniter, frigide, non uehementer: quod est uitiosum in accusatore. *Moloni*] qui Fauonium Rhodi eloquentiam docuerat. *Nunc tamen petit iterum.*] repulsam igitur tulerat priore petitione. *Reip. caussa*] exagitatio Fauonij cum excusatione quod iterum peteret: iterum enim petere non sua, sed reip. caussa: alioqui

post

post priorem repulsam non fuisse petiturum. *Quid agat,*] de petitione sua. petijt enim consulatum paullo post cum Bibulo & Caesare, sed praeteritus est. *Cum Caesarem uidero,*] qui cum Lucceio contra Bibulum coiuerat. ideoq. Lucceij omnia consilia, quod ad petitionem attineret, scire poterat. supra, ep. 15. l. 1. *Sicyonij te laedunt,*] qui debitam tibi pecuniam non soluunt. ep. 18. l. 1. *Catoni, & eius aemulatori Seruilio*] quorum opera factum est senatusconsultum de populis liberis. Nondum igitur curulem magistratum Cato gesserat, cum S. C. factum est. supra enim, Illud senatusconsultum summa pedariorum uoluntate, nullius nostrum auctoritate factum. ep. 18. l. 1. *Ea plaga*] illud senatusconsultum non tibi solum, sed multis praeterea bonis uiris detrimentum attulit; qui creditam ante pecuniam ijs populis, quos senatus proxime liberos esse iussit, exigere non possunt. ep. 18. l. 1. & 2. l. 6. *Deinde in dißenßionibus.*] planius ad sententiam, Ne in dissensionibus. ut hoc dicat: Quando ita senatus decreuit, laudemus. nam reprehendentes, qui assentiret, non haberemus: frustra autem dissentire stultum est. Forte etiam sic: Ne in discessionibus. fieri enim solitas esse discessiones senatorum in diuersas partes, notum est, cum aliquid in senatu decernendum esset. *Amalthea mea*] gymnasium & ipse Amaltheae nomine exstruxerat, Attici exemplo. ep. 14. l. 1. *Indiget tui*] quod attinet ad ornatum, & τοποθεσίαν. epist. 14. l. 1. *Vindicem aeris alieni*] coniuratio Catilinae propter aes alienum facta, odio maxime creditorum. recte igitur uindex, & seruator creditorum Cicero, quia coniuratos occiderat. & Vindex dupliciter ponitur. uindex coniurationis, qui coniurationem opprimit; uindex libertatis, qui libertatem restituit: ut hic, uindex aeris alieni, qui creditores seruat: quod μεταφορικῶς dixit in epistola ad Sextium, Non putant ei nummos deesse posse,

qui

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

qui ex obsidione feneratores exemerit. Sic, Vltor Catilinae, in oratione in Pisonem: & Vltor inimicorum, in epistola ad Lentulum: diuerse; nam illud pro Catilina, hoc contra inimicos. *Aere non Corinthio*] sensus est: Tusculani & Pompeiani aedificatio magnum mihi aes alienum attulerũt. sed iocatur in ambiguitate uerbi: cum aes Corinthium maxime laudaretur. *Hoc circumforaneo*] quod ab argentarijs fenerantibus sumitur, qui tabernas habebant in porticibus circa forum. *Speramus esse otium*] uide ep. 16. & 18. l. 1. *Prognostica mea*] Arati uersus, ab ipso latinitate donatos; quibus prognostica continentur, ut futurae pluuiae ex ranarum clamore. ep. 16. l. 15.

Ad Octauium.] uideamus, Octauius hic qui sit, & qua de re agatur: quod arbitror non omnibus patere. Hoc tempore Asiam regebat Q. Cicero, Macedoniam C. Octauius. de quo his uerbis in epist. 2. l. 1. ad Q. fratrem: Et mediocri me dolore putas affici, cum audiam, qua sit existimatione Virgilius, qua tuus uicinus C. Octauius? sic enim legimus, non Cn. ut patet ex infrascripto lapide. & Suetonius in Augusti uita: Octauius pater, ex praetura Macedoniam sortitus, fugitiuos, residuam Spartaci, & Catilinae manum, Thurinum agrum tenentes, in itinere deleuit, negotio sibi in senatu extra ordinem dato. prouinciae praefuit non minore iustitia, quam fortitudine. namque, Bessis, ac Thracibus magno proelio fusis, ita socios tractauit, ut epistolae M. Ciceronis exstent, quibus Quinctum fratrem, eodem tempore parum secunda fama proconsulatum Asiae administrantem, hortatur, & monet, imitetur in promerendis socijs uicinum suum Octauium. Macedoniam igitur administranti commendari Atticus cupiebat; cum in ea prouincia negotiorum quiddam haberet: ideoq. & C. Antonio, eandem prouinciam ante Octauium regẽti, Cicero eum litteris commẽdauerat, fam. lib. 5. epist. 5.

Lapis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Lapis in hortis Colotianis, Romae.

C. OCTAVIVS. C. F. C. NP--
PATER. AVGVSTI
TRIB. MIL. BIS. Q. AEDIL. PL.
CVM. C. TORANIO. IVDEX. QVAESTIONVM
IMPERATOR. APPELLATVS. EX
PROVINCIA. MACEDONIA

Dedi litteras] commendaticias. cum ipſo enim, ante quam diſcederet, nil eram locutus; quia non putabam te negotia in prouincijs habere, (erat autem Macedonia Romanorum prouincia) ſed dumtaxat in ijs locis, quae Romanis magiſtratibus non parent, ut in Epiro, aut Athenis, aut Sicyone. *In toculionibus*] nomen fortaſſe deductum a τόκος, quod eſt uſura. ut ſit: Non putabam te eſſe in ijs, qui uſuram exercent, pecuniam cum fenore exigentes a prouincialibus. nec mirum, ſi uerbo utatur Cicero, a Graeca lingua deriuato, cum ad Atticum ſcribat, Graecae linguae ſtudioſiſſimum.

EPISTOLA. II

Ciceronem noſtrum] Quinctum Ciceronem, Quincti filium ex Pomponia, Attici ſorore. erat autē apud auunculum. *Θεῖοι*] non libenter mecum ſolet eſſe Quinctus filius, quod ſeueritatem diſciplinae meae non ferat: ut recte me patruum putet, ideſt minime indulgentem; quales patrui ſunt. nam patres amore uicti filijs ſaepe denegare non poſſunt, etiam quae ſentiant minus expedire. itaque, epiſt. 5. lib. 10. Pater, inquit, nimis indulgens, quidquid ego adſtrinxi, relaxat. & pro M. Coelio. Fuit in hac cauſſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter: obiurgauit M. Coelium. & apud Perſium. Cum ſapimus patruos. & apud Hora-

Horatium : Patruae metuentes uerberata linguae. Vere tamen ut dicam, ſubolet de mendo neſcio quid, primum quia, quod ad ſententiam pertinet, magnopere non probo; putidum enim, & inſulſum quiddam eſt, Ei nos θεῖοι uidemur; cur Graece, θεῖοι, potius, quam Latine, Patrui? deinde, quod caput eſt, ſcriptos libros hic ab impreſſis uideo diſſentire. in eo, qui Beſſarionis fuit, perſpicue legitur, Cura, amabo te, Ciceronem noſtrum. ἀπολέσαι uidemur. In alio, Ci nos θεῖοι uidemur. πελληναῖον.] librum Dicaearchi de populis Pelenaeis. de quibus Suidas. *Dicaearchi*] quem infra ſuas delicias appellat. Siculus fuit, Ariſtotelis auditor, philoſophus, rhetor, geometra. *Procilio.*] qui & ipſe multa ſcripſerat, grammaticus doctiſſimus, cuius ſcripta fortaſſe magis Atticum delectabant, quam Dicaearchi. *Mihi heredes.*] obſcurus & forte mendoſus locus. neque ſecus antiqui libri: praeter unum Ducis Vrbinatis, in quo eſt, Mihi credas. Ηρώδης] Athenienſis, & opinor is, de quo lib. XIV. *Quam unam litteram ſcriberet*] Atticus enim litteris ſignificauerat, Herodem ad ſe acceſſiſſe, ut ſcripta ſua legeret. *Comminus acceſſit,*] uenit enim ad te, ut ſcriptorum ſuorum moleſtiſſima lectione conficeret. *Lollio*] Lollia familia Romae: & in antiquis libris ita ſcriptum, non, ut in uulgatis, Lolio. *Sanus non es*] non recte ſentis. μεταφορὰ a corpore ad animum. *Vino*] alij, Vinio. placet. nota familia, de qua Horatius,

„ Auguſto reddes ſignata uolumina Vini.

Kalendas uenire,] quo die C. Antonius, a Q. Maximo accuſatus, cauſſam dicere debebat. *Non uenire?*] ex Macedonia prouincia redeuntem, quam auare, & infeliciter adminiſtrauerat. uide ep. 10. l. 1. *Ita ad me mittunt,*] ita mihi Roma ſcribitur a meis. Fortaſſe, quod Cicero C. Antoniũ, collegam ſuum in conſulatu, defendere ſtatuiſſet. nam certe defendit eum, accuſante Coelio, ut in oratione pro Coelio legitur, & in ea pro

domo.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

domo. *Nigidium*] praetorem: uel fortasse tribunum pl. non enim apud Nigidium, sed apud Q. Claudium, & Cn. Lentulum Antonium esse accusatum, alterum scilicet de repetundis, alterum de maiestate quaerentem, ostendit oratio in Vatinium. *Compellaturum*] euocaturum, coacturum. *Huc non uenis,*] quoniam Romam recta proficisceris, nec uis de itinere deflectere, ut in uillas ad me uenias; Romae domi meae cenato, tertio quidem Kalendas, si poteris, idest illo ipso die, quo te ad Vrbem futurum scribis; si minus, utique pridie Kalendas.

EPISTOLA. III

Opinor εὐαγγέλια] opinor mihi debes εὐαγγέλια, quia Valerium absolutum significo. *Valerius*] non uidetur hic esse L. Valerius Flaccus: qui absolutus est Caesare consule, ut est in ultima epist. huius libri: nunc autem consulatum nondum Caesar inierat. aut igitur alius Valerius est: aut Flaccus bis accusatus. *Defendente.*] mecum exstat Ciceronis oratio. *Atilio*] qui pro Valerio absoluendo prensauerat. *Et Epicratem*] iam non agitur de iudicio Valerij Flacci, sed responsio est ad alteram partem epistolae ab Attico acceptae. & Epicratem, opinor, Pompeium, quasi, omnia tenentem: siquidem eo tempore princeps in rep. Pompeius. & infra non semel eum fictis nominibus designat, ut cum appellat Sampsiceramum, Arabarchen, Hierosolymarium, Megaboechum: de quibus singulis suo loco. *Suspicor*] de absente Pompeio. *Eius caligae,*] de Pompeij lascinia dicit se ex eius caligis suspicari, quibus in urbe solus uteretur; quoniam militare calceamentum erat, non urbanum. & sane Pompeius in uestitu, neglecta uulgari consuetudine, inane quiddam amauit ad speciem. unde illud, epist. 16. Pompeius togulam illam pictam silentio tuetur suam. *Vt fasciae cretatae,*] ita mihi non placebant eius caligae, ut ante cretatae fasciae non

pla-

placuerant. Romani ueteres, qui ualetudine infirma erant, fasciis crura tegebant: alioqui notabantur ut lasciui. quod Quinctiliani uerbis intelligitur. ait enim lib. x i. Palliolum, sicut fascias, quibus crura uestiuntur, & focalia, & ligamina aurium, sola excusare potest ualetudo. Et Suetonius nuda crura fuisse ostendit, cum ait in Iulio: Vt animaduertit, undique se strictis pugionibus peti; toga caput obuoluit; simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit; quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte uelata. Suffragatur illud Plinij apud Quinctilianum, demissa ad talos toga Ciceronem usum esse, ut uarices tegeret. Propterea Clodio, quod fasciolis purpureis ob lasciuiam uteretur, in oratione de haruspicum resp. Cicero obiicit. Quamquam non hic Pompeij lasciuiam in fasciis carpit Cicero, sed in colore: cum addit, Cretatae: quod est, candidae: qui color, ut ait Isidorus, quodam cretae genere dabatur: unde Cretatae fasciae, & apud Martialem Cretata mappa. Nam quod ad fascias attinet, ualetudine Pompeius excusabatur: nec id ignotum Ciceroni fuisse credibile est. habebat enim ulcus in crure: itaque fascia necessario utebatur. ulcere sanato, fasciam deposuit. At Cicero fascias nominat. Id quidem amplificandi gratia, ut saepe: cum re uera unam fasciam significet. Haec autem simul omnia, de ulcere, de fascia, eaq. non semper, sed aliquandiu gestata, probabo historia teste. Ammianus Marcellinus lib. 17. Duo, inquit, haec obseruarunt in Pompeio Magno, ludibriosa, & irrita, quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat, quodq. aliquandiu, tegendi ulceris caussa deformis, fasciola candida crus colligarat: quorum alterum factitare ut dissolutum, alterum ut nouarum rerum cupidum asserebant, nihil interesse oblatrantes argumento subfrigido, quam partem corporis redimiret regiae maiestatis insigni. Nec uero Valerius Max.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

de fasciis crura uestientibus, sed de fascia crus aegrum alligante, lib. 6. cap. 2. locutus est. Pompeio, inquit, candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, ait, qua in parte corporis sit diadema: exigui panni cauillatione regias eius uires exprobrans. Regum enim insigne, diadema erat, idest fascia, qua frontem alligabant. Lasciuiam igitur Pompeij Cicero notauit in colore potius, quam in fascia: rerum nouarum cupiditatem Fauonius in fascia potius, quam in colore: uel in utroque pariter: quando & regium diadema candidum erat. *Κύρου παιδείαν*] Cyri architecti doctrinam. & allusit ad Xenophontis librum, qui inscribitur *Κύρου παιδεία*. fam. lib. 7. epist. 14. *Radiorum, &c.*] aiebat Cyrus architectus, cum radij oculorum per fenestras latis luminibus egrederentur, eas egressiones non tam esse suaues. *Etenim*] argumentum pro fenestrarum angustiis contra latitudinem. Ab oculis nostris exeunt radij, qui quo longius progrediuntur, eo latius, alter ab altero, disiunguntur: ut ab oculis nostris ad locum, quem spectamus, fiat radiorum quasi pyramis quaedam. &, si hunc totum radiorum, id est uisionis cursum Graecis litteris a principio ad finem notare uelis; in principio, idest in oculis nostris, unde uis oritur uidendi, statues α; extremum, quo spectamus, notabis duabus litteris β γ; spatium inane, quod interiacet, qua disiuncti duo radij currunt, duae item litterae signabunt δ ε. ergo, si quis in cubiculo constitutus aciem aliquo per fenestram uelit intendere, quo angustior erit aditus fenestrae, eo magis oculorum radios in exitu cohibebit; ideoq. erit illa suauior, quia radios disiungi quamminime patietur. &, ut suaues angustae fenestrae, ita non suaues uastae. ἡ ὄψις, adspectus, uisionis initium, oculi ipsi. *Vides enim cetera.*] uides, cum ita sit, quo iunctiores radij per fenestras exeant, eo illas esse suauiores.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

uiores. lato autem aditu non ita iuncti exibunt: latis igitur luminibus fenestrae non tam suaues. *Nam si &c.*] si per simulacrorum incidentias uideremus, & uidendi sensus, ut aiebat Epicurus, e rerum simulacris fieret, in oculos nostros sese inferentibus, sequeretur, ut ipsae rerum imagines, *εἴδωλα* quae dicuntur, non facile per angustas fenestras ingredi, & ad oculos peruenire possent; itaq. in ipso aditu impeditae laborarent. sed non ita est. neque enim, ut putat Epicurus, uisio fit ex imaginibus rerum ad oculos aduolantibus, sed potius, ut Stoici sentiunt, ex radiis, qui ab oculis ad res ipsas emittuntur. si Epicurum igitur sequimur, latae fenestrae fiant potius, quam angustae; ne imagines ingredientes, paruo aditu coartatae, laborent, unde adspectus oculis difficilior. sin Stoicis assentimur: angustae fiant potius, quam latae: ut radij quammaxime iuncti per eas emittantur: quo iuuari uidetur sensus oculorum. & apparet, Ciceronem cum Stoicis sentire, quia infert, Nunc &c. *Nunc*] positum pro, Sed: ut alibi, cum superiora tollit: quale illud, Nunc ut Apelles, fam. lib. 1. epist. 9. *Fit lepide*] contra quam sentit Epicurus. *Illa ἔγχυσις*] illa effusio radiorum per angustas fenestras. iuncti enim egredientes radij, deinde se effundunt. Gellius lib. v. cap. xvi. *Si reprehenderis,*] in aedificio. *Ad mensem Ianuarium,*] quo Caesar & Bibulus cos. magistratum inituri erant. *Ὑπόθεσιν nostram,*] subiectam rem, in qua uersamur. *In qua Σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον,*] ego tibi, inquit, de rep. nunc in utramque partem disputabo, more Socratico: deinde ad extremum dicam, quae mihi placeat sententia: quo modo ueteres illi Socratici solebant; qui cum *εἰς ἑκάτερον* disputassent, ad extremum, quid ipsis placeret, exponebant. deinde incipit disputare. Agraria lex promulgabitur: quid agendum? resistam, an quiescam? si resisto: ma-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

gnam ſubeo dimicationem: afficietur iniuria Pompeius, Caeſar offendetur, uterque popularis. ſi quieſco: hoc quidem eſt deſerere remp. non ſecus ac ſi in Solonium, aut ſi Antium abirem. magni igitur conſilij res eſt: ſiquidem in utramque partem magna inſunt momenta rationum. ſed explica tuam ſententiam M. Tulli: dic aliquando τὴν ἀρέσκουσαν. ego, inquit infra, non opinor eſſe dubitandum, quin ſemper nobis uideatur εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Caeſarem*] conſulem, qui ad uoluntatem perferendae legis incubuerat, ut a populo gratiam iniret. Suetonius, Plutarchus. *Balbum*] Gaditanum, ſed a Pompeio ciuitate donatum: pro quo exſtat oratio. Alter autem Balbus, de quo in hoc libro infra, gentis Atiae fuit, maritus Iuliae Caeſaris ſororis, ex qua genuit Auguſti matrem Atiam. Suetonius in Auguſto. *Coniungeret*] alterum alteri offenſum reconciliaret. unde Triumuiratus ille reip. exitioſus. Scribit Plutarchus, cum Caeſar Pompeium & Craſſum diſſentientes uidiſſet, cogitaſſe futurum in primis e re ſua, ſi eos coniungeret: ni faceret, haud fere quidquam eorum, quae moliretur, poſſe perficere. *Pax*] quies: ut illud in Somnio Scipionis: Quaeſo ne me e ſomno excitetis; & pax ſit rebus. *SeneƈÌutis otium*] ſummum otium: quale ſenibus eſſe ſolet: qui fere nihil, aetatis uitio, curant. κατάκρισις] ſanctio. in 3. enim libro de conſulatu meo quaſi ſanctione quadam me ipſe obſtrinxi reip. cum Calliopen induxi praeſcribentem mihi, quid agerem. εἷς οἰωνὸς] Homeri locus Iliadis libro 12. de Hectore auguria contemnente, & unum eſſe optimum augurium affirmante, Certare pro patria. *Ambulationibus compitaliciis*] quia ſcripſerat Atticus, ſe pridie compitalia cum eo futurum. Compitalibus igitur, dum alij ludis operam dabunt, nos haec ambulantes conferemus. De die compitalicio Macrobius lib. 1. Sat. Varro de lingua Lat. Cicero in Piſonem, &

hic

hic libro 8. ep. 7. *Rogat*] ut ueniat ad nos. *Matrem*] Attici: quae uixit annos xc. Nepos in uita. *Περὶ φιλοτιμίας*] libros duos de honorum studio, quos nominat in eius uita Laertius.

EPISTOLA. IV

Serapionis librum] de geographia, de qua Cicero scribere cogitabat. uide epist. 6. & 7. *Transigas.*] cōficias: numeres pecuniam pro rebus, quas ab ipso emimus. *In eo, quod ostenderat,*] ostenderat se haud immenso pretio contentum fore. *Male empta*] nimio empta. *Reddi*] uenditori Titinio. *Voluntate Pomponiae*] non igitur solus Cicero, sed cum Q. fratre, aut cum Pomponia, fratris uxore, eas res de Titinio emerat. *Nummi potius reddantur.*] malim, Addantur: ut hoc dicat. si ea, quae male empta sunt, Pomponia reddi nō uult: adde nummorum aliquid ad id, quod iam numeratum est: solue Titinio pecuniam uel quantam petet: prorsus explica rem, ne scrupulus ullus, aut negotij quidquam supersit. *Scrupulus*] negotium, aut molestia ex infecta re. *Ad Tigranem*] legatus ad Tigranem, Armeniae regem, Clodius. ep. 7. *Syrpiae condicione*] antiquus liber Bessarionis, Syrpae condiciones. utrumque obscurum, & fortasse deprauatum. *Tempus illud,*] cum abierit Clodius. *Quinctus noster*] qui Asiam regebat. *In otio consederit,*] tum expeditus, ut speramus, administratione prouinciae, imperio tertij anni terminato. *Sacerdos Bonae deae*] P. Clodius: qui muliebri uestitu ad sacra Bonae deae accesserat, quo iure sacerdotes solent. ironia. *Cuius modi futurus sit*] nihil enim acturus contra me uidetur, qui de legatione ad Tigranem cogitet. itaque nihil impedit, quo minus liberam mihi legationem liceat sumere. *Sciri possit*] hoc abest a Bessarionis antiquo libro. Caualcantis autem exemplar sic: Sacerdos bene de te cuiusmodi futurus scius sit. uulgata lectio sententiam habet non absurdam:

ſed, cum in ſcriptis libris aliam ſcripturam uideam; uenit in mentem ſuſpicari, ne quis ex ingenio locum reſtituerit. *Quod a me ipſo non deſciuerim.*] quod de ueteri meo defendendae reip. curſu gratiae cauſſa non deflexerim. *Magnum opus est*:] quia ſunt difficiles res ad explicandum. ep. 6. *Praeter quercum Dodonaeam*] ſi quercus eſſent in Terentiae ſaltu, ut in Epiro tua ſunt, iuxta Dodonam ciuitatem; ego Epirum ipſam mihi uiderer in Italia poſſidere. cetera non minus abunde ſunt, quam in tuis Epiroticis poſſeſſionibus: quae hoc uno praeſtant, quod proximas habent nobiles illas quercus Dodonaeas, quae uocales olim fuiſſe dicuntur. praeterea nihil eſt in tota Epiro, quod ego in hoc ſaltu non habeam. Herodotus lib. II. *Vettium.*] Chryſippum Vettium architectum, Cyri architecti libertum: de quo fam. lib. 7. epiſt. 14. *Palaeſtrae Palatinae,*] quae erat in Ciceronis domo Palatina. de muro enim, quem reſtitui uolebat, ſpectabantur ij, qui ſe palaeſtra exercebant. *Pomponiam, & puerum*] ipſe enim conſumere aeſtatem in itinere cogitabat, ſumpta libera legatione. *Puerum*] Quinctum Ciceronem, Quincti filium ex Pomponia. *In timore ruinae*] propter infirmitatem muri, de quo palaeſtra ſpectabatur.

EPISTOLA. V

Aegyptum] fore uidebat, ut Caeſar conſul legatum mitteret ad faciendam cum Ptolemaeo, Aegypti rege, ſocietatem. eam legationem & ſibi deferri cupiebat; & tamen uerebatur, ne alieno reip. tempore diſcedentem infamia ſequeretur. Caeſar libro. III. de bello ciuili. *His mittentibus,*] Caeſare & Pompeio legationem deferentibus: quibus Ciceronis diſceſſus uoluptati futurus eſſet, quod, abſente reip. patrono, ipſi ſe omnia ſperarent ex libidine adminiſtraturos. *αἰδέομαι*] Homeri uerſus de Hectore. *Πουλυδάμας*] conuicium Catonis timebo, ut Polydamantis

lydamantis Hector, si certamen cum Achille recusaret. Iliados χ. *Excipiamus*,] quod ad Aegyptiam legationem attinet, ne properemus, sed excipiamus, & exspectemus, num deferatur. *Contulerit*] quod Pompeij consilia probe nosset, ob intimam familiaritatem. itaque epist. 17. Velim, inquit, ex Theophane expiscere, quonam in me animo sit Arabarches. cum eo loco Pompeium designet. & lib. 5. ep. XI. Pompeius mihi uidebatur in Hispaniam iturus. id ego minime probabam: qui quidem Theophani facile persuasi, nihil esse melius, quam nusquam illum discedere. ergo Graecus incumbet. ualet autem auctoritas eius apud illum plurimum. Hic est Theophanes ille Mitylenaeus, de quo his uerbis in oratione pro Archia: Quid noster hic Magnus, qui cum uirtute fortunam adaequauit? non ne Theophanem Mitylenaeum, scriptorem rerum suarum, in concione militum ciuitate donauit? & Plutarchus saepe. *Se destitutum*,] a Caesare: cuius opera, consulem se designatum iri sperauerat, propterea quod ei consulatum petenti suffragatus erat, ut est ep. 5. *Nepos*,] cum Q. Metellus Nepos proficiscatur, quem opinio erat in locum auguris mortui periturum; cuinam auguratus deferetur? & innuit, Nepotem certum augurem fuisse futurum, nisi Roma discessisset: cur? quia fratris in locum surrogari aequum erat. perierat enim Q. Metellus Celer augur; ut ex oratione in Vatinium cognouimus: Nepos autem & Celer fratres, patrueles tamen, non germani, cum eodem utantur praenomine. Atque hic locus indicat, qui ab urbe abessent, eos fieri augures non potuisse, cum tamen id lex non uetaret, ut lib. 1. ep. XI. ad M. Brutum, *Quoniam Nepos proficiscitur*,] in prouinciam ex praetura: quam uero prouinciam, ignoratur. nam de Hispania, non est, ut intelligi possit: quam rexit Metellus post consula-

tum; ut ex Plutarcho in Caesare, & Dione lib. XXXIX. si diligenter inspiciatur, facile est cognoscere. at haec epistola Caesare & Bibulo cos. scripta est, biennio ante Metelli consulatum, anno post eius praeturam proximo. *Capi possum.*] si enim isti auguratum mihi deferrent, captus beneficio dissentire ab iis in rep. non possem. Nondum enim erat augur Cicero, nec fuit nisi post reditum ab exsilio. quamquam in epist. quam scribit ad Catonem, dicit se auguratum neglexisse: sed scribit ad Catonem, id est ad hominem seuerissimum, ab omni prorsus ambitione alienum. *Videre ciuitatem meam.*] hemistichium ex uetere poeta, in miserabilem ciuitatis adspectum. *Quae putaui esse praeclara*] magistratus, & honores. *Expertus sum*] quia summi honores, summa cum laude gesti, mihi tamen, ut uideo, contra perditorum conatus praesidij minimum attulerunt. iam enim, equitibus a senatu alienatis, cum Q. Catulus, & Q. Metellus, duo fortissimi reip. propugnatores, obiissent; Pompeij, Caesaris, & Crassi facta coitio esset; Bibulus consul, armis foro pulsus, domi se teneret; senatus duces non haberet; afflicta langueret optimatum caussa; non dubie Cicero impendentem exsilij sui calamitatem cernebat. *Cum omnibus Musis rationem habere*] prorsus me litteris dedere. *Rescribe certius*] num ita grauiter laboret, ut desperetur. *Quid de P. Clodio.*] num legatus ad Tigranem eat.

EPISTOLA. VI

Festiuam] iucundam, qua hilaritas excitetur. *Fluctus numero*] quod ab iis fieri solet, quos ipsum nihil agere delectat. *Lacertas*] pisces, lacerti, humani membri, similitudine dictos. Sed malim, Lacertos, ut eos appellant Plinius, Celsus, Martialis, alij. Lacertorum autem tria genera. maximus est colias, de quo Plinius lib. 32. cap. ult. medius

graculus,

graculus, qui uidetur esse, quem Romae merlucium uocant; minimus scomber, uulgo notus, Romae & in Gallia macarello, a maculis, quibus, & forma terrestri lacertae non dissimilis. *Serapione, & Hipparcho*] Serapio Antiochensis, a Plinio in Indice nominatus, scripsit περὶ τῆς γεωγραφίας. Hipparchus autem Nicaeus errata collegit Eratosthenis, ut ait Strabo lib. 2. quo loco eius librum appellat πρὸς Ἐρατοσθένην. Ὁμοειδεῖς] nam & de montibus, & de fluminibus, & de situ urbium, aliaq. huiusmodi saepius iteranda. quo fit, ut, cum eaedem res fere semper occurrant, uarietate orationis distingui uix possint. *Tyrannio*] qui & ipse scripserat τὰ γεωγραφικά. *Quinetiam dubitem*] placeret, Qui etiam; hoc sensu. Vide, quam sim complexus otium. prorsus antea peregrinari statueram, & in ea peregrinatione aliquid scribere τὸ γεωγραφικόν. nunc quandoque cogito, omisso peregrinandi consilio, Antij considere. *Qui etiam dubitem*:] cui etiam aliquando ueniat in mentem Antij considere. *Hoc tempus*] quod ponere statueram in peregrinatione. *Buthroti*] procul a strepitu rerum urbanarum. *Proxima est*] simillima est, quod ad solitudinem, & amoenitatem attinet. Iterat idem libro 4. epist. 8. his uerbis: Scito Antium Buthrotum esse Romae, ut Corcyrae illud tuum. nihil quietius, nihil alsius, nihil amoenius. *Vatinium*] tribunum pl. Caesaris consulis ministrum in seditionibus. *Viginti uiris*] quos Caesar, perlata lege agraria, ad aestimationem agri Campani creauerat; cum insuper quinque creasset, qui aestimatum diuiderent. ep. 7. l. 2. & 2. l. 9. & Dio lib. 38. *Vnum esse saluum*] Caualcantis liber, Viuum est saegium. Bessarionis, Viuum est segium. uulgata lectio lumen interpretationis non desiderat, cum sententia pateat. Πολιτευτέον] reip. opera nauanda, in litteris, uidelicet, & libris, doctissimorum hominum exemplo. Ἀνέκδοτα] uel recondita quaedam,

quae

quae in apertum non proferantur, tibi uni pateant; uel, qualia nemo adhuc edidit. *Theopompino genere*] Theopompus in historijs suis hominum mores aspere accusabat. *Πολιτεύομαι,*] opera, quam nunc quidem, Antij dum sum, reip. nauo, haec est, odisse improbos. *De Quincti fratris negotio*] quod Q. Ciceroni, Asiam regenti, a populo Romano in sumptum debebatur, id sibi ille denario, id est Romana pecunia, non cistophoro, qui nummus erat Asiaticus, curari uolebat. uide igitur, inquit Cicero, ecquae spes sit denarij, an cistophoro contenti esse cogamur. Pompeianum appellat, quod in Asia magnam pecuniam Pompeius in cistophoro habebat, quaesitam quo tempore in ijs regionibus contra Mithridatem bellũ gessit: e qua pecunia quaestores numerari Quincto uolebant, tantundem ipsi postea Pompeio Romae denario numeraturi. ep. 16. *De muro*] Palatinae domus. ep. 6. l. 2. *Aliud quid? etiam.*] aliud quid est, quod ad te scribam? unum hoc reliquum est: quando te proficisci &c. Sic locutus est ep. xi. l. i. quo in loco uide, quae diximus.

EPISTOLA. VII

Quem non amabam,] forte, Pompeium: quem amare desierat, quod Clodium ad plebem transduxisset. ep. 29. l. 2. *De Publio*] Clodio. *Legatione*] ad Tigranem. ep. 2. *Quid sit acturus.*] num ea sit usurus. nam paullo post: Quam si ille contemnit, spectaculum egregium. *In hominem*] tolle praepositionem, In: sententia patebit. *Amißurus.*] cum legatus longe gentium abiret: qui plebeius uideretur esse factus, non ut inani legationum munere tempus consumeret, sed ut Romae plebis negotium gereret. *Patricios salutare*] Armeni reges Romam uenire solent, ut patricios salutent. tu autem, patricius cum esses, transire ad plebem uoluisti, quam ob caussam? ut ipse regem Armenium ires salutatum. minus igitur significas.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ficas esse dignitatis in plebeijs, quam in patricijs, cum hi salutari soleant, tu autem salutatum ire uelis. *Latoribus, & auspicibus legis curiatae*;] illis ipsis, qui eum ad plebem transduxerunt, Caesari uidelicet, & Pompeio: quorum alter consul legem tulerat de Clodio ad plebem transducendo; alter augur in auspicio fuerat. epist. 9. Dio lib. 38. *Legis curiatae*:] qua Clodius ad plebem transductus est, Caesare latore, auspice Pompeio. in oratione pro domo. *Vnus uir*] cum in domo Caesaris, pontificis maximi, inter mulieres deprehensus est. ep. 7. *In uiginti*] creatis ad diuisionem agri Campani. ep. 1. l. 9. Velleius lib. 2. Suet. in Augusto, Dio lib. 38. *Pisaurensis nebuloni*] Bessarionis liber, item Caualcantis, Pisaurensia neptiloni. alij aliter. nos, quammaxime ad antiquam scripturam accedentes, ita putamus esse corrigendum: Illa opima ad exigendas pecunias Druso, ut opinor, Pisaurensi, an epuloni Vatinio reseruatur? ut, quae Clodio promissa fuerat legatio, eam dicat Druso, aut Vatinio reseruari. & est usitata Ciceroni locutio, ambigenti hoc an illud sit: ut libro 1. Nos hic te ad mensem Ianuarium exspectamus, ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios missis? & in epistola ad Trebatium: Cn. Octauius, an Cn. Cornelius quidem? is me ad cenam saepe uocat. item in Bruto: Paucis ante, quam mortuus est, an diebus, an mensibus? & lib. 12. Dicitur Quinctum filium uidisse an euntem, an iam in Asia? *Bella relegatio*] non est hoc, Clodium legare, sed specie legationis relegare. Et argute, cum post uerbum, Ieiuna, adscripturus uideretur, Legatio, ut contrarium contrario redderet, quia dixerat, Opima? iocum captans repente uertit sententiam, & intulit, Bella relegatio. In libro Bessarionis antiquo uideo scriptum esse, Ieiuna tabella relegatio, tribus uerbis distincte: ut mutationis minimum sit in nostra correctione. *Ad istorum tem-*

pora

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

pora reseruatur.] qui enim Clodium nunc ad Tigranem mittunt, ideo mittere uidentur, ut comitijs tribunicijs Romae ne sit, itaq. petitione tribunatus excludatur. id autem, ut tribunatum illi non tam eripiant, quam ad ipsorum tempora reseruent. quasi arbitratu suo possent magistratus dare, cum uellent. *Incende hominem*] incende Clodium contra Caesarem, & Pompeium, qui eum tam contumeliose tractent. *Ex Curione*] cognosce ex epistola sequenti. *Consulatum sibi ereptum*] sperauerat enim, in petitione consulatus usurum se esse Caesaris opibus, qui & ipse Caesari petenti anno proximo superiore suum studium, suamq. operam praestiterat. sed Caesar ubi ad consulatum peruenit, de officio non laborans, Arrium neglexit. *Ereptum* :] non quia consules essent creati, sed quia Caesaris promissis Arrius destitutus iam de consulatu desperabat; cum se exclusum non dubie conijceret, Caesare, Pompeio, & Crasso sibi inuicem gratificantibus.. ep. 5. *Megabocchus*] Pompeius: qui in his epistolis a Cicerone diuersis nominibus appellatur, Epicrates, qui omnia teneret; Sampsiceramus, Arabarches, & Hierosolymarius, haec loca uictorijs adeptus; Megabocchus, magnus Africae rex, quia Domitium, & Iubam, Syllanis temporibus in Africa uicerat. Bocchus autem in Mauritania, Africae parte, regnauerat. *Sanguinaria*] caedis cupida; uel facilis ad caedem committendam; ex Catilinae, sanguinarij hominis, disciplina. ep. 12. Concursabant, inquit, barbatuli iuuenes, totus ille grex Catilinae, duce filiola Curionis. & ep. 14. Nostri isti comissatores coniurationis, barbatuli iuuenes. *Inimicissima est.*] magno odio Megabocchus est huic sanguinariae iuuentuti. *Auguratus*] nam ex ambitione multorum, qui in locum Metelli petent, dissensiones inter istos exsistent. ep. 5. *Quinque uiris*] puto pro Quinque, reponendum Viginti, de quibus in hac

epist.

epiſt. *Loqui quoſdam*] contra Caeſarem, & Pompeium. *Naufragia*] diſſenſiones, & rixas. *Exire de naui*] cum mihi facultas eripiatur adminiſtrandae reip. *Non abiectis*,] non ſponte, ſed coactus omitto curam reip. *Ex terra*] ipſe extra periculum naufragij: quale illud Lucretij.

,, Suaue, mari magno turbantibus aequora uentis,
,, E terra magnum alterius ſpectare laborem.

De muro,] de quo epiſt. 4. & 6. *Caſtritianum mendum*.] quiddam ſignificat de Caſtritio, qui in Aſia negotiatus erat. ut ex oratione pro Flacco. CIↃ CCIↃↃ IↃↃↃ] corruptus, opinor, locus. non enim in explicanda aliqua ſumma praeponitur mille decem millibus. quare malim ſic, CIↃ CIↃ CIↃ: ſi tamen per antiquos libros liceret: quod licere non uideo. mendum illud Caſtritianum fortaſſe fuit inter tria millia, & triginta millia, quae infra proxime nominantur. ſed, ut dixi, ueteres libri conſulendi. Tria millia ſeſtertiorum ſunt, ſcutati nonaginta: triginta uero millia, nongenti. *Scripſerat*] ex Aſia prouincia. *Cicero*] filius meus. *Fratre*] patruele, Quincto Cicerone filio. *De Amalthea*] gymnaſio Ciceronis, de quo ep. I.

EPISTOLA. IIX

Ante diem XVI. *Kal. Maij*] puta dictum, XVI. Kal. Maij. nam idem ſignificat: quaſi, decimoſexto die ante diem Kalendas Maij; ut tamen includantur Kalendae Maij. itaque in epiſtola ad Tironem, poſt diem nonas Nouembris conſtituit ante diem IIX. idus Nouembris, ideſt, IIX. idus Nouembris. eſt enim conciſa locutio, cum dicimus, IIX. idus; cum uero, ante diem IIX. idus, plenior: nam eſt, ante diem idus octauo die: ut, & qui primus iduum eſt dies, & qui extremus, intra numerum recipiantur. *Dediſti*,] eam, quae pueris excideratin uia. *Hiſtoria dignum*,] non leue quiddam, aut iocoſum, ſed ſerium, & graue:

ue: qualia sunt, quae in historias referuntur. *De Publio*] aiebat, Caesari, & Pompeio bilem commoueri, quod a P. Clodio cōtemni legationem ad Tigranem uiderent. ep. 7. *Mirandum in modum*] de quo ep. 10. Vnus loquitur, & palam aduersatur adolescens Curio. *Reges odisse superbos*] qui supra leges esse uellent, Caesarem, Pompeium, & Crassum. Nec dubito, quin sit hemistichium ex uetere poeta, cum in illud inspicio, quod legitur libro 6. ep. 3. Tibi ualde solet in ore esse, Grauius autem non contemnere se, & reges odisse superbos. *Opinor aliud agamus.*] ego, & ex istorum societate ne quid mihi crearetur periculi, timebam. nunc cum & initia uideam dissensionis ipsorum inter ipsos; & iuuentutem audiam haec ferre non posse: opinor, licet mihi animum a timore liberatum ad alias res transducere. quod idem in epistola superiore dixit, Vna spes est salutis, istorum inter istos dissensio. *Historiae.*] scribendae, Theopompino genere: epist. 6. *Saufeium*] tardum, & negligentem: qualis Saufeius, qui laborem non fert, uel natura, uel, quia Epicureus, instituto, & consuetudine. uide ep. 1. lib. 7. *Quoniam putas*] hoc, inquit, tempore non putas diutius mihi esse manendum in Formiano, ut cratere illo fruar, quem scis me in delicijs habere, quod ad potationes aptissimus, & elegantissimus sit. *A. IV. Kal. ad pridie nonas Maij*] uerbum Kal. puto abundare, & legendum, A IV. ad pridie nonas Maij: ut. IV. nonas ludi committerentur, pridie desinerent: cum simile ueri sit, eo die Ciceronem Antij esse uoluisse, qui ludorum commissionem proximus antecessit: siquidem Antium cogitat dumtaxat ludorum caussa. & erit perelegans locutio, A. IV. ad pridie nonas; ne, Nonas, inepte iteretur. inculcatam suspicor dictionem Kal. ab hominibus imperitis, qui desiderari aliquid crederent post, IV. *Ad Kal. Iun.*] ut in senatu adesse possim.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

possim, qui Kalendis haberi solebat: ut exemplis infra docebimus.

EPISTOLA. IX

Cum Publio dialogos,] Atticus ad Ciceronem scribebat, e Clodio se, quae poterat, in sermone elicere. *Illum uero*] illum autem maxime. *βοῶπις*] ἐπίθετον Iunonis apud Homerum, quasi bouinos habens oculos. Cicero transtulit ad Clodij sororem, tamquam alteram Iunonem, quae cum fratre coire diceretur. ep. 1. *Pacta sunt,*] promiserat Clodius Pompeio, se nihil acturum contra Ciceronem. ep. 22. & 24. *Non seruantur*] a Clodio. *Hierosolymarius.*] Pompeius, a Hierosolymis captis. *Transductor ad plebem*] transduxerat Clodium. ep. 7. *Putißimis*] luculentis, & splendide scriptis: quibus illum ornaui. unde Aurum purum putum. Potest intelligere cum alias, in quibus Pompeium laudauit, orationes, tum eam maxime, qua Maniliam rogationem suasit. *Gratiam retulerit*] qui plebeium fecerit inimicum meum. *Nebulo iste*] P. Clodius. *Cum his dynastis*] cum Caesare, Pompeio, & Crasso; qui omnia possunt. *De Cynico consulari,*] nullam, inquit, non modo in me, sed ne in Lucullum quidem, aut Hortensium, poterit Clodius inuidiam concitare. nam Pompeius, Caesar, & Crassus cum omnia teneant; qui fieri potest, ut ulla nos in inuidia simus, spoliati opibus, & illa senatoria potentia? itaque, quod contra nos agat, Clodius non habebit. Cynicum autem se uocat, quasi Diogenem quendam, seuerum hominem, minime delicatum; illos autem, piscinarum Tritones, quod ita piscinis delectarentur, ut quasi Tritones in aquis uiuere uiderentur. Et placet, ut illud, Cynico, cum laude dicatur, hac sententia, non modo me, cuius omnes curae ad uirtutem referuntur, sed ne istos quidem, qui praeter suas piscinas nihil curant, poterit Clodius in ullam inuidiam

diam adducere. *Quam potuit*:] ſubaudi, per publicas rationes.eſt enim, Potuit, licuit, debuit, aequum fuit. quale illud ep.15. Potuerit intercedi, nec ne, nihil ad ſe pertinere. & in oratione pro domo: Senatus aliquid conſilij capere potuit: & in epiſtola Coelij: Potuit ſuperſedere, pro oportuit. ſic enim habent uetuſti libri. *Catonis*,] qui equites a ſenatu alienauit. ep.16. *Auſpicia*] docet in oratione pro domo ſua, Clodium contra auſpicia fuiſſe adoptatum, quia, quo die de eius adoptione lata lex eſt, Bibulus augur de caelo ſeruauit, & agi cum popolo nefas erat, cum de caelo ſeruaretur. Idem & in oratione de haruſpicum reſponſis. *Aeliam legem*,] quae erat de obnunciationibus: qua Caeſar neglecta, Bibulum collegam obnunciantem armis foro expulit. Suetonius. *Iuniam, & Liciniam*,] quam non ſeruauit Vatinius; quia trinundini rationem in legum promulgatione nullam habuit: de quo lex Iunia Licinia ſanxerat. Liciniam uero, quae legum latoribus, eorumq. collegis, cognatis, affinibus poteſtatem, aut curationem mandari uetabat, diuerſam ab hac fuiſſe, ſatis multis uerbis in libro de Legibus docuimus. Et, ut aliud ex alio, in oratione in Vatinium ita ſcriptum eſt: Quaero, poſtulatus ne ſis lege Licinia, & Iulia? corrupte, ut opinor: cum legendum uideatur, Licinia, & Iunia: de quibus & in oratione. v. in Antonium mentio fit. *Caeciliam, & Didiam*] antea, Coeliam, in uulgatis libris, nec aliter in omnibus ſcriptis. nos tamen aliquot ab hinc annis, Caeciliam, in noſtro libro repoſuimus, primum ex oratione pro domo, ubi Caeciliae legis, & Didiae mentio iteratur; deinde ex faſtis; in quibus uideo collegas eſſe Q. Caecilium Metellum, T. Didium Viuum anno ab urbe condita DCLVI. niſi ſi quis, contra ueritatem plus aequo pugnax, Coelium, & in conſulum catalogo legendum contendat. quem facile ratio uincet, cum Metellus non Coe-

liae,

liae, ſed Caeciliae gentis cognomen ſit. Opinor autem hac lege cautum eſſe, ut, quae leges per trinundinum promulgatae non fuiſſent, eae non ualerent. quod ex oratione pro domo ſua, & ex. v. in Antonium cognoſcitur. Caeciliam uero Didiam, quae diuerſis de rebus legem ferri uetabat, de qua mentio fit in eadem pro domo ſua, diuerſam ab hac fuiſſe; facile eſt conijcere; cum tamen ab ijſdem conſulibus lata ſit. *Effuderunt*:] proiecerunt; ut reſp. periret. *Regna*] hoc aperte in oratione in Vatinium: Volo uti mihi reſpondeas, feceris ne foedera tribunus pl. cum ciuitatibus, cum regibus, cum tetrarchis? erogaris ne pecunias ex aerario tuis legibus? eripueris ne partes, illo tempore cariſſimas, partim a Caeſare, partim a publicanis? & in epiſtola ad Lentulum: Tota interrogatio mea nihil habuit aliud, niſi reprehenſionem illius tribunatus: in quo omnia dicta ſunt libertate, animoq. maximo de ui, de auſpicijs, de donatione regnorum. *Tranſeat*] inuidia diſcedet a nobis, & ad eos, qui haec fecerunt, tranſibit. *Habitura*:] pro habitatura: ut apud Plautum, Quis hic habet? & in libris Digeſtorum, Habet poſt horrea mea. *A Theophraſto*] a Theophraſti libris de rep. quorum lectione ita delectabatur, ut Plutarchus Theophraſtum Ciceronis delicias appellet. *Noſtra illa tempora*,] triennium quod fuit a conſulatu Ciceronis & Antonij ad conſulatum Caeſaris & Bibuli. epiſt. 9. lib. 1. fam. *Inuidioſa*] ad populum: cum ſenatus opes ex equitum concordia uigerent. *Tres homines*] Caeſarem, Pompeium, Craſſum. *Vatinij ſtrumam ſacerdotij διβάφῳ ueſtiant*.] Vatinio auguratum deferant. delatus tamen non eſt: ut oratio in ipſum oſtendit. de hoc auguratu ep. 5. & 7. *Strumam*:] ſtruma tumidum fuiſſe Vatinij guttur, ſcribit Plutarchus in Cicerone. *Sacerdotij*] διβάφῳ: ſacer-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

dotium pro auguratu posuit & in epistola ad Catonem. *διβάφῳ* autem praetexta, qui auguratu praediti essent, utebantur. in epistola 16. ad Coelium, lib. 2. fam. *Qui peccauit*,] cuius culpa conuersus est orbis reip. epist. 1. & 7. Σοφιςεύειν] sapientiam quaerere, philosophari, missa reip. cura. *Si ille cogitat*,] si quid ille aduersus me inimice cogitat. uel corrige : Si ille cogit, at tantum dumtaxat nos defendere. ut nihil mutetur, &, Tantum dumtaxat, ita dictum sit, quo modo dicitur, Tantum modo, pro Tantum. *Proprium artis huius*] quia sophistae, si quis prior in disputando lacessisset, ulciscebantur. Ε'παγγέλλομαι] hoc uerbum, etsi coniungitur cum Homeri uersu, non Homeri tamen, sed Ciceronis est. *Ingratis uectoribus*] Pompeium notat; qui, cum Ciceroni summe deberet, eius tamen inimicum ad plebem transduxerat.

EPISTOLA. XI

Τρηχεῖα] Homeri uerba de Ithaca, Vlyssis patria, Odyss. 1. Quid ego, inquit, Arpinum te inuitem? quod amoenitate delectare non magis potest, quam Ithaca illa, in asperrimis saxulis, tamquam nidulus, affixa; fortes tamen uiros, non minus quam Ithaca, gignit. Erat autem Cicero Arpinum Formiano, Arpino Romam iturus. ideo dicit, Romae te fortasse uidebo. ep. 8.

EPISTOLA. XII

Negent illi] cum Caesar, & Pompeius Clodium ad plebem transduxissent, eoq. mox non satis amico uterentur, qui etiam delatam ab iis Armeniam legationem contempsisset; negabant, illum plebeium esse factum, ideoq. nec tribunatum posse petere. hic Cicero indignans, quod regnum, inquit, est hoc? fecerunt, quod iure non poterant: nunc, quia paenituit, factum negant. sed, si Clodius emittat ad me, qui meum hac de re testimonium tabellis excipiant,

piant, & obsignent; iurabo, Cn. Pompeium Antij mihi narrasse, in auspicio se fuisse, cum Clodius lege Caesaris ad plebem transduceretur. *Publium tribunum pl. factum eße*] cum Clodius tribunus pl. factus erit, tum quid isti dicent? negabunt id fieri potuisse, quia non iure ad plebem transierit? Et, quamquam nondum Clodius tribunatum adeptus erat, Cicero tamen, ut de re, quae iam sit, quia futurum non dubitat, ita loquitur. Alij, Publium plebeium factum esse. placeret, si ueteres libri consentirent: cum illud, quod sequitur, In auspicio fuisse, ad tempus illud spectet, quo plebeius Clodius factus est. *Collegam Balbi*,] in xxuiratu. ep. 7. Atium enim Balbum, qui maternus auus Augusti fuit, cum ex Iulia, Caesaris sorore, Atiam genuerit, in xxuiris fuisse, Suetonius narrat in Augusto. nec abest ironia: quod, collegam habere Balbum, hominem Aricinum, honoribus non insignem, Pompeio magno turpe uideri posset. *In auspicio fuiße*] cum lex curiata ferretur: quod Pompeius negabat, cum tamen negare non posset. ep. 7. &, In auspicio, tamquam augurem. nam, cum ferretur curiata lex, augures adesse oportuit. ep. ult. lib. 4. & ep. 3. lib. 8. *Commode*] paullo ante, tantum, commodum. *Curio meus*] addit, Meus, ad differentiam: quia pater Curio uiuebat, eodem praenomine: quemadmodum epist. 8. ad eiusdem Curionis nomen adscripsit, Adolescentem: epist. autem 24. Filius. *Ista*] leges, Caesaris. quod Clodius in tribunatu conatus est. in oratione pro domo sua. *De illius adoptione*] negat se tulisse ad populum de Clodij adoptione, id est de transitione ad plebem, nam Clodius adoptionis iure, cum patricius esset, ad plebem transiit. ep. 7. *Suum*,] ualde enim Caesarem oderat uel patris nomine, qui cum Caesare inimicitias gerebat. Suetonius, & de claris

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

oratoribus. *Memmij*,] hic anno proximo praetor cum L. Domitio collega de Caesaris actis retulit. Suetonius. *Metelli Nepotis*] qui oderat Pompeium propter diuortium sororis Muciae. ep. 10. l. 1. & fam. l. 5. ep. 2. & Dio. *De ruminatione quotidiana*] de occultis consiliis, quae Caesar, Pompeius, Crassus quotidiana ruminatione contra remp. inirent. *De cogitatione Publij*] de rescindendis Caesaris legibus. *De lituis βοώπιδος*] P. Clodij sororem intelligit, quae tamquam lituus fratrem ad contentiones excitaret. erat enim seditiosa. ep. 1. 9. 12. *De signifero Athenione*,] acciperem de Sex. Clodio, qui fuit operarum P. Clodij dux, ut Athenio seruorum, nisi tempora repugnarent: siquidem ante tribunatum nullas turbas P. Clodius potuit commouere, & Sex. Clodio seditionum ministro non nisi post tribunatum usus est. Potius igitur accipiendum uidetur de Vatinio tribuno pl. qui tum erat Caesaris consulis quasi signifer contra partes optimatum: ut etiam, ui perditorum hominum incitata, M. Bibulum consulem, popularibus actionibus aduersantem, in uincula ducere conatus sit. in oratione in Vatinium. *Missis ad Cnaeum*,] missis a Caesare Capuam ad Pompeium, agros plebi diuidentem. erat enim xx. uir, ut paullo ante docuimus. & infra, Litterae Capuam ad Pompeium uolare dicebatur. ep. 19. *Conuiuij*] quo scripserat Atticus se esse iturum &, quae in eo conuiuio litteris digna euenissent, omnia Ciceroni significaturum. Ἀσελγοῦς] delicatum uocat ep. 14. *Desederit*] metaphoram persequitur: ut, quod fluctuauerat, desidat. *A me ferre*] habere. *Dicaearchum*] scriptorem luculentum. ep. 1. & 16. & l. 6. ep. 2. Κικέρων ὁ φιλόσοφος] iocatur de se ipso: & πολιτικὸν Atticum appellat, quia Dicaearchum secutus anteponeret τὸν πρακτικὸν βίον τῷ θεωρητικῷ. ep. 16.

EPI-

EPISTOLA . XIII

Epistolam] proximam superiorem intelligit. *Domum*] Romam. *Regnum uestrum*] iniustam paucorum dominationem. *Sileri* :] neminem reclamare iniquis Caesaris actis. Τηλέπυλον λαιςρυγονίην] ex Homeri Od. K. *Cuius cognomen una cum Crassi Diuitis cognomine consenescit.*] Pompeij cognomen illud, Magnus, suam celebritatem, honoremq. amittit: quemadmodum & Crassi, qui Diues ex opibus appellatus est, opibus imminutis cognomen paullatim exstingui tur. Sic enim interpretor, non, ut alij, quia Caesari remp. uexanti uterque assentiretur. nostram sententiā confirmat Valerius Max. lib. 6. cap. 11. Quid, inquit, Crasso? nonne pecuniae magnitudo locupletis cognomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlationē iniunxit. Nominatur & infra, ep. 24. est autem diuersus ab eo, qui periit in Parthis: qui licet Romanorum omnium ditissimus fuerit, cognomen tamen Diuitis numquam est adeptus. quare miror uisum esse nonnullis, eundem esse Crassum, & qui hic, & qui ep. 3. lib. 1. nominatur: cum fuerit quidem uterque diues, Diuiti tamen ei tantum Cognomen fuerit, qui ad inopiam postea redactus: quod Valerio teste iam probaui. Praeterea praetor hic ep. 24. at ille alter consul multo ante cum Pompeio. *Litteras ad Sicyonios*] scriptas a consulibus: ut tibi pecuniam soluant. ep. 18.

EPISTOLA . XIV

Quantam] quia scripserat Atticus, se cum M. Bibulo sermonem habiturum, etiam cum Clodia Publij sorore. *Ita*] ita instructus afferes ad me quae cognoueris ex sermone Bibuli, e colloquio βοώπιδος. *Ad sitientes aures*] aptius & ad consuetudinem Latini sermonis, & ad sententiam, si legatur, quo modo placebat Vbaldino, Vt ad sitientes aures. *Sampsiceramus*] Pompeius a regulo in Syria Sampsiceramo de-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

uicto. Strabo. *Ευανατρέπτους*.] Caesar in consulatu acta Pompeij sanxerat, legibusq. firmauerat: ut Appianus, & Plutarchus. ideo, ne non satis firmae essent Caesaris leges, Pompeius suo nomine timebat. quia senatus haud multis ante annis & Liuias leges, quod contra auspicia latae essent, sustulerat. *Εὐανατρέπτους* ergo, propter auspicia neglecta. ep. 9. *Ruere*] iracunde furere. ep. 21. *At comparem basilicae*?] basilicam habere me dicam? habeo tribum Aemiliam. quod enim basilicae similem esse uillam suam dixerat; quasi non bona esset comparatio, correxit, & intulit, Aemiliam hic ego habeo tribum, non uillam. quid enim basilicae comparem; in qua sunt homines multo, quam in Aemilia tribu, pauciores. neque uero totam tribum significauit, sed Formianos tantum, qui in ea suffragium ferebant, ut in Liuio legimus lib. xxxiix. quasi dixerit, tantum habeo Formianorum frequentiam, quanta in Aemilia tribu suffragiũ ferre solet. *ὑπερβολικῶς*. *Contubernalis,*] qui totos dies mecum sit. *Commodissime*] ni uiderem, te hic a me commodissime exspectari, & excipi posse. ep. 10. & xi. *Fundum Formianum*] qui mihi nunc ex istorum molestia odiosus est. *Et tamen illud probem.*] Probe, & proxime, Aggrediemur, esset planius. hoc enim diceret: Et tamen probe illud praestabimus: magnum quid aggrediemur.

EPISTOLA. XV

Quiddam inueniri possit,] scripserat Atticus inuentum iri quiddam a Caesare super agraria re, quod nemo improbaret, nemo recusaret. ep. 15. *Comitiorum dilatione*] Bibulus, domo pedem non efferens, edictis comitia differebat. neque uidentur haec fuisse comitia consulum designandorum, (quippe ante Quinctilem mensem non designabantur, haec autem Aprili mense scripta sunt) sed legis agrariae rogandae. *In Publio spes est*] afflicta resp. iacet,

quam

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

quam Bibulus erigere non potest, qui se, Caesaris metu, parietibus tenet. quis igitur eriget? spes iam nulla superest, nisi in Clodij tribunatu, qui istorum est inimicissimus: ergo, etsi uideo, quae mihi ab illo tempestas impendeat, fiat tamen, fiat tribunus pl. Et protulit hoc Cicero cum indignatione; quod reip. salus in uno posita uideatur, homine omnium perditissimo. ep. 12. *Ex Epiro*] quo Atticus propediem erat iturus, ad exigendas a Sicyoniis pecunias. *Disputare*] altercari. *Vt hoc non sit*] ut mecum non disputet, non contendat. *Tamen seruet remp.*] sic Bessarionis antiquus liber. itaque nihil muto, & explano sic: Fiat Clodius tribunus pl. si non aliam ob caussam, at ob hanc, ut eo citius tu ex Epiro reuertare. uerum, ut hoc non sit, id est, etiam si tu reuersus ex Epiro non sis, fiat tamen tribunus pl. ut remp. seruet. in quo spectaculum erit egregium; cum reip. caussa pugnare Clodium contra eos uidebimus, a quibus plebeius factus sit, ut cum ipsis remp. oppugnaret. iam enim se inimicissimum eorum, qui remp. tenebant, Clodius ostenderat. ep. 12. *Te consessore*] te praesente. *Ingemueram*] ad Sebosi aduentum. *In montes patrios,*] Arpinum pergam. quia iam ante Arpinum ire statuerat. ep. 8. & XI. *Si solus non potuero,*] Arpini si solitudinem non feram, cum rusticis ibi esse malo, quam in Formiano cum his perurbanis. *Certi nihil scribis*] de aduentu tuo. *Tibi praestoler*] sic oratione. I. in Catilinam: Qui tibi ad forum Aurelium praestolarentur armati. *Controuersia Muluiana,*] publicani publica conducebant. ideo Muluius, cognitor, ut puto, publicanorum, publicos agros a priuatis uindicare conabatur, ut publicanorū uectigal augeretur. *Communem caussam*] nō praecipuam ipsius, sed & tuam, & communem omnium publicos agros possidentium. *Agros publicos*] Agri publici, de hostibus capti, tria

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

genera, unum, quod colonis donabatur; alterum, quod a censoribus in quinquennium locabatur; tertium, quod ob uastitatem, quae fere bellum consequi solet, iis, qui colere uellent, in perpetuum assignabatur, imposito annuo uectigali, ut arbustorum quincta, frugum decima, pecoris etiam quaedam pars, penderetur. quod ab Appiano lib. I. bellorum ciuilium scriptum est. ex hoc tertio genere erant agri, quos Terentia, & Atticus possidebant. sed Atticus legitimum uectigal publicanis pendebat: qui fortasse cum illo agrorum genere, de quo secundo loco mentionem fecimus, hoc etiam tertium de censoribus conduxerant, non ut fructus ipsi perciperent, sed ut uectigal illud, cuius admodum facilis exactio non esset, suo periculo exigerent. Terentia ne uectigal quidem illud, satis tenue, pendere uolebat; credo ne beneficium amitteret lege Thoria datum. nam Sp. Thorius, ut ait Cicero in Bruto, agrum publicum uectigali leuauerat. sed uidetur eius legis auctoritas, ut aliarum quoque legum, uetustate contemni coepta: itaque multi, quorum in numero Atticus erat, uectigal, tamquam lege illa abrogata, pendebant: nonnulli uero, in quibus erat Terentia, tamquam lege Thoria manente, recusabant. Terentiae negotium agebat Atticus, eo libentius, ut Cicero significat, quia, si secundum Terentiam in ea caussa iudicatum esset, ipse etiam de pendendo uectigali recusasset, immunemq. agrum publicum legis Thoriae beneficio possedisset. Muluiana uocatur controuersia, quia Muluius, ut puto, publicanorum caussam procuraret. legis Thoriae mentio fit libro etiam III. de Oratore, his uerbis: Appius maior, cum ageretur in senatu de agris publicis, & de lege Thoria; & premeretur Lucilius ab iis, qui a pecore eius depasci agros publicos dicerent; Non est, inquit, Lucilij pecus illud, erratis: liberum est: qua lubet, pascitur.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

tur. Eandem legem nominat Appianus, omisso latoris nomine: ac uidetur opinari, non hanc de tollendo uectigali, sed aliam de abroganda lege agraria Ti. Gracchi a Sp. Thorio tribuno pl. latam esse, ut cõfirmaretur ueterum dominorum possessio, manente legitimo uectigali: sublatum autem uectigal ab alio tribuno pl. quem non nominat, ostendit. sed mihi Cicero rerum Romanarum auctor est certior. *Pendis*] pro agro publico. non litigas, ut nihil pendas, sed ut agrum retineas: haec uero ne pendere quidem uult, nedum agros reddere.

EPISTOLA. XVI

· *Illius*] Caesaris. *Aliquid*] de agraria re. *Nemo improbaret*] hoc quidem Caesar ipse dictitabat. uide Dionem initio lib. XXXIIX. *Deinde, ut me ego consoler*,] maius aliquid ex tuis superioribus litteris timueram: nunc ego me consolor: quia, quod scripsisti, neque eiusmodi uideo esse, quod ab omnibus probetur; &, id ipsum quod est, contra Caesarem ipsum esse intelligo. omnis enim exspectatio &c. *Deriuata*:] exspectatio illa omnis de agraria re hunc exitum habet, ut ager Campanus plebi diuidatur. *Vt dena*] si dena singulis iugera diuidantur, ut proximis litteris significas. id & P. Rullus in sua lege scripserat. quod Cicero oratione. II. in eum ostendit. *Reliqua omnis multitudo*] quia XX. hominum millia diuisionem agrorum petebant & consecuti sunt. Velleius lib. II. Appianus lib. II. *Illis*] qui legem agrariam tulerunt. *Abalienetur*] id non accidit: quia Caesar, cum agrum Campanum intelligeret tantae multitudini non sufficere, praeterea Stellatem Campanum diuisit. Suetonius. *Portoriis Italiae sublatis*,] huius loci sententia facile mihi ex Dionis historia patuit. is enim libro XXXVII. legem ait a praetore Q. Metello Nepote la-

tam

tam eſſe, ut uectigalia omnia tollerentur; quod ea ciuitas & Italia uix ferre iam poſſet. hanc legem temporibus etiam imperatorum obſeruatam, ſignificat Paulus lib. ult. de cenſibus, cum dicit: Diuus Veſpaſianus Caeſarienſes colonos fecit, non adiecto, ut & iuris Italici eſſent, ſed tributum his remiſit capitis. Diuus autem Titus etiam ſolum immune factum interpretatus eſt. quaſi dixerit: Titus e ſua liberalitate, etiam ius Italicum datum eſſe, uoluit, quod in ſoli immunitate conſiſtebat. *Vectigal*] Feſtus exponit his uerbis: Vectigal aes dicitur, quod ob tributum, et ſtipendium, & equeſtre, & ordinarium pop. debetur. *Domeſticum*] in Italia. *Viceſimam*] aurum uiceſimarium in aerario ſanctiore ad ultimos reip. caſus ſeruari ſolitum;, ſcribit Liuius lib. 27. & erat uiceſima tributum, cum de uicenis unum penderetur. *Conciuncula*] tribunicia. *Pediſequorum*] infimae pl. quae, ſi quis tribunus de tollenda uiceſima concionaretur, clamore ſtatim eſſet approbatura. *Peritura*] ne exigeretur. *φυσᾷ γάρ.*] non iam diſſimulat, ſed, quid ſentiat, praeſefert. *φορβειᾶς ἄτερ*] eſt in tibijs ligula, qua exempta, ſpirant maiore ſono. Sophoclis locus, cuius mentio eſt apud Dionyſium Longinum *περὶ ὕψος*. *Iſtuc adduci*] adduci, ut agri Campani diuiſionem, rem turpiſſimam, & reip. maxime exitioſam, Caeſari gratificans probaret. *Eσοφίζετο*] malitioſe ſuam culpam excuſabat. *Probare,*] Caeſar, ante quam legem agrariam ferret, ſcriptam in ſenatu recitauit; ſi quis quid improbaret, correcturum pollicitus. praeter Catonem contra nemo dixit. Dio libro. XXXIIX. *Actiones ipſum*] ſi Caeſar ijs legibus deinde ad ſuam potentiam abuteretur, ipſum eſſe accuſandum, ſibi uitio dari non poſſe. *Potuerit,*] pro, debuerit; ut epiſt. 9. *Rege Alexandrino*] ut rex Alexandriae Ptolemaeus a ſenatu & populo Romano ſocius appellaretur. Caeſar libro.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

libro. III. de bello ciuili. *Aliquando*] quasi diu id Ptolemaeus expetisset, regni confirmandi caussa: quoniam neque genere, neque animo regio esse putaretur: ut ait Cicero in agraria. I. *De caelo tum seruasset*,] legem ferri non licebat, cum de caelo seruaretur. ep. 15. Caesar tamen, seruante Bibulo, leges tulit. Dio lib. XXXIIX. *De publicanis*] quos locationis Asianae inductionem postulantes Caesar tertia mercedum parte releuauerat. Suetonius. *Quidquid futurum fuerit*,] sic & antiqui libri: planius tamen, Quid futurum fuerit: ut hoc dicat: quod Bibulus foro pulsus cum ignominia sit, sibi adscribendum non esse: nam etsi legem agragiam probarit, de Bibulo tamen, legem impedire conante, se id, quod euenit, diuinare non potuisse. *Sampsicerame*] Pompei. ep. 14. *In monte Antilibano*] in longinquis regionibus uectigal dedisse populo Romano, domesticum abstulisse? de monte Antilibano Plinius libro. V. Strabo libro. XVI. *Obtinebis?*] excusabis, tueberis, ut homines non reprehendant. *Ingratis animis*] quorum uitio fit, ut nemo libenter, aut libere tueatur remp. qui si non essent ingrati, ac mecum, ut debebant, consentirent: non tibi ea liceret facere, quae pessime facis. non igitur exercitu Caesaris, sed illorum culpa nos opprimes. *Appellantur*] sed non sunt. *In eam partem*] contra tam iniquam paucorum dominationem. *Hoc statui, &c.*] statui, cum Dicaearcho morem gesserim, etiam Theophrasto satisfacere: idest, cum agendis rebus multos annos dederim, nunc τὸν θεωρετικὸν βίον amplecti, & in studijs acquiescere. *Ad hanc familiam*] ad Theophrasti sectam. *Ad me quoque fuit*] ad me quoque scribēs uisus est πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα: ut ait Homerus Il. ζ. quod Quinctus frater in ijs epistolis sibi non constaret, qui uideretur de Asiae diuturna administratione modo so-

licitus

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

licitus esse, modo minimũ laborare. *Mansionem suã,*] in Asia, quam propraetor administrabat. *Annales suos emendem,*] de quibus emendandis non cogitaret, nisi tranquillo animo esset, minimeq. de mansione solicito. *De portorio circumuectionis.*] cum publicani pro rebus, quae circumuehebantur, portorium sibi dicerent deberi, prouinciales, & negotiatores negarent: propraetor Quinctus, dubia sententia fluctuãs, rem ad senatum reiecit. *De consilij sententia*] rectoribus prouinciarum suum cuique erat consilium. *Non deberi*] portorium publicanis. *Graeci*] homines Asiani. *Quid ego de ea re sentiam*] ut sciant, me sentire cum ipsis. *Si poßum discedere,*] elegans sententia, nec tamen adhuc, ut uideo, satis nota. neque enim, Discedere, proprie hic accipiendum, sed μεταφορικῶς: quasi dixerit: si possum consequi, si hunc exitum res habere potest, ne Graeci caussa cadant. Idem uerbum Terentius quoque usurpauit eodem sensu: apud quem ita loquitur Geta seruus in Phormione: Modo ut hoc consilio possit discedi, ut istam ducat. *Satisfaciam publicanis.*] alijs rebus; cum in hac eorum animos offendamus. εἰ δέ μὴ] refertur ad proximum uerbum, Satisfaciam. si contigerit, inquit, ut publicanis deinde satisfacere non possim; haud tamen in mentem ueniet paenitere, quod in hac caussa, quae optima est, uniuersae Asiae, & negotiatoribus satisfacere maluerim. *Num etiam de cistophoro*] quod Quincto fratri, Asiae propraetori, a populo Romano debetur, id uellem denario, idest Romana pecunia, curari. quaestores autem primo uolebant cistophoro, hoc est Asiatico nummo: nunc etiam id uidentur recusare. *Illud ne quidem*] ne illud quidem, postulabat consuetudo Latine loquendi: sed &, Ne quidem, apud huncalibi notauimus. Pauli Magnuli liber, impressus quidem, sed uetere cum libro collatus, habet, Ne illud quidem, ipsius manu

manu scriptum, miniatulis litteris. quo ille utebatur signo, cum librorum ueterum correctiones a suis distinguebat. *Quod extremum est.*] ut numerentur nobis cistophori, summa quaestorum iniuria, qui cogant nos Romae uti in Asiana pecunia. *Maritimum hoc*] Formianum: quo exspectatus uenire noluisti.

EPISTOLA. XVII

Turbatur] perturbatur: ut apud Caesarem lib. 2. bel. ci. Turbatus ex inopino malo. Perturbabatur autem Pompeius amisso bonorum studio. ep. 13. 14. 19. 21. ideo subiungitur: ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται: aperte tyrannidem struit. Alij mutant. ego necessariam mutandi caussam non uideo. *Sampsiceramus*] Pompeius. *Timendum sit*] timendum enim, ne Pompeius, cum se omnium sermonibus sentiet uapulare, & cum has actiones εὐανατρέπτους uidebit, ruere incipiat. ep. 14. 21. *Affinitatis coniunctio?*] Iuliam, Caesaris filiam, Pompeius duxerat uxorem, & Caesar Pisonis Calpurniam. Suetonius, Plutarchus, omnes historiae. &, *Repentina,*] praeter opinionem: quia Iulia, ante quam Pompeio collocaretur, desponsa fuerat Seruilio Caepioni. *Ager Campanus?*] plebi diuisus, approbante, atque etiam curante Pompeio. ep. 16. *Effusio pecuniae*] hunc locum, non intellecta prius legis Iuliae, de agro Campano diuidendo, sententia, profecto nemo umquam intelliget. Lex autem ea quid sanciret, perobscurum est. nõ enim illud unũ simpliciter sanxit, ut ager Campanus plebi diuideretur, sed duo capita habuit, unum, ut ea pars eius agri, quae publica erat, statim diuideretur: in quo uectigal populi R. minuebatur, quod queritur Cic. in epistola superiore: alterum, ut, qui ager a priuatis in Campania possidebatur, publica pecunia emptus plebi distribueretur. publicus ager statim distributus est, priuatus numquam: quia, Pi-

sone,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

ſone, & Gabinio cos. qui C. Caeſarem, legis eius latorem, & M. Bibulum conſules proxime conſecuti ſunt, P. Clodius tribunus pl. eam pecuniam, quae in agri Campani emptionem erogare debuit, ſumptam ex aerario in Syriam eunti Gabinio dedit. qua de re in Clodium Cicero ſic in orat. pro domo: Quis homini poſt homines natos turpiſſimo, ſceleratiſſimo, contaminatiſſimo, quis illam opimam, fertilemq. Syriam, quis bellum pacatiſſimis gentibus, quis pecuniam ad emendos agros conſtitutam, ereptam ui e Caeſaris rebus actis, quis imperium infinitum dedit? Hic igitur de utroque Iuliae legis capite Cicero conqueritur. nam, cum ait, Quid ager Campanus, de publica loquitur eius agri parte iam diuiſa: cum uero ſubiungit, Quid effuſio pecuniae, priuatos agros, publica pecunia emendos, ac plebi diuidendos, qui tamen empti poſtea non ſunt, plane ſignificat. De hac parte agri Campani, ne diuideretur, actum eſt ſaepe in ſenatu, ut P. Lentulo, Q. Metello cos. de quo in epiſtola. 1. lib. 2. ad Q. fr. & Marcellino, & Philippo cos. quod memorat Cic. in epiſt. ad P. Lentulum 9. l. 1. Fam. patet etiam ex ep. x. lib. IIX. Fam. partem agri Campani uacuam eſſe: item ex epiſt. 20. lib. XI. Ad Q. fr. autem epiſt. 5. l. 2. Actiorem, inquit, cauſſam faciebat inopia pecuniae. Hac de lege Caeſaris ita loquitur Dio l. 38. ut eam prorſus ignorare uideatur. nam, cum diuiſum ea lege agrum Campanum, ex his ad Att. Ciceronis epiſt. & ex or. in Piſonem, item ex Velleio, Suet. & Plut. ſatis conſtet, Dio tamen, ut dixi, ſolum ex agris publicis agrum Campanum diuiſum eſſe negat; quia ſcilicet reip. propter ubertatem relinquendus uideretur. *Dij immortales.*] interrupta oratio. figura, ἀποσιώπησις quae dicitur: quale illud Aeneidos I.

,, Iam caelum, terramq. meo ſine numine uenti
,, Miſcere, & tantas audetis tollere moles?

,, Quos

,, Quos ego. sed motos praestat componere fluctus. *Ne & opera, & oleum*] ne frustra uideamur in studio litterarum aetatem consumpsisse. deflere enim, infirmi, planeq. muliebris animi est: cum a libris praecepta fortitudinis peti soleant. Ἀδιαφορία,] aequanimitas mea: quod animus meus nulla re uehementius afficitur. *Id afficitur*] refertur ad illud, Quod est subinane in nobis, hoc sensu: Quae ambitio in nobis est, ea nunc habet quo delectetur; siquidem Pompeij merita in patriam non iam, ut antea uerebar, maiora quam nostra, uideri possunt. *Phocis Curiana.*] hic ego diu cogitans excogitare nihil potui, quod probarem. antiqui libri tamquam in eadem silice omnes haerent. *Tutamen*] ego te in Arpinati exspecto: tu tamen fortasse istinc te non mouebis, & aduentum nostrum exspectabis. *Theophane*] qui Pompeij sensus, & consilia nouerat. epist. 4. *Arabarches*] quod Arabiae partem, Syriae adiunctam, domuisset: ut supra, Megabocchus, quasi magnus Africae rex.

EPISTOLA. XIIX

Σκοπὸς] huc spectarunt, hoc uoluerunt. *Timent ullam*] ita de publico largiuntur, quasi timere uideantur, ne ullam cuiusquam rei largitionem praetermittant. ut, Cuiusquam, neutro genere accipiatur. Cui sententiae congruunt Suetonij uerba de Caesare: Quae, inquit, cuique libuissent, omnia dilargitus est, contra dicente nullo, ac, si conaretur quis, absterrito. *Fusium*] Caesaris amicum: qui tribunus pl. fuerat altero ante anno, Pisone, & Messalla cos. ut Caesare & Bibulo cos. quibus scripta est ep. aedilitatem gerere potuerit, quae tribunatum anno interiecto sequebatur. mihi enim simile ueri fit, hoc tempore in magistratu Fusium fuisse. *De singulis rebus,*] ego haec uerba facile suspicor fuisse glossema antecedentium Graecorũ. *Campana lex*] lex de agro Cam-

pano diuidendo. qua in lege quodam capite ſcriptum erat, ut candidati magiſtratum petere ne poſſent, niſi prius iurarent, ſe in eo magiſtratu, quem peterent, cõtra leges Iulias de agro Campano uerbum non eſſe facturos. *Exſecrationem*] ut candidati, qui ad petendum coirent, ſe ipſi iureiurando exſecrarẽtur, ſi mentionem feciſſent in magiſtratu de agro Campano aliter poſſidendo, atque ut ex legibus Iulijs eius agri poſſeſſio conſtituitur. ep. 16. *Laterenſis*] M. Iuuentius Laterenſis, de quo in orat. pro Plancio, & in ep. Planci ad Ciceronem l. x. *Sibi ut ſim legatus.*] cum in Gallias exibit. *Voti cauſſa datur.*] defertur ab eodem. utramque neglexit: alterutram ſi accepiſſet, uitare potuit exſilij calamitatem. & queritur ipſe ſuam culpam in epiſt. ad Terentiam his uerbis: Meum fuit officium uel legatione uitare periculum, uel diligentia & copijs reſiſtere, uel cadere fortiter. *Voti cauſſa* : quia liberae legationes & priuatae rei cauſſa dabantur. l. 15. ep. xi. in oratione in Rullum, & ea pro Flacco. *Pulchelli*] putidum iam eſt toties iterare, Pulchellum appellari P. Clodium, Cic. inimicum, ioci occaſione quaeſita in eius cognomine Pulcher, etiam in forma. ep. 14. *Haec*] libera. *Non habet ſatis,*] plus autem habet praeſidij legatio prouincialis: quia libera legatione utentes abſunt ſua cauſſa, illi uero reip. *Fratris*] qui anno inſequenti ex prouincia Romam, triennio poſtquam diſceſſerat, rediturus erat, & redijt. *Adſim, cum uelim* :] facile enim a Caeſare impetrabo. ergo hoc dabat utraque legatio, ut adeſſet, cum uellet: prouincialis hoc amplius, ut ideo tutius abeſſet, quia reip. cauſſa, etiam, quia praeſidij multum in Caeſaris amicitia. *Hanc*] prouincialem. *Pugnare,*] cum P. Clodio, ſi mihi negotium faceſſet. *Manumiſſo*] a Q. fratre in prouincia.

EPISTOLA . XIX

Intenduntur,] a P. Clodio: ut paullo poſt. *Manumiſſum*]

missum] a fratre. *Reuereri saltem.*] irati Demiphonis uerba, apud Terentium in Phormione:

,, Ita ne tandem uxorē duxit Antipho iniussu meo?
,, Nec meum imperium: age mitto imperium: non simultatem meam
,, Reuereri? saltem non pudere?

Cicero tertium uersum aliter extulit. *In magnis rebus*,] magnae res non ualde me angunt, Statij manumissio uehementer affligit, quae parua res est. *Cum dignitate,*] nam in resistendo laus erit. *Declinare*] si legatione utar. *Dignitatis ἄλις tamquam δρυὸς*:] satis dignitati consuluisti. Prouerbium est, Ἄλις δρυὸς, de priscis illis glandes negligentibus pôst inuentas fruges, cum satis diu cibum se petiisse a quercubus dicerent. *Populares isti*] Caesar, Pompeius, Crassus: & cum ironia: quod populares dici non possint, quos populus, etiam modesti homines, sibilis insectentur. *Vnus homo, &c.*] Ennij poetae uersus de Q. Fabio Maximo, cuius cunctatio collapsam rem Romanam Punico bello restituit. Eundem uersum & Virgilius lib. VI. usurpauit. *Cunctando*] apte, quod de Fabio dictum erat, transtulit ad Bibulum; qui contentiones timens, domi se tenebat, nusquam progrediebatur, nihil agebat in rep. animo tantum dissentiebat ab actionibus improborum ciuium. &, Restituat, magis placeret, quam, Restituit. *Afflixit*:] qui se cum socero suo Caesare coniunxerit, & ab optima caussa ad perditam desciuerit. *Neminem*] quia bonos inimicos habet, improbos non amicos. ep. 21. *Iis uti*,] uereor, ne Pompeius Caesaris, & Crassi institutam amicitiam retineat, non tam uoluntate, quam quod bonos metuit, quos offendit. *Cum illa caussa*] contra Caesarem, & Pompeium. *Vtor uia.*] neque in hanc partem, neque in illā declino. quasi uia utor. transfertur ad rationem, & consilium: & illud Terentij in

Andr. Eam secum rem reputauit uia: Donatus, & Eographius explanant, Via, idest consilio, ratione. Cicero lib. 2. de nat. de. Vim participem rationis, atque ordinis, tamquam uia progredientem. Et in Bruto: Via, & arte dicere. Liuius autem proprie lib. v. Conuocatos milites monuit, uia omnes irent, nec diuerti quemquam, aut excedere ordinem agminis paterentur. *In theatro, & spectaculis*] ludis, & gladiatoribus. ludi enim in theatro, gladiatores in arena. *Dominus*,] is, qui gladiatores dabat. *Aduocati*] qui cum eo ad spectandum uenerant. & apparet, dominum gladiatorum ex Caesaris & Pompeij amicis fuisse; quos populus oderat. uide illud, Cum gladiatoribus Gabinij, ep. 24. *Ludis Apollinaribus*] queis praetor urb. praeerat, de quorum origine, & die Liuius lib. xxx. & xxvii. Ludis autem pro In ludis, antiquo more'. Ita locutus est Cato censorius in oratione contra Coelium: Quem credo in pompa uectitatum iri ludis pro Citeria. Festus. *Nostra miseria*] hoc Diphilus, ut ait Valerius, directis in Pompeium Magnum manibus, pronunciauit. uersus sunt ex uetere tragoedia, quae ludis Apollinaribus agebatur. *Coactus*] clamore postulantis populi. *Eadem*] in omnibus plane libris, & scriptis, & impressis, ante legebatur, Eandem uirtutem, coniuncte: ego multis abhinc annis correxi, & aliter distinxi ex Valerio lib. vi. cap. 2. *Virtutem istam*,] mire in Pompeium; qui Caesarem sero coepit timere, quem ipse suis opibus extulerat. *Virtutem*:] opes, facultates, uires in ciuitate. *Cum grauiter gemes*:] cum te, tantum potuisse, paenitebit. Valerius, Gemas: sed, Gemes, futuram calamitatem certius minatur. *In tempus*] non ut multis ante annis, & a uetere poeta, sed ut scripti uiderentur & ad huius temporis turpitudinem proprie notandam, & ab inimico Pompeij.

Mortuo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Mortuo plausu] plausu ita tenui, uix ut exaudiretur. μεταφορὰ a rebus animatis. *Curio*] cui priuato magis plausum est, quam Caesari consuli. *Est insecutus*] post Caesarem in theatrum uenit. *Plausum est*] quod unus Caesaris, & Pompeij nimiam potentiam libere insectaretur. ep. 7. & 12. *Capuam ad Pompeium*] qui Capuae xxuir agros diuidebat lege Iulia. ep. x i. ideo in oratione post reditum in sen. magistratum in colonia nuper constituta, idest, Capuae, gerere dicitur. necesse igitur est, Capua Romam uenisse ludorum caussa; Capuam, cum ludos spectasset, statim redusse. nam certe ante ludos Apollinares, qui mense Quinctili celebrabantur, Capuae fuit, ut epist. 12. & ludis interfuisse non dubium est, cum illud aperte indicet, Petulanter inuectus est: & Valerius Diphilum illa scribit pronunciasse directis in Pompeium manibus. *Inimici erant*,] Caesar, & eius amici. *Stantes*] maior enim significatio beneuolentiae, cum ad plausum dandum surgitur. & ludos equites spectabant in. x i v. ordinibus sedentes, quos Roscia lex dederat; cum antea sedentes quidem, promiscue tamen cum plebe spectassent. Cur autem Curioni Caesaris inimico plausum equites dederunt, cum ipsi Caesari non dedissent, a quo in conductione Asianorum uectigalium tertia mercedum parte releuati magnum beneficium acceperant? (ut in Suetonio legimus) quia non tam beneficij memores, quam iniuriae. Caesar enim, portoriis Italiae sublatis, agro Campano diuiso, publica uectigalia uel maxime imminuerat: quo publicani, idest equites, offensi; qui, conducendis uectigalibus publicis, lucrum facere solebant. ep. 15. *Omnibus*] uniuerso populo; cuius perspexerant e sibilis odium, e plausu beneuolentiam. *Minitabantur*.] se abrogaturos non modo Rosciam

legem, quae. XIV. ordines in theatro equitibus dedisset, sed etiam frumentariam, quae ad uniuersum populum pertinebat: quam a C. Graccho latam, deinde a M. Octauio abrogatam, L. Appuleius Saturninus retulerat, ut populo frumentum semissibus & trientibus daretur. Liuius, Cicero, Pedianus, scriptor rhetoricorum ad Herennium. *Susceptum ab illis,*] a perditis ciuibus: ut, Susceptum, de flagitiis eorum dictum sit: quo modo & in oratione pro Quinctio: Quod turpissime susceperas, perseuerare, & transigere non potuisti. & in flagitiis uerbum, Suscipere, frequenter a ueteribus usurpatum. *Silentio transiri*] ab hominibus dissimulari. *Tamen ferendum*] non quia rectum sit, sed quia corrigendi spes non est. *Impendet negotium*:] si Clodius fiat tribunus pl. non dum enim habita comitia erant. ep. 20. *Consularem exercitum*:] bonos omnes Consularem appellat exercitum, quos sibi in consulatu praestantissimis actionibus obstrinxerat. *Cosconio*] xxuiro agris diuidundis. Fortasse est C. Cosconius, qui praeturam gessit, Cicerone consule. in orat. pro Sylla. *Inuitatus*] a Caesare: sed Cicero recusauit. ep. 2. l. 9. & in oratione de prouinciis consularibus. *Vocari in locum mortui.*] ambiguo dicto iocum quaesiuit: quasi, In locum mortui, in eum locum, significet, quem mortuus obtineat: cum tamen hanc sententiam habeat; In eum locum, quem is, qui mortuus est, uiuens obtinebat. Aut ideo dixit, Vocari in locum mortui, quia, surrogari in locum mortui, minus honorificum est, quam eum magistratum, quem is, qui mortuus est, habebat, ipso cōsequi legitimorum comitiorum tempore. *Meam*] ueterem, quam apud improbos habeo, ex reip. defensione contractam. *Alienam*] recentem, ex aliena culpa. *Illi*] qui diuidendis agris praepositi sunt. *Legatum.*] in Galliis. ep. 16. lib. II x. *Honestior*] quam si xxuiratum acciperem.

ciperem. Sed oritur dubitatio, utrum xxuiratum Cicero repudiarit, ut est epistola. 11. libri IX. an vuiratum, ut in oratione de prouinciis consularibus. hic nitendum est coniecturis; quibus, incertis,& fallacibus, quandoque tamen locus est. mihi igitur non fit uerisimile, Caesarem Cosconio vuiratum detulisse, maioremq. ei habere honorem uoluisse, quam Balbo, & sororis suae uiro, & Pompeium, generum suum, artissima affinitate contingenti; cui non vuiratum, sed xxuiratum dederat: ut est in Augusto Suetonij. At Cosconius dignitate praestantior. primum, ridiculum est de dignitate loqui Caesare consule, qui collegam Bibulum armis foro pepulisset; M. Catonem, optimum ciuem, in carcerem duci iussisset; ad ambitionem & gratiam omnia referret: deinde, ne id quidem: neuter enim consularis, praetorius non minus Balbus, quam Cosconius: ut Suetonius tradit. *Periculi*] quod mihi impendet a Clodio. *Hoc non repudio*] legationis honorem non recuso; sed pugnare tamen malo, quam legatus exire. Eadem sententia ep. 18. Hanc ego teneo: sed usurum me non puto: nec tamen scit quisquam. non libet fugere. aueo pugnare. magna sunt hominum studia. *Quid ergo est*] si non repudias, cur ergo non accipis, & usurum te dicis? cur animi dubius deliberationem non concludis? cur incertus pendes, cum uideas hanc esse honestam periculi declinationem? *Iterum dico,*] dixit enim, Me miserum, cur non ades? epist. 18. *Quid aliud*?] quid aliud est, quod scribam? Sic lib. I. epist. XI. Ακκιζόμεθα] inuitus dissimulo. *Caecilium*] auunculum tuum. qui Atticum postea testamento adoptauit. *Edicta Bibuli*] Bibulus consul domo abditus per edicta obnunciabat. Suetonius, Plutarchus, alij. *Dolore, & ira*] quia Bibulus edictis eum acerbissimis lacerabat. ep. 21.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

EPISTOLA. XX

Caecilium] Attici auunculum. *Satisfacit*] quia Pompeium, amicissimum, in amicitia nostra confirmat, meq. omnibus officiis colit. ep. 25. *Pragmatici*] rebus gerendis exercitati. *Simul quid*] sic ep. 6. l. 9. Simul Caesar Romam uenerit. antiqui libri, Simul &. forte, Simul ut: ex Academicorum. IV. & de finibus 2. *Ab Amalthea*] ab otio, quo frueris in tuo gymnasio Amalthea. ep. XI. *Ne nos prodat*] ne litterae aperiantur. infert enim, ἀλληγορίαις obscurabo, idest figuris sententiam obscurantibus. ep. 19. *Nouo quodam morbo*] nouum enim, & inusitatum est, aegrotantem agnoscere morbum, & sentire periculosum esse, nec tamen mederi. *Acta*] a Caesare consule. *Varietas in re nulla sit*,] quod omnes ea, quae sunt acta, peraeque detestentur. *Sine internicione*] quia res ad certamen deduceretur: unde caedes, & internicio ciuitatis. *Cedendi*] cum neque resistere possimus sine internicione, & cedendi consilium sit exitiosum. *Nouo quodam genere*] cum populo carissimus sit, quia populares odit. quod euenire non solet. *Diodotus*] non est, ut nonnulli putant, is, de quo in Bruto legitur: qui mortuus est post ortum ciuile bellum, idest multis annis post, quam haec epistola scripta est. sic enim in Bruto: Stoicus Diodotus cum habitauisset apud me, mecumq. uixisset, nuper est domi meae mortuus. Quod si mortuus est Diodotus paullo ante, quam Cic. Brutum scriberet; Brutus autem scriptus est Caesare. IV. & Lepido cos. sequitur, ut Diodotus hic alius necessario sit, qui moritur Caesare & Bibulo cos. idest annis 12. ante Brutum scriptum. HS *fortaße centies*.] scutatorum, ut nunc loquimur, trecenta millia. immensa summa, minimeq. credibilis; praesertim cum ipse Cicero, se non accepisse amplius ducenties, idest scutatorum sexcenta millia, ex omnibus amico-

rum

rum hereditatibus, in ſecunda aduerſus Antonium oratione fateatur. puto igitur legendum pro Centies, Centum. *Archilochio*] acerbiſſimo; quales Archilochi poetae iambi. *In ante diem*] In diem, ſi dixiſſet, idem ſignificaſſet. *Diſtulit*] Latinis feriis edicendis, uel inſtaurandis: ut epiſtola 6. lib. 2. ad Q. fratrem. *Libros*] Alexandri poetae. ep. 22.

EPISTOLA . XXI

Quid ego ſubtiliter?] quid minuta perſequar? *Illorum*] Caeſaris, & Pompeij. *Irati*] Pompeius, quia, Catonis ſororem cum uxorem peteret, repudiatus eſt; Caeſar, propter ueteres inimicitias, & recentes iniurias. Plutarchus utrumque. *Exarſit.*] hoc uerbo impotens quaedam oſtenditur iracundia. lib. 1. de orat. Cuius reſponſo ſic iudices exarſerunt, ut capitis hominem innocentiſſimum condemnarent. Et lib. III. Non tulit ille, & grauiter exarſit, pignoribuſq. ablatis, Craſſum inſtitit coercere. *Amicus noſter*] Pompeius. *Deformatus corpore,*] qui tantum amiſerit de ueteri dignitate. *Progreſſum*] in cauſſa urpi. *Praecipitem*] temerarium, ſine conſilio. *De edictis Bibuli*] ipſum accuſantibus. 34. *Vni Craſſo*] qui, Pompeij uetus inimicus, paullo ante Caeſaris opera reconciliatus, animum tamen gereret occulta maleuolentia ſuffuſum. *Quia deciderat ex aſtris,*] quia ſummam laudem, ſummis rebus geſtis quaeſitam, improborum coniunctione amiſerat. homines eum miſericordia potius, quam odio, proſequebantur, nec putabant ſponte, & conſilio progreſſum in eam turpitudinem deueniſſe, ſed caſu & errore lapſum decidiſſe. cur enim circumfluens gloria, uniuerſae ciuitati cariſſimus, infamiam ſibi ipſe, & inuidiam ſtrueret? *Venerem,*] Coam, de qua Plinius, & de Ialyſo Protogenis. *Pictum, & politum*] omnibus litteris, & rebus ornatum.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

Acer in ferro] quod ea tempestate gerendis bellis nemo acrior Pompeio, aut praestantior habebatur. *Distulisset;*] edicto comitia distulerat in ante diem. xv. Kal. Nouemb. ep. 20. *Ea res*] dilatio comitiorum, quae populum offendebat, quia comitiis nummi diuidebantur. epist. 16. *Ad Bibulum.*] ad aedes Bibuli cum clamore. Bibulus enim, post agrariam legem, domi inclusus consulatum peregit. Suetonius. *Ad tempus illud*] cum mihi Clodius negotium facesset. *Ad tempus*] in tempore, cum res postulabit. *Satis mihi facit.*] officiis & studiis erga me. ep. 20. 22. 24. *Diuinitus.*] affirmat enim, se prius occisum iri a Clodio, quam me uiolatum iri. ep. 28. *Discessuros.*] eodem sensu dixit supra ep. 16. Si possum discedere, ne caussa optima in senatu pereat. Spero, inquit, nos perfuncturos hoc negotio aut cum gloria, aut certe sine molestia; exituros ex hoc negotio, exitum rem habituram aut gloriosum aut certe molestia uacuum. *Egeris*] num pecuniam ab iis debitam exegeris.

EPISTOLA. XXII

Quod egisses] abest hoc ab antiquis libris: & simile quippiam subaudiri potest: ut sit ἀποσιώπησις. *Scire possemus.*] tu enim in sermone, aut ex ipso, aut e sorore, quid in me cogitet, eliceres. epist. 9. & 22. *Denunciat;*] minatur. *In eos*] in Caesarem, & Pompeium. ep. 12. *Exercitus*] quem Caesar habebit Galliarum proconsul. *In nos*] qui ab opibus, & exercitu minus firmi sumus. *Iudicium*] populi: ut ad populum caussam Cicero diceret de ciuibus R. & contra leges, & indicta caussa summo supplicio affectis. *Appium*] P. Clodij fratrem, qui anno sequenti praetor est designatus. epist. 1. & 2. lib. 4. *Varronem nostrum*] qui gratia ualet apud Pompeium. fuerat enim eius praefectus bello maritimo contra piratas. de re rustica lib. 2. *Totum est in eo*] maximi refert.

Sic

Sic locutus est in epistola 1. lib. 3. ad. Q. fratrem: Totum est in eo, tectorium ut concinnum sit. & in epistola ad Capitonem, libro 16. *Ineat magistratum*] hoc dicit comitijs nondum habitis; sed fore uidebat, ut Clodius tribunus pl. designaretur. epist. 24. *Pompeium Crasso urgente*] quoniam futurum est, ut Crassus Pompeium urgeat contra me, intelliget, qua fide Pompeius mecum agat; & Clodiae narrabit, illa tibi, si aderis. ita fiet, ut, si intelligam Pompeium bona fide mecum agere, sine molestia sim, Clodij furorem non timeam; sin aliter, credulitatis errore non decipiar. *Βοώπιδα*] Clodij sororem, qua Crassus plurimum uteretur. *Ex ipso*] Crasso. *Ab illis*] Pompeio, & Caesare. *Paenitet.*] quod societatem cum improbis coiuerit. ep. 21. *Eruptura.*] ad uim. ep. 22. *Libros Alexandri*] a Vibio acceptos. ep. 20. *Numerium*] Numerius & familiae nomen est, ut, CN. NVMERIVS FRONTO, in lapide antiquo, quem in turri sancti Vitalis coaedificatum uidemus: & praenomen, ut hic, & in oratione pro Cluentio: Larinas quaedam fuit Dinea, quae filios habuit, Marcum & Numerium Aurios.

EPISTOLA. XXIIII

Sampsiceramum,] Pompeium. ep. 14. *Illius partis*] societatis contra caussam reip. *Consenescere*] populi gratiam amittere, & in inuidiam adduci, nemine tamen eos oppugnante. *In multa commemoratione*] commemorantur cum desiderio eae res, quas in consulatu gessimus. ep. 22. *Βοώπιδος noster consanguineus*] explano sic: *Βοώπιδος* consanguineus, noster; ut, Noster, sit ironia; ut etiam ep. 19. Noster Publius mihi minitatur. ep. 22. Pulchellum nostrum facillime teneremus. *Βοώπιδος*, Clodiae ep. 9. *Consanguineus*: frater P. Clodius. *Denunciat*] periculum nobis. ep. 20. *Declarato illo,*] postquam Clodius designatus

ſignatus fuerit tribunus pl. & ante quam ineat magiſtratum. ep. 22.

EPISTOLA. XXIV

Noſter index,] qui nobis olim Catilinae ſocios indicauit. Dio, Suetonius. *Caeſari*] conſuli, praemia promittenti. Suetonius, Appianus, in Vatinium. *Curio filius*] acerrimus Caeſaris, & illarum partium inimicus. ep. 18. *Negabat*] eo conſilio, ut, cum negaret, quod omnibus notiſſimum erat, ſuſpicionẽ crearet in Curionem. *Reſtitiſſe*] colloquendi cauſſa. Sic Terentius in Andr. Daue: ades: reſiſte. *Fidem publicam*] ut ipſi daretur impunitas, ſi alios indicaſſet. *Paullus*] L. Aemilius Paullus, qui Macedoniã quaeſtor obtinebat. in Vatinium. poſtea conſul fuit cum C. Marcello. *Initio*] cum Romae eſſet, nondum in Macedoniam profectus. *Cn. Caepio hic Brutus*] M. Iunius Brutus, Seruiliae filius, qui poſtea Caeſarem interfecit. adoptatum ab auunculo Seruilio Caepione, de quo Plutarchus in Vticenſi, credendum eſt; ut ex adoptionum inſtituto Seruilius Caepio Iunianus Brutus appellaretur. ab adoptante enim praenomen, nomen, cognomen accipiebat is, qui adoptabatur. ſed de Caepionis, Seruiliae fratris, praenomine Plutarchus nihil. ex Philipp. 10. Quinctum fuiſſe apparet, cuius in extremo de Q. Caepione hoc Bruto ſaepe iterata mentio. quod antiquus nummus, qui eſt apud me, confirmat, ita circumſcriptus, Q. CAEPIO. BRVTVS. PRO COS. ut hic quoque uideatur legendum, Q. Caepio, non, ut legitur, Cn. Caepio. nam quod in quibuſdam libris eſt, Cn. Caepio & Brutus ut duo ſignificentur, Caepio, & Brutus; id ut perſpicue falſum rejciatur: cum, unum ſignificari Seruiliae filium, aperte indicet, quod his uerbis infra ſcriptum eſt: Caepionem de oratione ſua ſuſtulit, quem in ſenatu acerrime nominarat: ut appareret, noctem, & nocturnam deprecationem interceſſiſſe. *Hic Brutus:*] ad differentiam; quod

quod alij essent Caepiones eodem praenomine. *Flaminis*] L. consularis candidati. ex oratione in Vatinium. *Conscio patre*] quod eadem indicat oratio. nominatur & in ea de haruspicũ resp. & mortuus ostenditur ep. 6. lib. 4. Flamines autem, stante rep. tredecim fuere, Dialis, Martialis, Quirinalis, Volcanalis, Volturnalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis, Carmentalis, Portumnalis, Persillus Virbialis. additi postea duo sunt C. Caesaris, & Augusti: de quibus omnibus Varro, Cicero, Festus, marmorea monumenta. *Cum gladiatoribus Gabinij*] non dubito, quin abundet particula, Cum: ut tempus significetur, quo Gabinius gladiatores populo dedit, opinor, ut eo munere gratiosior esset in petitione consulatus. nam petebat hoc anno, & designatus est cum L. Pisone. tempus autem id significari, eo certius est, quia sequitur proxime: In eo principem Paullum fuisse, quem constabat eo tempore in Macedonia fuisse. Omitto alia non dubia argumenta, ut hoc: non debuisse Vettium inter conscios facinoris admiscere Gabinij gladiatores, ne gladiatorum dominus Gabinius, qui erat Caesarianae partis amicissimus, in suspicionem adduceretur. Et, ut opinio mea fert, gladiatores Gabinij fuere, de quibus ep. 19. Gladiatoribus qua dominus, qua aduocati sibilis conscissi. *Cum telo fuiße.*] quod lex uetabat. itaque P. Cornificius in senatu, ut inuidiam Miloni faceret, ferrũ dixerat eum habere intra tunicam ad femur alligatum. Pedianus. *Ideße actum*] ita rem esse compositam a Caesare, & Vettio. *Catulum*] quem adolescens aetate prouectum pontificatu deiecerat. Suetonius, Plutarchus. *Iußerat dicere*] cum eũ de refectione Capitolij ad disquisitionẽ populi uocauit. Suetonius in Iulio. *Produxit*] nam priuato non licuisset de superiore loco dicere, & concionem habere, nisi a magistratu concederetur. ep. 1 & 2. lib. 4. *Adspirare non liceret*] domi enim se tenebat armorum

rum in

rum metu. Non dixit, Accedere, ſed, Adſpirare. quod minus eſt. *Voluit,*] non Vettius, ſed Caeſar. *De rep.*] quid haec ad remp.? poſſunt ſane & ad rempub. transduci, ſed ita, ut non ſponte ſequi uideantur. Malim legere, De re. *Caepionem*] M. Brutum. *Nocturnam deprecationem*] Seruiliae, Bruti matris; quam Caeſar amauit. huius apud Caeſarem preces ſignificat, ut filius eius Caepio Brutus de oratione Vettij tolleretur. *Lucullum*] L. Lucullum. In oratione in Vat. Et, cum, Lucullus, dicitur, ſine praenomine; de Lucio, non de Marco eius fratre, κατ' ἐξοχὴν intelligendum. *In P. Clodium*] cum accuſatus eſt crimine pollutarum religionum. ep. 10. l. 1. *Illum, qui*] hoc addit, ut diſtinguat: nam erat alter C. Fannius, hoc anno tribunus pl. ut in oratione pro Sextio, & in Vatinium. *L. Domitium*] Ahenobarbum, qui conſul fuit cum Ap. Claudio. *Vicinum conſulis*] uicinus erat Cicero Caeſaris conſulis, quod ipſe in Palatio, Caeſar autem in Sacra uia habitabat, quae ſecundum radices Palatij a Carinis in Capitolium tendebat. epiſt. 4. Suetonius. *Ahalam Seruilium*] qui ſua manu Q. Melium, regnum appetentem, occiderat. Liuius. *Brutum*] qui reges exegerat. nota hiſtoria. *Reperiri*] qui occiderent ciues Melio ſimiles, aut nouos Tarquinios expellerent. *A Vatinio,*] qui cum Vettio, praeſente populo Romano, collocutus, inculcauit, ut Piſonem, & Latereuſem, nominaret. In oratione in Vat. *Craßum Diuitem*] M. Craſſum, qui a Parthis occiſus eſt: de quo epiſt. 13. *Deui,*] lege Plotia: quia confeſſus eſſet, ſe cum telo fuiſſe. fam. libro 8. epiſt. 7. & pro Milone, & Salluſtius in Catil. *Iudicium poſtulaturus.*] iudicium populi. erat tribunos pl. appellaturus. Sic aduerſus Lucullum praetorem C. Antonius tribunos appellauit, Damio aduerſus Flauium. Pedianus. *Iudicia fore uidebantur*] fore ui-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

re uidebam, ut multi rei fierent, ex indicio Vettij. *Qui nihil contemnere*] ideo non pertimescimus, quia cauemus omnia. iudicium autem impendebat Ciceroni & ex indicio Vettij, & mox a P. Clodio de necatis ciuibus Romanis. *Timueramus*] Plutarchus haec: Cum senatores in curiam pauci conuenirent, Considius Caesari caussam dixit esse, quia milites illius arma timerent. cui Caesar: cur tu quoque ob eãdem caussam non domi te contines? quia, Considius, senectus me facit intrepidum. *Discußerat*] alijs metu silentibus, Caesari consuli declarauerat. *Quam quotidie timere potueramus*] hoc Vettij indicio patefactum est, caedem quotidie nobis fuisse timendam ab ijs, qui rerum potiũtur. quorum uidemus quam scelerata consilia sint, cum perniciem bonis uiris quacũque ratione machinentur. Non timebamus, cum indicia non exstarent, sed timere quotidie potueramus, ut nobis inscientibus impendentem. *Catulo,*] Catulus anno proximo perierat, Afranio & Metello cos. ut hic ep. 17. lib. 1. & Dio l. XXXVII. Placeret igitur, Lucullo, cui negotium impendere videbatur e Vettij nominatione. aut, Catone, qui hoc anno, idest Caesare consule, magnis contumelijs affectus est. Sed antiqui libri, Catulo: mendose: neque enim ad mortuũ huius temporis miseriae pertinent. *Cum splendore uitae, tum hoc tempore.*] cur infortunati? quia floruimus aliquando dignitate, nunc prorsus iacemus. *Moratus est*] placeret, Inodoratus: quia, cum, Pompeio aut Caesari credere, periculosum uideret, eorum animos nosse, magni putabat ad suas rationes interesse, propter insequentis anni impendentem a Clodio tempestatem. Subscribere uidetur sententiae nostrae, quod scriptum est ep. 16. Velim e Theophane expiscere, quonam in me animo sit Arabarches. & ep. 22. Per βοώπιδα intelligere poteris, qua fide ab illis agatur. Et, Inodorari ἑλικτά, proprie. nam odorari dicitur de

tur de rebus occultis, quae minime iudicantur oculorum ſenſu.ut lib.2.de oratore, Odorari, quid ſentiãt iudices. hic lib.VI.ep.4. Ego μιστικώτερον ad te ſcribam: tu ſagacius odorabere.& libro XIII. Odorare Antonij διάθεσιν. Neque uero particula, In, praepoſita priorem ſignificationem ut contraria tollit, ſed facit quod in uerbo Audio: ut, cum dicimus, Inaudire, ſignificamus, id audire, quod occulte agatur. item, Inodorari, indagare, quod in occulto latet. Si, Moratus, retinemus, erit, tardauit, repreſſit. ſed fides mihi non fit, Varronis auctoritatem fuiſſe tantam, ut morari potuerit conſilia Pompeij: elicere quidem, aut odorari, pro familiaritate potuit.

EPISTOLA. XXV

Ελικτὰ, καὶ οὐδὲν] ſenarij apud Euripidem, quos Andromache, Menelao irata, in Spartanos communiter iacit.

ὦ πᾶσιν ἀνθρώποισιν ἔχθιστοι βροτῶν
σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλευματα,
ψευδῶν ἄνακτες μηχανοῤῥάφοι κακῶν,
ἑλικτὰ, κ' οὐδὲν ὑγιὲς, ἀλλὰ πάντα πέριξ
φρονοῦντες, ἀδίκως εὐτυχεῖτ' ἀν' ἑλλάδα.

Spartanis igitur ſimiles Pompeius, & Caeſar, Ελικτὰ καὶ οὐδὲν ὑγιὲς φρονοῦντες. *De Flacci praetura*] Cicerone conſule praetores L. Valerius Flaccus, C. Pontinius Vulturtium, unum ex Catilinae ſocijs, & legatos Allobrogum, in tranſitu pontis Miluij exceptos, comprehenderunt. *Quorum opera,*] quorum opera ita afflicta reſp. eſt, ut deſperetur. *Muniti*] contra impetus P. Clodij, tribuni pl. deſignati.

IN . LIBRVM . III
EPISTOLARVM . CICERONIS
AD . ATTICVM

Pauli Manutij commentarius.

EPISTOLA . I

CVM *antea*] ut aliquid de ordine dicatur, primam huius libri epistolam opinor esse oportere, quae nunc tertia est; secundam, quae secunda; tertiam, quae quarta; quartam, quae prima; quinctam, quae quincta item est: ut in eius fine ita legatur, III. idus Apr. Thurij. Vibone enim puto iter fuisse Thurium, inde Tarentũ, inde Brundisium. *Rogationem*] Clodiam; ut mihi intra quadringēta millia ne liceat esse. epist. 4. *Quamprimum*] ante quam ex Italia proficiscar. *Facilius potes*] hoc dicit: Cum Clodij rogatio permittat, ultra quadringenta millia ut ubiuis esse possim; sequitur, ut mihi in Macedonia liceat esse. quo facilius, ante quam ex Italia proficiscar, consequi me potes. non enim est, cur profectionem maturem: siquidem, quam mihi ad discedendum diem rogatio constituit, ante eam diem, uel nulla celeritate adhibita, ultra quadringenta millia licebit peruenire. quod si longius ire, ultraq. quadringenta millia iuberet: difficilius consequi me posses. nam mihi esset properandi maior imposita necessitas.

EPISTOLA . II

In fundo Sicae,] ad Vibonem. Ex Bessarionis libro legi etiam potest, In fundum: qua figura in Diuinatione dixit, Exteris nationibus, quae in amicitiā populi R. ditioneq. essent. & in Verrē libro. VII. Qui illam

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

lam partem urbis tenerent, in eorum poteſtatem por tum futurum intelligebant. quod Gellius notauit libro. I. cap. III. Idq. recentiores etiã uiderunt. *Praeſertim nondum*] praeſertim quod, rogatio Clodia cum nondum ſit correcta, nihil eſt quod me extrudat. *Correcta*] audierat Cicero ſuſtineri a Clodio rogationis promulgationem, quod in ea quiddam ante uellet corrigere. ep. 4. *Si te haberem,*] tuo enim comitatu atque praeſidio fretus, auderem Brundiſium petere. Se iter habere, Beſſarionis liber. *Brundiſium referre.*] quo iter diſcedens intenderam. *Autronium*] P. Autronium, unum ex coniuratis, qui in illis partibus exſulabat, Ciceroni infenſus, uindici coniurationis. pro Sylla. *Ad nos*] in fundum Sicae. *Totius rei*] itineris mei. epiſt. 3. *Tota calamitas*] in qua inſunt, praeter mea damna, eae moleſtiae, quas ex moleſtijs meorum capio. ut nunc, cum te uideo mea cauſſa tam moleſtum iter ſuſcipere. *Naryci Locridis*] de opido Narycae Suidas. ut uel, Narycij, uel Narycae, legendum uideatur. *Locridis:*] in ora Locrorum.

EPISTOLA. III

Cum tibi agam gratias,] agam enim, ſi quãdo meam dignitatem recuperabo: qua ſpe me uiuere coegiſti. *Equidem me paenitet.*] coniungitur, Equidem, & cum prima, & cum ſecunda, & cum tertia perſona, & cum una, & cum pluribus. exempla notauimus in oratione pro Sextio, lib. III. de fin. & apud Perſium poetam. *Multis de cauſſis*] duas poſuit in proxima ſuperiore ep.

EPISTOLA. IV

Confectum.] placet, Correctum: ut in epiſtola, quae ante proximam legitur. Cogitaui ſic, natum errorem e uicinitate; quod ueteres, Conrectum, ſcribebant. *Illo*] ultra quadringenta millia. Petieram Vibonem eo conſilio, ut uel in Siciliam tranſijcerem, uel Melitam adnauigarem: poſtea, roga-

gatione

tione lecta, intellexi, si peterem Siciliam, progredi ultra quadringenta millia ante rogationis diem non posse; de Melita uero non esse cogitandum; siquidem ultra quadringenta millia non esset. iter igitur pedibus Brundisium uersus contuli, ut inde in Macedoniam nauigarem, quae esset ultra quadringenta millia. in epistola ad Terentiam, Brundisio inquit, profecti sumus ad. v. Kal. Mai. per Macedoniam Cyzicum petebamus. *Melitae*.] insula est inter Italiam, & Epirum, & ante Pachynum promontorium. hodie Maltae insula uocatur. *Periret*] ne poenam subiret, quam Clodius irrogabat ei, qui Ciceronem intra quadringenta millia tecto recepisset. pro domo sua. *Si modo recipiemur*.] nam, si recipior, iter mihi erit maturandum: ita me consequi nullo modo poteris.

EPISTOLA. V

Gratias agit.] non opes meas, aut honores, quae mihi nunc inimici ademerunt, sed me ipsum, qui idē sum. *Thurij*] Thurium opidum Plinius libro. III. cap. XI. inter duos amnes Crathin, & Sybarim constituit. Bessarionis liber, Thauri.

EPISTOLA. VI

In Epiro] in qua possessiones tuae sunt. *Consisteremus*] erat enim Epirus ultra quadringēta millia. supra.

EPISTOLA. VII

Ad Kal. Maias] Bessarionis antiquus liber, Ad. XIV. Kal. Maias: & recte: ut Brundisij fuerit tredecim dies. datae enim litterae sunt pridie Kal. Maias, cum Brundisio proficisceretur. in epist. ad Terentiam, Nos, inquit, Brundisij apud M. Lenium Flaccum dies XIII. fuimus. Et, quia proximam superiorem epistolam, Tarenti datam, post hanc scriptam esse perspicuum est. ideo datam suspicor non. XIII. Kal. Maias, ut est in impressi, sed Kalendis Maij, cum iam in Asiam iter instituisset. *Post diem tertium eius diei*]

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

tertio die post, quam priores acceperam. antiqua figura, ut Pridie eius diei, Postridie eius diei, post diem tertium, & post diem quartum eius diei. *Apud te*] domi tuae, quam habes Buthroti. uel potius in fundis; cum inferat, Ista solitudo, quae in urbe Buthroto non fuisset. *Si liceret ibi omne tempus cons.*] non licet autem cum propter Autronium, & ceteros exsules, mihi infensos, qui ab Epiro tantum quattriduo distant; tum quia uereor, ne Clodius, & qui me eiecerunt, interpretentur, Epirum non satis abesse ab Italia. diuerti autem in Epirum paucorum dierum caussa quid attinet? recta igitur in Asiam. *Sine te.*] nam tecum in Epiro tua libenter essem: sine te autem cur? *Nam castellum, &c.*] scripserat, opinor, Atticus, nisi uellet in suis fundis, quia minus tuto uideretur, posse eum non longe esse castello munito. neque enim de Buthroto accipiendum puto: quae fuit urbs, non castellum. *Transeunti*] nam habitare uides me non posse. *Nostri hostes*] Autronius, & ceteri exsules. ep. 2. & 8. *Illud quoque opidum*] quod si hoc de Athenis interpretarentur, multo magis de Buthroto: quod opidum Italiae propius adiacet, quam Athenae. *Nostri consilij*] qui cesserim inimicis; cum potius cadere fortiter debuerim. fam. lib. 14. ep. 2. *Spes*] reditus. &, ut miseri, aduersa timet omnia. *Inuidorum*] Hortensium maxime designat: a quo se dicit sceleratissime insidiosissimeq. tractatum, in epistola ad fratrem lib. 1. *Tempus honestissimum*] mihi, cum inimicis pro mea dignitate pugnanti, si contigisset ut caderem, gloriosum fuisset. nunc exsul praeclarae mortis occasionem sperare amplius non possum: finiendi tamen doloris potestas adempta non est: idq. potius mihi uideo esse cogitandum, quam ut ullam medicinam faciam. Videtur de morte uoluntaria cogitare. *Mutandarum rerum.*] mutato autem reip. statu, meae quoque res, quae nunc perditae iacent, commutabuntur,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

buntur. *Nihilo minus,*] quamquam ex Italia proficiscor. *Accedemus*] paruis itineribus. nam in accessu tarditas est. *Candauiam*] montem Illyrici, qui Macedoniam Illyricumq disterminat. Strabo, Plinius. *Dubitationem*] quia non affirmauit, in Epirum iter habiturum: sed dixit, Aut accedamus in Epirum, aut per Candauiam tarde ibimus. *De fratre*] ex Asia Romam proficiscente: cuius itineris ratio meum iter gubernabit. *Nec quo modo uisurus*] afflictum dolore miseriarum mearum. *Vbi dimißurus*] dolor enim, & luctus alterum ab altero diuelli uix patietur. *Id*] congressus, & dimissio.

EPISTOLA. IIX

Inimicorum,] de Autronio, & ceteris loquitur. ep. 2. & 7. *Haberet, cum inde proficisceremur.*] si in Epirum iuissem, inde proficiscens per loca difficilia iter habuissem. montibus enim Epirus a Macedonia discluditur. *Pedibus*] terrestre iter significari notum est. *Istic quid agatur,*] timebat, ne quis accusaret repetundarum Quinctum fratrem, ex prouincia redeuntem. epist. 9. & 16. *Vt acrius postularet:*] accusaret fratrem. Accusatorem Atticus in epistola sua nominarat, Cicero nomen omittit. *Nauigatio*] fratris. *Reliqua*] quae fratri meo ab inimicis nostris uidentur impendere. *Hoc metu*] ne frater postuletur. *Ad me consolandum*] spes enim mei reditus in mutatione rerum sita est. ep. 7. *Tigrane neglecto*] cum Pompeius Tigranem sibi a Clodio ereptum neglexerit, sublata spes omnis est mutandarum rerum. ego autem graues inter eos contentiones fore speraueram. Subscribamus, quae Pedianus in Miloniana: Pompeius, inquit, post triumphum Mithridaticum Tigranis filium in cathenis deposuerat apud Flauium senatorem: qui postea cum esset praetor, eodem anno, quo tribu-

L 2 nus

nus pl. Clodius, petit ab eo Clodius super cenam, ut Tigranem adduci iuberet, ut eum uideret: adductum collocauit in conuiuium, dein Flauio non reddidit: Tigranem dimisit, & habuit extra cathenas, nec repetenti Pompeio reddidit: postea in nauem deposuit; &, cum profugeret, tempestate delatus est Antium. Illico, ut deduceretur ad se, Clodius Sex. Clodium, de quo supra dixi, misit, qui eum reduceret. Flauius quoque, re cognita, ad diripiendum Tigranem profectus est. ad quartum lapidem ab urbe pugna facta est: in qua multi ex utraque parte ceciderunt, plures tamen ex Flauij, inter quos & M. Papirius, eques Romanus, publicanus, familiaris Pompeio. Flauius sine comite Romam uix perfugit. *Varroni*] qui Pompeium hortatur ad meam caussam amplectendam. *Hypsaeo*] hic Pompeij quaestor fuerat; eumque, ut & Varro, hortabatur, ut Ciceronis patrocinium susciperet. Cognomen est Plautiae familiae. *Impulsi, ac proditi*] Pompeium notat: cuius fidem secutus, in eam calamitatem incidit: quam uitare potuit, legatione suscepta. ep. 18. 20. & 22. *De fratre*] de postulatione. III, *Kal. Iun.*] qua ratione non nulli, ut, III. Kal. Mai. legendum putarent, adducti sint, non facile possum intelligere. mihi contra ueritatem uidetur. id apparet ex hac ipsa epistola: in qua cum dixerit, se uenisse Thessalonicam ad x. Kal. Iun. certe, ut Thessalonicae III. Kal. Maij se esse, deinde subiungat, fieri non potest. Cum hac ratione, ita firma, ut euerti non possit, liber scriptus Bessarionis consentit. itaque locus iam dubitationi nullus superest: nisi si cui uerum sensum contendendi cupiditas aufert.

EPISTOLA. IX

Ne quid absens] ne absens postularetur, epist. 8. *Lictores dimitteret*] qui dimittendi fuissent, si mecum

manere uoluisset. nam imperatori transitus per alienam prouinciam dabatur, morari diutius in ea cum imperio non licebat. *Mei peccati*] peccaui enim, cum uobis uiuendi auctoribus parui; cum perire satius fuerit, quam huiusmodi miserias subire. *A Pompeio nunc Hortensium allice, & eiusmodi uiros.*] hoc totum est ex Attici epistola; ideo scribendum litteris grandiusculis. *Nondum perspicis?*] uis me in Pompeio, & Hortensio spem ponere: non intelligis me horum insidiis, & scelere periisse? *Quorum insidiis, quorum scelere*] insidiis Hortensij, qui me summa simulatione amoris, summaq. assiduitate quotidiana sceleratissime, insidiosissimeq. tractauit. ad Quinctum fratrem lib. 1. Scelere Pompeij; cuius promissis destitutus, in has miserias incidi. ep. 22. *Non licuit*] per uos, qui mihi auctores uiuendi fuistis, cum ego interitum gloriosum aerumnosae uitae anteferrē. epist. 7. *Negotium*] metus accusationis. ep. 15. *Vt tibi placet*] scripsisti enim, ut exspectem litteras tuas Thessalonicae: si quod forte ex actis mensis Maij beneficium afferatur. ep. 8. & 10.

EPISTOLA. X

Spem] ut ex tuis litteris de reditu in patriam sperare possim. *Ad te*] in tuas Epiroticas possessiones. *Ista euanuerint*] quae nunc agitis de salute mea. & opinor Atticus ita scripserat: Haec si euanuerint, aliud aliquid uidebimus. *Istorum*] qui me eiecerunt. erat discordia maxime inter Clodium, & Pompeium, ut de Tigrane, aliisq. rebus. epist. 8. & Dio lib. 38. *In tam bona caussa,*] qui patriā a coniuratorum scelere liberassem. *Ne uiderem*] ex Asia Romam redeuntem. ep. 9. *Luctum*] ex mea calamitate. *Intra parietes meos*] ab iis, qui me quotidiana assiduitate insidiosissime tractarunt, ut Hortensius, ut Arrius. ad Q. fratrem lib. 1. *Viuus amitterem?*] pugnare, inquit, debui, ut haec aut retinerem, aut cum uita simul amitterem.

EPISTOLA . XI

Quae litterae,] quibus scripseras bene sperandum. *Rumoribus*] hoc est, quod dixit, Nuncij non optimis auctoribus. *Ad te*] in Epirum tuam. *Vt ego*] Vt, pro Quam, dixit, sicuti supra de Pompeio, Vt ille tum humilis, ut demissus erat. Est autem hic eo uenustior sententia, quo minus aperta. Cum me, inquit, obiurgas, quia meo casu nimis excrucier; facis, ut neque me uidearis amare, neque dolere dolorem meum: quem tamen ita affectum mea aerumna esse arbitror, ut te ipsum consolari nemo possit. in hoc, inquam, tuum amorem, & dolorem non agnosco. qui enim amat, aeque dolet: &, qui aeque dolet, non obiurgat.

EPISTOLA . XII

Per senatum;] nam per populum minus sperandum uidebatur, Clodio tribuno. *Idemque*] qui me sperare uis per senatum, idem scribis caput proponi rogationis Clodianae. quo capite cautum erat, ne quis referret ad senatum de Cicerone restituendo: ut epist. 15. *Secundum comitia*] habitis comitiis. ep. 19. *Eodem tribuno pl.*] Clodio tribuno, qui nostram caussam, ut solet, acriter oppugnabit. quamquam non fuit Clodius iterum tribunus pl. *Consule designato*] Metello Nepote. Videbat scilicet Cicero futurum, ut consul Metellus designaretur. *Oratione prolata*.] non puto significari orationem in Metellum Nepotem scriptam, sed potius in C. Curionem. nam Metello pluribus uerbis Cicero concertauit, ut in epist. 2 lib. 5. fam. at hic se numquam uno uerbo concertasse dicit. de Curione autem epist. 15. his uerbis: Sed quid Curio? an illam orationem non legit? quae unde sit prolata, nescio. *Sanari*,] si ullam spem uides mei restituendi. *Sin plane perij*] si uides reditum meum desperari, de oratione prolata minus laboro. *Iaceo*] non dixit, Sum, sed,

Iaceo,

Iaceo, uerbo uſus ad maerorem indicandum accommodato. *Cogitatione*] ita ſum animo perturbato, nihil ut non modo loqui, ſed ne cogitare quidem poſſim. *Sidona*:] locum hoc nomine prope Theſſalonicam non uideo fuiſſe. cumq. iam de mendo ſuſpicarer, confirmatus ſum in ſententia, poſteaquam Beſſarionis librum inſpexi: cuius ſcriptura haec eſt: Venire ſi domitam, ut intelligo. In Macedonia prouincia Plinius opidum enumerat Scydra: ut fortaſſe, (neque enim affirmo, cum antiqui libri ueritatis lumen obſcurent) pro Sidona rectius legi poſſit, Scydra. aut, ſecutus Beſſarionis librum, tribue locum coniecturae, ut, ſublata mendi labe, ita legas: Vt ad me uenires: idem tamen intelligo, &c.

EPISTOLA. XIII

Temporis non longinqui] meq. ex tuis litteris aliquid ſperaſſe, quod tamen non diuturnum fuit, moleſte feram. *Motum*] diſcordiam iſtorum. epiſt. 10.

EPISTOLA. XIV

Agi de nobis] in ſenatu. *Remorari*] non, quod ipſe uideres, quidquam mihi eſſe ſperandum, ſed, ut me a deſperatione retraheres, ita ſcribebas, &, cum omnes a me ſpes abirent, eas tu iis epiſtolis remorabare. *Noſtris multis peccatis*] qui inuidis credidimus, & legationem, a Caeſare delatam, qua uitari potuit haec aerumna, nimis imprudenter repudiauimus: cum tantis miſeriis uel mors fuerit anteponenda: cuius oppetendae tempus honeſtiſſimum praetermiſimus. ep. 7. *Caſus*] fateor enim, ea peccata non iam ulla prudentia poſſe corrigi: ſpei fortaſſe aliquid eſt in fortuna poſitum. *Viae celebritatem*] qua frequentes Roma Theſſalonicam proficiſcuntur, qui litteras a uobis creberrimas afferre poſſent. *A Plancio*] apud quem Cicero erat, quaeſtorem in Macedonia. ep. 22. *Minime appoſito*] amo enim

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

in hoc luctu solitudinem, odi celebritatem. *Vniuersi*] omnes, quotquot istinc ueniebant. Vniuersum est enim, quod nihil excipit. *Nihil esse necesse*] cum de mea salute spei nihil esse uideretur. *Si aliquid*] quid si, Nisi aliquid? hoc sensu: Nisi aliquid audiero, cur sperandum sit. epist. 15. *A comitiis*] quod actum sit post comitia. hic autem exspectabo, dum audiam. *In Asiam*] ut aliquo loco considamus, apposito ad tolerandam in hoc luctu calamitatem. nam hic me celebritas offendit. In oratione tamen pro Plancio, in Asiam non iuisse, legimus. Cum ad me, inquit, L. Tubero, meus necessarius, ex Asia uenisset, easq. insidias, quas mihi paratas ab exsulibus coniuratis audierat, animo amicissimo contulisset; in Asiam me ire Plancius, propter eius prouinciae metum, non est passus.

EPISTOLA. XV

Varrone] diximus supra, Varronem Pompeij familiarissimum fuisse. epist. 25 lib. 2. *De uoluntate Pompeij*] Pompeium nostram caussam suscepturum. epist. 18. lib. 3. *Scindam*] augeam. a uulneribus translatio, quae scissa recrudescunt. *Meis uulneribus*] quod paullo ante dixit, Ne scindam ipse dolorem meum. *Simulationem aliorum*,] notat maxime Hortensium, & Arrium: quorum promissis destitutus, in eam calamitatem inciderat. lib. 1. ad fratrem. *Nihil puto sincere*] ita credendum de inimici liberto. *Illam orationem*] in ipsum. epist. 12. Placet autem, ut de Curione patre potius accipiatur, quam de filio; utpote cuius sententiam, auctoritatéq. in senatu pluris Cicero deberet aestimare. Praeterea, cum loquitur Cicero de filio, semper aliquid apponit, ut cum dicit, Curio adolescens, ep. 8. & 18. lib. 2. Curio meus, epist. 12. lib. 2. Curio filius, ep. 19. & 24. lib. 2. de patre cum loquitur, nihil adscribit, ut ep. 12. & 17. lib. 1. & 20. lib. 3. De hac oratione in Cu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.2.1.43

in Curionem simul & Clodium mentionem faciunt Quinctilianus, Nonius, Rufinianus. *Axius*] senator, quem nominat etiam ep. 15. l. 4. & 21. lib. 5. & Fronto, Gellius lib. 7. cap. 5. Alius autem fuit Axius fenerator, de quo epistola nona libri primi. *Quod erat*] laudauerat in suis litteris Atticus Curionem. *Exspectationem Caesaris*] habet, cur etiam a Caesare opem exspectemus. *Parum luxerunt,*] magna enim obscura non sunt. ideo in epistola ad Curionem Clarissima uocat, & maxima officia. *In te peccaui*] quod officia, & studia, tibi a me debita, praetermisi. *In me enim ipsum*] qui debita non praestiterim officia. ideo infert paullo post: Id meo scelere praetermissum est. *Deberes, ac debuisses*] si fecissem, ut meo merito me amares. amabas enim tua uoluntate adductus, non meis officijs impulsus. *Legem de collegijs*] quattuor leges tulit Clodius in tribunatu, reip. perniciosas; annonianam, ut frumentum populo gratis daretur; alteram, ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de caelo seruaret; tertiam, de collegijs restituendis, nouisq. instituendis; quartam, ne quem censores in senatu legendo praeterirent, ne ue qua ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus, & utriusque censoris sententia damnatus esset. Haec Pedianus in Pisonianam. Leges autem eas Cicero passus est a Clodio perferri, hac condicione, ne quid ille mox contra se moliretur. quam pactionem Clodius, perlatis legibus, non seruauit. Dio libro. 38. *De collegijs*] ex quattuor legibus eam nominat, quae maxime contra ipsum pro Clodio fuit; qui, collegiorum nomine, opes & seruitia in Ciceronis perniciem conscripserat. in orationibus. *Potuit,*] oportuit, debuit. non perfectum est autem, quia merita mea nulla erant. Tale illud ep. 9. lib. 2. Orbis hic in rep. conuersus est, citius omnino, quam potuit. *Meo, non tuo scelere*]

grauiter

grauiter enim peccaui, & scelerate feci, qui multa, tibi a me debita, officia non sum exsecutus. *Responso*] cum ab eo contra Clodij iniquissimam legem auxiliũ petij. Quid autem ei respondit Pompeius? nihil se contra Caesaris uoluntatem posse facere. de quo ep. 4. lib. 10. *Turpissimo consilio*] abeundi in exsilium: cum potius morte occumbere deberem. *Nullo nostro*] neque enim ita meritus umquam de te sum, ut a te diligi deberem. *Tuo ipsius beneficio*] restitutum enim beneficio tuo non poteris non diligere. *De priuilegio*] ut priuilegium fieret de me restituendo, hoc est, ut, facto senatusconsulto, ad populum ferretur. priuilegium autem hoc differt a lege, quod haec ad multos, illud ad unum pertinet. Cicero autem abrogari malebat legem Clodij, idq. firmius uidebatur: propterea quod priuilegio lex illa non tollebatur: quo timendum erat, ne quis rursus tribunus pl. exsisteret, qui lege uti uellet: post abrogationem autem nihil huiusmodi timendum. *Impediret*,] cum abrogabitur lex Clodij. *Ferri*] de abroganda lege. *Senatusconsulto*] ex quo ad populum feretur, ut priuilegiũ fiat de me reuocando. *Prior lex*] duas leges Clodius tulit. prior fuit contra eos, qui ciues Romanos sine iudicio populi necassent; qua in lege nominatim de Cicerone scriptum nihil erat; itaque nihil eũ laedebat: (Velleius lib. 2. & Dio 38.) altera nominatim in Ciceronem, quoniam is ciues Romanos, indicta caussa, condemnasset. *In uestitu mutando*,] nam, si legem laudare noluerat, negligere saltem debuit. neutrum fecit; sed, uestitu mutato, populum rogauit, ne legem perferri sineret. quod ei perniciosum fuit. populum enim offendit, cum de antiquanda ea lege rogauit, in qua popularia multa de industria Clodius admiscuerat. *Si quid ageretur*] si quid ageretis de salute mea. *Legem illam*] priorem Clodij legem. *Ne tangatis*] primum, quia nomina-
tim